

KONTRAST MAGASIN

NR 1
JULI
2020

TIDSKRIFT FÖR FANTASTIK, THRILLER & VETENSKAP

S.T. JOSHI OM EN
MODERN FAVORITFÖRFATTARE

INTERVJUER MED **BERTIL FALK**
OCH **PATRICK MCGRATH**

RECENSIONER, NOVELLER
OCH DEBATT

Detta nummer i pdf av Kontrast Magasin är helt fritt att ladda ner från internet och sprida till vänner, bekanta och alla andra som kan tänkas vara intresserade.

För att korrekt **visa denna pdf i Acrobat Reader**, kryssa för ”Dubbelsidig vy” och ”Visa försättsblad i dubbelsidig vy”.
Inställningarna finns under fliken ”Visa”.

INNEHÅLL

ORD PÅ VÄGEN ... 1

Ledare av Rickard Berghorn

GEMMA FILES:

SEX, MYTER OCH FILM ... 5

Närmast en doldis i modern skräcklitteratur, GEMMA FILES, men här förklaras varför hon är bland de främsta.

Av S. T. Joshi

OM SCIENCE FICTION OCH ATT LEVA I FRAMTIDEN ... 17

En intervju med BERTIL FALK, som nu utkommer med ett storverk i tre band om sf-genrens svenska historia.

Av Rickard Berghorn

SVART HUMOR OCH GOTISK PSYKOLOGI ... 23

Engelsmannen PATRICK McGRATH intervjuas, en författare som bl.a. samarbetat med David Cronenberg.

Av Tatiana Fajardo

DELTAT ... 29

Den vise Filebos grundade Deltat för att analysera världshistoriens framtid.

Novell av Kristian Sjöblom

FRANKENSTEIN VID SKRIVPULPETEN ... 35

Den märkliga engelske vetenskapsmannen ANDREW CROSSE påstods ha skapat liv i sitt laboratorium. Han var också författare av proto-science fiction.

Av Rickard Berghorn

HARUN AL RASCHIDS MANUSKRIFT ... 43

Sherlock Holmes löser ett mysterium – bara för att möta sitt öde. En klassisk parodi.

Novell av Frans Oskar Wägman

ORD PÅ VÄGEN

En ny tidskrift med blandade ämnen i harmonisk kontrast. Men som också tjänar som en kontrast mot det svenska kulturlivets direkt löjliga likriktning och konformism. Och den kontrasten blir inte nödvändigtvis lika harmonisk.

Den svenska floran av fantastik- och deckartidskrifter har dött sotdöden de senaste 10-13 åren, efter några frodiga år i början av millenniet. Tidskriften Minotauren upphörde 2007, och därefter följde Jules Verne-Magasinet och Nova Science Fiction i snabb takt. DAST Magazine övergick 2007 till att bli en skugga av sitt forna jag i form av en nättidskrift i ett undanskymt hörn av internet, och deckartidskriften Jury upphörde 2009.

Besserwissern hävdar nu att det i ett sådant sammanhang är urbotat dumt att starta en tidskrift som Kontrast Magasin. Den kompetente besserwissern, däremot, påpekar att det faktiskt vore märkligt ifall det inte skulle finnas utrymme för åtminstone en tidskrift för fantastik och krim. De flesta av de uppräknade tidskrifterna försvann dessutom av sociala skäl snarare än marknadsmässiga. Det är trots allt mycket enklare och billigare idag att utge en tidskrift, med alla nya tryck- och distributionsmetoder som står till buds, än tidigare. Således kommer Kontrast Magasin att utges både på papper och som e-böcker.

Fantastik och krim kombineras här i en tidskrift såsom nu DAST Magazine gjorde på sin tid, om än med omvända proportioner (DAST sysslade huvudsakligen med deckare och i andra hand med skräck/fantasy/science fiction). Kontrast Magasin blir dessutom rikligt kryddad med vetenskapshistoria.

Kontrasts föregångare var nättidskriften Weird Webzine som utkom i fyra nummer 2017-2019 med essäer och artiklar av bl.a. S.T. Joshi, John E. Browning och Siân MacArthur. Weird Webzine ska fortsätta i en eller annan

form, antagligen som en engelskspråkig utgåva av Kontrast Magasin.

* * *

Nu är det dock så att svenskt kulturliv avskyr kontraster – det är krampaktigt likriktat, konformistiskt och jämntjockt; och att fylla kulturutövningen med politik är viktigare än att faktiskt syssla med *kultur*. Allt ska djupmarineras i radikalfeminism, vänsterextremism, identitetspolitik eller allra minst socialism. Det är blott genom att idissla samma flokler och dogmer som man släpps in i gemenskapen.

Att detta är läget och fallet i Sverige vet vi alla, fastän alltför många kulturknuttar väljer att blåneka till det. Vi vet att denna likriktning är såväl fel som omöjligt att försvara i ett sammanhang där dialog, yttrandefrihet och pluralism hålls som ideal *på pappret*.

Och när det inte går att försvara ett förhål-

lande, återstår bara att ljuga och låtsas tro något annat. 4/1 2012 skrev Bengt Ohlsson i vänsterradikalismens högborg DN Kultur en debattartikel, där han kritiserade denna krampaktiga rädsla för avvikande åsikter. ”Som konstnärligt verksam får du inte vara höger. Så är det bara”, konstaterade han. Årets största kultur-”debatt” blev ett faktum – inom citattecken eftersom det inte finns mycket seriös debatt på svenska kultursidor, bara röster som i gälla och upprörda ordalag håller med varandra... De som saboterade debatten genom att attackera Bengt Ohlsson var just den sortens intoleranta och aktivistiska kulturskribenter på radikala vänsterkanten som han kritiserade: Åsa Linderborg, Dan Wolgers, Nina Lekander och Johan Wirfält m.fl. Helt oavsiktligt bevisade de mycket tydligt att Bengt Ohlsson hade fullständigt rätt i sin kritik. Inget annat än vänsteråsikter tolere-

KONTRAST MAGASIN

TIDSKRIFT FÖR FANTASTIK, THRILLER & VETENSKAP

NR 1, JULI 2020. ÅRGÅNG 1. LÖPANDE NR 1.

WWW.KONTRASTMAGASIN.COM

PRENUMERATION

1 år/4 nr 196 kr till Aleph Bokförlags bankgiro 151-6178. Eller swisha summan till 0702249385. Ange alltid från vilket nummer prenumerationen ska börja! Lösnummer kostar 69 kr direkt från förlaget och köps på samma sätt. Tidskriften utges i januari, april, juli och oktober.

REDAKTÖR

Rickard Berghorn. Också ansvarig utgivare.

I REDAKTIONEN

Nicolas Krizan – omslag, illustrationer, grafisk och teknisk rådgivare.

Jan Reimer – materialinsamling, arkiv och noveller.

Noah Löfgren – översättningar & recensioner.

KONTAKT

Mail: info@alephbok.com. Post: Aleph Bokförlag, Att: Rickard Berghorn, Stenberga 23B, 574 97 Vetlanda. Redaktionen ansvarar ej för beställt material.

Utges av Aleph Bokförlag. Tryckt 2020 i USA & EU av Ingram Content Group LLC.

ras, och ju mer radikala och extremistiska de är, desto bättre.

Resultatet av likriktningen har blivit huvudlösa idiotier som #metoo 2018, där journalister i allmänhet och kulturjournalister i synnerhet plötsligt drevade iväg utan någon respekt för rättssäkerhet och juridik, och där skvaller och lösa rykten tillskrevs större värde än fakta och bekräftade uppgifter. Till dags dato har upp emot 10 personer blivit fällda i domstol för förtal. Och 2018-2019 blev fler än 20 #metoo-publiceringar fällda i Pressens Opinionsnämnd. Allt detta saknar fullständigt motstycke i svensk presshistoria. Men inom kulturjournalistiken fortsätter skribenterna att låtsas som om dunderfiaskot var en lyckad och framgångsrik kampanj.

Kontrast Magasin är ingen politisk tidskrift i någon ideologisk mening, men jag (Rickard Berghorn) låtsas inte heller ens antydningvis att den står på konformismens och likriktningens sida. Här kommer såväl vänster- som högerpolitiska fnoskerier att få sin släng av slev, och ingen går fri från kritik bara för att man uttrycker påstått ”rätt” åsikter. Självfallet leder detta till att vänsterradikalerna i kulturkoteriet anklagar mig för att vara högerextremist, och att högerextremisterna anklagar mig för att vara vänsteradikal – att vara extremist är att lida av paranoia och patologiskt svartvitt tänkande. Och låt så vara; båda fnoskfalangerna har helt enkelt fel.

Detta leder sannolikt också till att Kontrast Magasin förnekas kulturstöd. Men för all del, kära Kulturrådet: bevisa gärna att ni är bättre än så. Det skulle hedra er – eftersom ni i så fall lever upp till era egna principer om ”mångfald” och att främja ”ett stort och varierat utbud av åsikter och ämnen” – enligt informationen på <www.kulturradet.se>, Kulturrådets egen hemsida. Tomma floskler eller inte...?

* * *

Efter sammanlagt fem år utomlands är jag nu tillbaka i Sverige, bosatt i ett litet vitmålat hus

i småländska Stenberga. Här liksom utomlands lever jag löjligt billigt såsom man bör, när enda inkomsten är från ett småförlag och sporadiska uppdrag åt andra förlag. Den bästa lyxen i livet är trots allt att kunna arbeta heltid med det man älskar att göra.

Stenberga befinner sig långt upp på det svindlande vackra småländska höglandet på gränsen till Kalmar län. Det är för litet för att vara ett samhälle och kan nätt och jämnt kallas en by. Sommartid hålls orten levande av stugboende turister och folk på genomresa.

Det var förstås här (och runt Vetlanda) som den ökände Stenbergamannen härjade, en gymnasielärare som brände ned hus och ladugårdar på 1960- till slutet av 80-talet, då han mördade ett hushåll på två människor för att plantera ut falska bevis när polisen börjat misstänka honom för pyromandåden. Gymnasieläraren skar av fingertopparna på det ena offret och använde dem för att placera ut fingeravtryck.

Det är ett av Sveriges mest berömda brottsfall. Men strax efter min hitflytt visade det sig finnas fler sällsamheter i Stenbergabygden.

Vid en googling fann jag att den folkkäre akademikern och tv-personligheten Jan-Öjvind Swahn (1925-2016) hade släktrötterna i Stenberga, men den kopplingen var förvisso svag: hans farfar hade vuxit upp på ett torp här, Svantorpet, numera bara en ödetomt. Men detta betydde att också hans bror hade samma koppling till orten, närmare bestämt science fiction- och skräckförfattaren Sven Christer Swahn (1933-2005). Förstrött googlade jag därför på Sven Christer Swahn och Stenberga. Och fann att han på 70-talet skrev en hel skräckroman som utspelar sig i just Stenberga: *Jag lovar dig: en fantasiberättelse om djävulsfördrivning* (Lindfors 1979), som på Swahns speciella sätt drar nytta av 70-talets intresse av exorcism och djävulshärjningar i spåren efter *Rosemary's Baby*, *The Exorcist* och *Omen*. Den utgavs i nyupplaga så sent som januari i år, från Saga Egmont.

Jag hade tidigare bara känt till romanen titelledes, men den gode Swahn medverkade faktiskt i de två första böckerna som Aleph Bokförlag utgav år 2000: dels skrev han efterordet till *Grönt te* av J. Sheridan Le Fanu (som var en av hans favoritförfattare) och dels bidrog han med en novell i antologin *Berättelser i svart*. Han skickade mig sedan till och med utkastet till en hel samling med spök- och skräckhistorier som han ville att jag skulle utge. Men det blev tyvärr inte av; han var alltför sjuklig de sista åren och dog snart.

* * *

I detta nummer medverkar som följer:

S.T. JOSHI, KRISTIAN SJÖBLOM och F.O. WÄGMAN. De presenteras i ingresserna till sina respektive bidrag.

TATIANA FAJARDO är litteraturvetare (Master of Letters vid University of Stirling, Skottland) med passion för gotisk litteratur. Hennes uppsats om Draculas ”bloofer lady” publicerades av Sheffield Gothic vid University of Sheffield. Hon kombinerar sin forskning med att arbeta som lärare i engelska i Spanien. Följ henne på Twitter @Tatiana19796

NICOLAS KRIZAN (redaktionsmedlem) är serietecknare, designer, art director och barnboks-författare från Skövde – samt en av Sveriges allra främsta fantastiktecknare. Han har gjort omslag och illustrationer till hundratals böcker i genrerna fantasy, skräck och science fiction, och är Aleph Bokförlags stadige medarbetare från starten. Han medverkade i Nova Science Fiction redan på 1980-talet.

JAN REIMER (redaktionsmedlem) är en av landets främsta skräckkonässörer. Sedan 90-talet har han kammat igenom äldre tidningar och tidskrifter på jakt efter fantastiknoveller i översättning och original, som han sedan samlar i skriften *Kring Aftonlampan* – 4 nr/år i mycket begränsad utgivning, med ofta häpnadsväckande bra berättelser som skulle för-

blivit bortglömda utan Reimers insats. Aleph Bokförlag publicerade ett urval av de bästa novellerna i den digra antologin *Skuggor vid aftonlampan* (2017) med klassiker av Charles Dickens, Le Fanu, Robert W. Chambers, Arthur Conan Doyle m.fl. *Kring Aftonlampan*s hemsida hittas på <www.kringaftonlampan.se>.

NOAH LÖFGREN (redaktionsmedlem) över-sätter och recenserar samt är tidskriftens högt ärade syndabock. Beskriver sig själv som ”en överbegåvad slashas på Östgötaslätten, som är för lat för att ta mig till storstan och förädlas till slacker”. Vad mån-de bli-va? Till detta nummer orkade han inte skriva några recensioner. Vissa rykten gör gällande att han inte ens existerar och är en pseudonym för –

RICKARD BERGHORN. Bokutgivare och författare samt mannen bakom Aleph Bokförlag och Timaios Press. Dessutom påstår han sig vara redaktör för *Kontrast Magasin*. Fan tro't.

NÄSTA NUMMER

... utkommer i oktober och innehåller bl.a. en artikel av FRANCESCO BRANDOLI om den japanska bokserien *Ringu* av Koji Zuzuki, som låg till grund för *Ring*, en modern skräckfilmsklassiker både i sin japanska version och i den amerikanska remaken. ANDERS MATHLEIN bidrar med en hejdlös parodi på svenska deckare om den alltmer alkoholiserade Topsy Kemmler från den av Aleph utgivna *Mannen som lekte med verkligheten* (2019). Och där finns även en intervju med den nederländske författaren och antologiredaktören MIKE JANSEN om att verka på den internationella arenan, men också om vad Nederländerna har att erbjuda i form av skräck- och fantasy-författare.

Detta och mycket annat inom fantastik, thriller och sällsam vetenskapshistoria. Alltså ett nummer som den vettige läsaren ser till att inte missa.

– Rickard Berghorn

S.T. Joshi

GEMMA FILES

Sex, myter och film

Amerikanen Sunand Tryambak Joshi (född 1958 i Indien) är utan konkurrens världens ledande expert på "weird fiction": skräck, rysare, thrillers och övernaturligheter i allmänhet. Ursprungligen expert på H.P. Lovecraft är hans magnum opus den monumentala biografien *I am Providence* (Hippocampus Press 2010). Hans samarbete med den uppmärksammade litteraturvetaren Harold Bloom ledde till *Classic Horror Writers* (Chelsea House 1994) och *Modern Horror Writers* (dito 1995).

Tillsammans med Rickard Berghorn och Martin Andersson ingår han i teamet bakom den engelska utgåvan av Bram Stokers och A–e:s *Mörkrets makter*, alltså den unika svenska versionen av *Dracula* från 1899. Boken kommer att publiceras av Centipede Press i januari 2022.

Som kritiker tillhör S.T. Joshi den klassiska hårdhänta skolan, omutligt uppriktig om fördelarna och bristerna även hos de författare han uppskattar mest, vilket innebär att de han uppskattar *minst* möts av skoningslösa granskningar.

Eftersom skräckgenren i USA och England har blivit amatöriserad i takt med att antalet småförlag har vuxit lavinartat, medan litteratörerna själva numera kan härja fritt på sociala medier, är det förklarligt men långt ifrån ursäktligt att en liten klick av dem för en bitter hatkampanj mot Joshi. Innehållet i hans bok *21st-Century Horror* var känt på förhand och möttes av stormande protester från författare som Joshi placerat lägst på kvalitetslistan. Författarna och deras följare på sociala medier hotade att bojkotta det tilltänkta förlaget. Joshi valde därför att utge boken på egen hand i en häftad upplaga 2018, och våren 2020 publicerade Timaios Press den inbundna upplagan.

Denna essä är därifrån, här i en smält uppdaterad version. Amerikanska Gemma Files är i Joshis mening en av de intressantaste skräckförfattarna idag, mycket ojämn men utmärkt när hon är som bäst – och hennes främsta verk väntar antagligen i framtiden.

Gemma Files (född 1968) såg dagens ljus i England men har bott i Kanada under större delen av sitt liv. Hon började skriva noveller i mitten av 1990-talet och under de första åren efter millennieskiftet samlade hon sina berättelser i två samlingar, som dök upp i snabb följd: *Kissing Carrion* (2003) och *The Worm in Every Heart* (2004). Fastän hon fort-

satte att skriva långa och korta noveller samt kortromaner under åren som följde, ägnade hon också sin uppmärksamhet åt romaner och skrev trilogin *Hexslinger* (2010-12) – vari hon åstadkom en omaka blandning av western-genren med mytologiska övernaturligheter. Hon åstadkom också två fristående romaner, *We Will All Go Down Together* (2014)

och *Experimental Film* (2015). År 2018 lät hon sedan publicera ytterligare två novellsamlingar, *Spectral Evidence* och *Drawn Up from Deep Places*. Hon har också ett antal noveller som ännu inte utgivits i bokform, men i en nära framtid kommer att utges under titeln *Dark Is Better*.¹

Files verk kännetecknas av en prosa fylld av liv och sällsam inbillningsförmåga som driftigt omarbetar traditionella motiv, samt ett kraftfullt fokus på kvinnliga och homosexuella liksom andramarginaliserade individer, och hennes vidsynta inlevelse i såväl deras framgångar som deras trauman – fysiska, psykiska, sexuella och familjemässiga. Detta levandegör berättelserna också när Files intriger blir så diffusa att den förbryllade läsaren inte riktigt vet vad som egentligen har hänt.

HENNES FÖRSTA FÖRSÖK

Hennes två första novellsamlingar söker uppenbarligen uppnå tematisk enhet. *Kissing Carrion* beträder det vådliga gränslandet mellan sex och rysningar, på sätt som ibland närmar sig ”extremskräck” men som inte desto mindre skapar imponerande nya händelseförlopp. Titelhistorien som inleder boken berättar om en kvinna vid namn Pat Calavera, som sysslar med dockteater där hon använder lik i uppsättningarna. Bara detta är tillräckligt hårresande, men novellen – berättad i första person av ett lik i teatern, en man som dog i sena tjugooårsåldern och befinner sig i ett ”för närvarande diskorporant tillstånd” – fortsätter med skildringar av hur Pats pojkvän Ray har sex med de döda kropparna. Med hjälp av en rad mekaniska anordningar initieras sexakterna av (de manliga) kropparna: ”Skruvar fastsatta direkt in i benknotor, ledningar dragna likt senor, elektriska impulser som

1 *Dark Is Better* skulle ha utgivits 2018 samtidigt som Joshis bok publicerades, och han fick läsa den som pdf. Därför refererar Joshi till boken och dess innehåll i det följande. – *Red. anm.*

flög från hjärna till fingrar till tangentbord till animatronikens centralväxel.” Men detta är långt ifrån en novell som bara går ut på rå, överdriven fasa, den innehåller också extremt poetiska skildringar av sex och död, som närmast förvandlar den till en lång prosadikt.

”Keepsake” berättar om narkomanen och knarkhandlaren Rohise Gault, som säljer sex i utbyte mot droger. Hennes bror Rennie har på något obestämt sätt blivit en vampyr, och i en scen vaknar Rohise av att han slickar i sig hennes menstruationsblod. I själva verket är han hennes son; Rohises far gjorde henne gravid vid tolv års ålder. ”Rose-Sick” skildrar hur en man möter en kvinna vid en tvättomat, visar henne till sitt hus och har sadistiskt sex med henne, däribland strypsex. På ett motbjudande sätt smälter hennes kropp samman med hans, vilket åskådliggör en idé om att ”det som våldsamt skiljs från kroppen kommer att flacka runt i jakt på den sista lidelsen det upplevde”.²

Sedan har vi ”Skeleton Bitch”, där rockmusikern Chris har flera snabba, grovt sexuella möten med en goth-tjej som tydligen heter Rictus. Namnet förefaller lämpligt när Chris inser att hon är död – men han fortsätter ändå att ha sex med henne:

I knew what I was doing this time, and it didn't even matter. Up through the snapped wishbone of her pelvis, nudging aside a few soft coils of intestine, up through the muscle wall, up as far as I could go into that clotted seam full of black blood, the autopsy scar I'd thought all along was her vagina. Deep into the black, sweet, caustic heart of the matter. The core.

I ”Bear-Shirt” har en homosexuell man, Lee Hengist, ett våldsamt, sexuellt förhållande med Karl Speller, en vit högerextremist som fascineras av fornordisk mytologi. Karl tror

2 Anspelar på en tro inom den nyhedniska Wicca-rörelsen. – *Red. anm.*

GEMMA FILES

föddes i England 1968 som dotter till tv- och filmskådisarna Elva Mai Hoover och Gary Files, men redan efter ett år omflyttades hon till Kanada, där hon ännu lever. Hon debuterade 1993 med novellen *Fly-by-Night* och blev samtidigt känd som filmkritiker och -krönikör i en rad kanadensiska tidskrifter, däribland skräcktidningen *Rue Morgue*. Filmmagasinet NOW listade henne 1996 som en av "Top 10 Coolest People in Canadian Cinema". Sedan 2002 är hon gift med science fiction-författaren Stephen J. Barringer och har en son.

Gemma Files har bl.a. vunnit International Horror Guild Award 1999 för "The Emperor's Old Bones" och Shirley Jackson Award 2016 för *Experimental Film*, samt Sunburst Award 2016 för samma roman.

att han kan använda sitt raseri för att förvandlas till en björn. Ett antal år efter att ha brutit upp med Karl befinner sig Lee i Karls stuga; där sveper han omkring sig ett björnskinnsom han hittar. Då ser han en enorm björn utanför – kan det vara Karl? Och börjar björnskinnet nu smälta samman med Lees egen kropp?

"Skin City" skildrar en prostituerad med det udda namnet Adage Beck, som har börjat döda sina torskar och flå dem. Den lider av ett alltför fragmenterat berättarmanér men innehåller vissa livfulla scener. Ett liknande problem tampas den sista berättelsen i *Kissing Carrion* med, "Dead Bodies Possessed by Furious Motion". Elder Tallbie är en androgyn kvinnlig vampyr som väljer att ta starkt avstånd från vampyren som skapade henne. Därefter infekterar hon en NASA-forskare och bordar ensam ett rymdskepp som söker efter jordliknande planeter i universum. Men novellen berättas på ett så indirekt och snirklande sätt att själva intrigen är svår att urskilja.

The Worm in Every Heart har ett mycket an-

norlunda fokus, med åtskilliga noveller som fördjupar sig i sållsamma historiska händelser. En berättelse, "Sent Down", tar oss tillbaka ända till Romarrikets Britannien, där en soldat i Northumbria med det helt icke-romerska namnet Divius Arcturus Martialis (Divius existerar inte som ett romerskt förnamn; Arcturus är grekiska) har fångat en flicka som är sierska; hans avsikt med detta framgår inte riktigt. Något mindre avlägsen i tiden är "Beyond the Forest", som uppenbarligen utspelar sig i anglosaxiska England. Vampyren Carola de Guildhade uppstiger ur sin grav efter att ha varit död i femtio år. Åter tillbaka i sitt slott möter hon sin man. När hon öppnar en gardin för att släppa in solen faller han sönder i aska. Var också han en vampyr? Men varför förvandlas då inte också Carola till aska? Uppenbarligen beror det på att hon återuppväcktes av en "Hand of Glory" – det vill säga handen av en hängd mördare, ett slags magisk talisman.

De berättelser som utspelar sig i relativt mo-

dern historia är mer framgångsrika. ”Year One” drar nytta av Franska revolutionen som blodig fond; men denna novell om en revolutionär som förföljer en aristokratisk vampyr skildras än en gång på ett så ofokuserat och förvirrande sätt att poängen med berättelsen går förlorad. Betydligt mer anslående är ”Ring of Fire” som utspelas efter Sepoyupproret i Calcutta 1857. En engelsk soldat med det osannolika namnet Desbarrats Grammar deltar i att återställa ordningen efter upproret. Novellen berättas av ett ”vackert (och dödligt farligt) monster” som iscensätter mordet på två engelska kvinnor vilka Desbarrats är attraherad av. Alltmedan Desbarrats nära nog blir vansinnig, omintetgör också han på ett fruktansvärt sätt:

Grammar snarled again (his sole response in such circumstances, it seems) and stabbed me through the throat; I flexed, and sucked him further in, immersing him up to his armpit. For one endless moment, too paralytic even for struggle, he felt my internal organs stroke him seductively, and gagged. At which point I interrupted his train of nausea in mid-heave, just as gorge met gullet, and assured myself of his complete attention by thrusting my own arm (up to the elbow) inside his armpit – cracking ribs, perforating lung, expelling a warm rush of half-digested food from the lower esophagus, all in quest of that wildly-fluttering knot of muscle he called a heart.

Novellen innehåller åtskilligt mer än detta, men sista hälften är alltför övertydligt i sitt antikonklistiska budskap.

”A Single Shadow Make” presenterar oss för Mikela Kosowan, en irländsk man i början av 1800-talet som lider av dödsångest och söker ett sätt att övervinna förgängelsen. Novellen berättas växelvis av Mikela och en varelsen han har återuppväckt, som kallar sig själv Grendel. Det faktum att detta utspelas sig 1818 – året då *Frankenstein* publicerades – är säkert ingen slump. Det blir en komplex berättelse om

kärlek, svartsjuka och sex. Mikela tvingas gifta sig med en kvinna vid namn Rebecca men är egentligen kär i sin ryska kusin, greve Ivan. Grendel å sin sida dödar den som skapat honom, men har för avsikt att återuppliva honom i berättelsens upplösning. Här fungerar den fragmentariska berättarstilen briljant för att belysa de motstridiga känslorna som (enligt begreppets fulla innebörd) levandegör de fullblodigt utformade karaktärerna.

”Nigredo” skildrar nazismens terror i en historia om en grupp judar som gömmer sig undan tyska arméns soldater i Warszawas kloaker. Soldaterna är på gång att fånga eller döda dem när en rabbin och en kvinna offerar sig, så att Kotzeleh (en sjuttonårig judisk flicka) får möjligheten att döda nazisterna. Därefter kommer ett medeltida helgon till liv och leder henne i säkerhet. Trots denna *deus ex machina* är ateism det övergripande budskapet – i den mån dess förtäckta berättandelåter oss urskilja det. Ty Kotzeleh sammanfattar mot slutet: ”Ingen blir räddad.” Och berättelsen avrundas dystert:

The seventeen-year-old who once knew herself as Katarczyna Mendesh lies there in the clammy water of the Warsaw sewer, cursing the Saint and both their rotten Gods at once – all three or four, equally. She feels everything drain away.

And when night comes fresh once more, Kotzeleh wakes up for the last time, or the first: Swollen, filth-encrusted, thirsty with a brand new, deep red thirst. Again and again, and then yet again.

That night, and every night after.

Flera av styckena i *The Worm in Every Heart* berättar om färd som spänner över generationer. ”Bottle of Smoke” skildrar två kvinnor som båda heter Maris, den yngre är syskonbarn till den äldre. Båda är lesbiska. I Mellanöstern 1949 träffade den äldre Maris en kvinna vid namn Sufiya, som förklarade för hen-

ne att en djinn kan fångas när den intar en mänsklig kropp under sexakten, eftersom en djinn "saknar förmågan att uppleva den köttsliga driften". I mosterns tillhörigheter hittar den yngre Maris fotografier av Sufiya, där hon har sex med en okänd kvinna, och sedan en flaska som tycks vara fylld av rök. Den yngre Maris krossar flaskan och en gestalt som vakt påminner om hennes moster tar form. De två kvinnorna har sex. Senare hittas den yngre Maris hjärndöd – och gravid.

"The Kindly Ones" är ett försök att uppdatera grekisk mytologi till modern tid. Det börjar 1943 när Mavis, en kvinna i London, träffar Allie Hennenlotter under en flygattack, gifter sig med honom och flyttar till Kanada. Under tiden möter hon tre märkliga skepnader – olycksbringande väsen som grekerna kallade erynier. Men berättelsen är aningens för skissartad för att bli effektiv. Betydligt kraftfullare är "The Emperor's Old Bones" i vilken den engelske romanförfattaren Tim Darbersmere (som också pysslar med affärer och narkotikasmuggling, vilket han tjänar åtskilligt på) minns tillbaka till Shanghais fall 1941, då han var tio år. Det är nu 1999 och han försöker leta upp Ellis Iseland, en kvinnlig amerikansk soldat som hjälpte honom att lämna Shanghai. Men hans uppdrag har minst av allt en välvillig avsikt, ty det avslöjas att de endast kunde fly genom att Ellis sålde Tim mot sex och även begick andra grymheter. Tim letar upp henne, nära nittio år gammal, i Saint Louis. Han planerar att mata henne med en sällsynt kinesisk rätt, "kejsarens gamla ben" – en anrättning där ett djur, eller för den delen en människa, tillagas och serveras levande, så att dess livskraft förs vidare till den som låter sig smaka. För ändamålet har han köpt en tioårig pojke. Berättelsen avslutas suggestivt med att läsaren undrar om Tim verkligen kommer att servera maträtten till Ellis, eller inmundiga den själv. Knapptast någon av våra förutvarande splatterpunkförfattare skulle ha kunnat överträffa scenariot:

So they take this carp and they fillet it, all over, so the flesh is hanging off it in strips. But they do it so well, so carefully, they keep the carp alive through the whole thing. It's sittin' there on a plate, twitching, eyes rollin' around. Get close enough, you can look right in through the ribcage and see the heart still beating.

SPÖKEN, VARULVAR OCH HÄXOR I MODERN TAPPNING

Files har skrivit några nämnvärda berättelser i vilka hon innovativt uppdaterar ett antal av skräcklitteraturens standardmotiv och -intriger, vanligtvis genom sin intensiva prosa eller fantasifullheten i sättet hon omstöper utslitna teman. Emedan "Folly" i *Kissing Carrion* är en misslyckad spökhistoria och "Fly-By-Night" i *The Worm in Every Heart* blott är en acceptabel eller medelmåttig vampyrhistoria, finner man ändå en skarp varulvsnovell i form av "In the Poor Girl Taken by Surprise". Två unga kvinnliga varulvar dödas och blir uppätna av jägare – men därigenom assimilerar de också varulvens hunger efter mänskligt kött. Files uttrycker novellens sensmoral med fördömandet av "alla som bryter den sociala sammanhållningen genom att behandla andra som något ... sämre än en människa".

"The Narrow World" i *The Worm in Every Heart* rör sig kring en kinesisk man, Hark Chiu-Wai, som praktiserar Crowleiansk magi i Toronto genom att ingå i ett sällskap av magiker, vilka pikant kallar sig The Black Magic Posse (ung. "Den svarta magins väktartrupp"). Motvilligt går han med på att hjälpa sin vän Franz med att exorcera en demon från Jen, Franz flickvän. Men Jen ljög när hon hävdade att hon var besatt och exorcismen leder till hennes död. Novellen tar karaktären av "en dag i en magikers liv", men är likafullt effektiv.

Hennes senare berättelser följer samma trend. "Spectral Evidence" i novellsamlingen med samma namn (även i den kommande samlingen *Dark Is Better*) gör ett försök att blå-

Fem av Gemma Files noveller filmatiserades i tv-serien *The Hunger* 1997-2000 skapad av Tony & Ridley Scott med David Bowie som presentatör. Ovan en scen ur seriens version av Files "Fly-by-Night".

sa nytt liv i de utslitna idéerna om poltergeister och andra spiritistiska fenomen, men utfallet är inte lyckat eftersom novellen saknar ett ordentligt berättelseförlopp och är något för torr för att ge upphov till en känslomässig reaktion, sprängfull som den är av pseudopedantiska fotnoter. "Signal to Noise" i *Dark Is Better* är mer fångslande och drar nytta av en mycket modern miljö – kriget i Irak – samt modern teknik i en spökhistoria med bister elegans. Samma novellsamlings "That Place" är en effektiv om än inte helt begriplig novell om tre syskon som återvänder till sina döda föräldrars hemsökta hus och finner sig bli ansatta av vaga gestalter.

Bättre än så är samlingens "The Thin Places", i vilken en kvinnan vid namn Norah registrerar sig för att ledsaga en kör på ett sommarläger, där en av deltagarna också är hennes son Liam. En natt ses han lämna sin stuga tillsammans med en kvinna, som leder honom in i skogen. Han försvinner därefter för alltid. Norah tycker att kvinnan påminner mycket om hennes "moster" (egentligen bara en familjevän), som också knöt den första kontakten mellan Norahs föräldrar. I drömmar upp-

lever Norah hur hon vandrar i en skog" tills jag slutligen ser något vid mina fötter under allt som multnar där: Liams ögon som tittar upp på mig". Sade inte hennes moster en gång att "Vi måste ... leta upp glesa områden. Vi måste hålla oss i ljuset"? Novellen har en oförglömlig stämning av skräck och gripande saknad.

Häxtemat åskådliggörs också på ett livfullt sätt i en trio sammanhängande berättelser. I *Spectral Evidences* "Crossing the River" blir vi bekanta med Allfair Chatwin som för närvarande befinner sig i ett kvinnofängelse. Hon misstänker att två andra kvinnor, Dionne och Samaire Cornish, är hennes halvsystrar på faderns sida. I alla fall kan Samaire vara det eftersom Dionne tycks vara helt och hållet mänskliga. Men de båda systerarna är ihärdigt fientliga mot Allfair – och förklarar till och med att de är monsterslaktare som gärna tar sig an var-elser som Allfair. Trots detta samarbetar de för att rymma från fängelset genom att skapa upplopp med hjälp av sina magiska krafter. Hela novellen är en anmärkningsvärd illustration av *sermo vulgaris*, där Allfair i slutet tvingas erkänna att hon och Samaire förmodligen aldrig kan möta varandra som systrar:

She knew what I'd done, then, without a doubt; got it all in one, like the brilliant bitch she was. And kept on looking at me nonetheless, appraisingly – less with hate than a vague sort of sorrow, albeit one which came liberally admixed with a caldera's worthy of barely-veiled, magma-hot rage.

”... I'm gonna find *you*, too, Allfair Chatwin,” she told me, without much affect, as the air between her long fingers began to spark and whine again. ”Eventually.”

To which I nodded my head, briefly, in what probably looked – from her angle – like acceptance. And replied:

”Oh, but not too soon, I hope, Princess.”

Tyvär är de uppföljande novellerna ”Black Bush” och ”His Face, All Red” (båda i *Spectral Evidence*) inte lika laddade som ”Crossing the River”. Den förstnämnda – där Allfair för att knyta band med Samaire, hjälper den unga häxan Doll Tearsheet att väcka hennes mor från döden – ger intryck av att vara ett avsnitt i en roman. Den senare skildrar hur trion Allfair, Samaire och Dionne får kontakt med en vampyrfamilj.

GEMMA FILES I MOGEN ÅLDER

Files senare berättelser utvecklar vissa av de teman som vi fann i hennes tidigare samlingar. ”Imaginary Beauties” i *Spectral Evidence* presenterar åtskilliga utmärkta idéer och betonar samtidigt föreningen av erotik med skräck. Rice Petty, en kvinnlig student vid University of Toronto som enligt sig själv är hängiven ”mångskiftande perversiteter”, förför en briljant huvudlärare i kemi, Horatia Wint. Horatia har utvecklat ett läkemedel som kan hålla organismer vid liv under obegränsad tid i ett tillstånd av eufori. Rice förstår omedelbart den ekonomiska potentialen i en sådan upptäckt och börjar sälja den till knarkare i staden. En dispyt gör att Rice och Horatia konfronteras av en knarkförsäljare och hans livvakter. De skjuter Rice men hon överlever (eftersom

hon själv har tagit drogen) och dödar några av livvakterna. Den intensiva intrigen fortsätter fram till en sammandrabbning med polisen, men berättelsens verkliga källa till fascination och skräck är den intellektuella idén med mirakeldrogen, i synnerhet efter att Horatia har lyckats med en viktig modifiering av den: ”Jag löste problemet. En molekylär nyckel som låter reA nå rakt in i cellens huvud-DNA och åstadkomma fullständig regenerering – så att skadad vävnad kan repareras, inte bara döljas under fernissa tills den sönderfaller. Ingen kommer någonsin att åter bli jord.” Rice kommenterar: ”Som en evig förnyelse av livet?” Men huruvida drogen någonsin skulle – eller borde – bli allmänt tillgänglig, är en annan sak.

I ”Nanny Gray” (*Dark Is Better*) har en man sex med en mycket ung, ”knappat lovlig” kvinna vid namn Sessilie. Han hoppas sedan kunna råna henne eftersom hon tycks komma från en aristokratisk familj där föräldrarna är döda; hon bor i en herrgård ensam med Nanny Grey, hennes guvernör. Men Bill finner att Nanny Grey – som är något slags övernaturlig varelse (det framgår inte vad) med ursprung i 1300-talet – blir honom övermäktig och han ställs inför hennes och Sessilies bestraffning (men det klagörs inte hur den ska gå till).

”The Speed of Pain” i *Spectral Evidence* är en uppföljning till ”The Emperor's Old Bones.” Författaren Tim Darbersmere är uppenbarligen död och hans brorson Tom Darbersmere tar hand om hans litterära kvarlåtenskap. En viss Veruca Luz är besatt av Tim och vill nu träffa Tom, eftersom hon har kommit över en sällsynt kopia av Tims berättelse ”The Emperor's Old Bones”. Men Veruca inser snart (liksom läsaren) att Tom är identisk med Tim, som har blivit förnygrad. ”Gaze” i *Dark Is Better* tar avstamp i slutet av sjuttonhundratalet och rör sig kring Dwilliam Proudham i Boston, en konstnär som specialiserat sig på att göra ”ögonminiatyrer”. Inblandad är också Damaris Chadwent som avrättades 1791, tydlig-

en på grund av en abort. Men berättelsen misslyckas med föreningen och präglas av undermålig återgivning av sjuttonhundralets uttrycksätt.

De mest nämnda berättelserna i Files senaste samlingar är de som kombinerar myt eller fantasy med ett starkt levandegjort samtidsscenario. "A Wish from a Bone" i *Spectral Evidence* tar oss till en pyramid i Afrika, där ett tv-team finner alla slags fossiler – både människor och djur – som blivit monterade på pyramidens väggar i komplexa mönster. På något sätt kommer berättelsen om Baby-lons sju änglar på tal; och trots att berättandet är väl pratsamt och packat med tv-teamets irriterande slangspråk, innehåller det tillräckligt mycket skräck och rysningar för att tilltala den kräsne. I *Dark Is Better's* "Drone" spårar en man upp sin riktiga moder eftersom han blev adopterad som barn; och hon är kanske, kanske inte en drake. "This Is Not for You" i samma samling anför återigen grekisk mytologi, i detta fall de vilda menaderna (som skildras i Euripides *Backanterna*) vilka sliter män i stycken ifall de vanhelgar deras ceremonier. Några moderna kvinnor återupptar deras riter – kommer de att gå så långt att de skaffar ett "blodsoffer" genom att döda den tonåriga sonen till en av deltagarna?

"[Anasazi]" i *Dark Is Better* är måhända Files mest imponerande berättelse, en långnovell på 15 000 ord med anstrykning av Lovecraft-mässig kosmisk fasa. Intrigens huvudsakliga fokus är Corin, en ambulansarbetare i Toronto som blir allvarligt skadad när han hjälper en pensionerad professor vid namn Hardrada, som dör i olyckan. Corin får senare veta att Hardradas farfar Hans var inblandad i den nazistiska kampen och arbetade för att framhäva tyskarnas roll i forntidens historia. Corin har flyttat in i professor Hardradas lägenhet och hittar nu märkliga symboler under tapeterna, däribland sådana han redan drömt om. Dessa symboler betyder: "Stor är [Anasazi]s makt". Anasazi är namnet på en

forntida indianstam, men här kan ordet betyda antingen "förfäder som fiender" eller "förfäder som nu har skingrats". Corin har många konflikter med sin homosexuelle älskare Leif – och när han upptäcker att professor Hardrada också hette Leif, drabbas han av de ondaste föräningar. Leif Hardrada börjar tala telepatiskt till Corin och förklarar att han har blivit en "smittspridare" för kosmiska varelsers återinträde i vår värld. Samhället i sig tycks falla sönder:

... the hookers had all but decided on blunt-force trauma as their weapon of choice, once they began preying on predators for real. On Gerard Street, meanwhile, a drunken lawyer's hit-and-run had left a man with one shoulder-blade detached like a skeleton wing, the opposite leg compound-fractured in five places, broken badly enough they'd have to pin him back together and leave screws poking out from the marrow. On Palmerston Crescent, an old woman lay in her own watery shit while infected bedsores bloomed like raw meat roses all over her back and buttocks, sticking her thighs so tightly to the foul bedsheets beneath, they'd need to be soaked apart before she could be buried; downstairs, her children and grandchildren squatted on filthy antique furniture, smoking crystal meth and laughing at Futurama re-runs.

"[Anasazi]" är en oförglömlig historia om kosmisk undergång, representerad av ödet som drabbar några få individer.

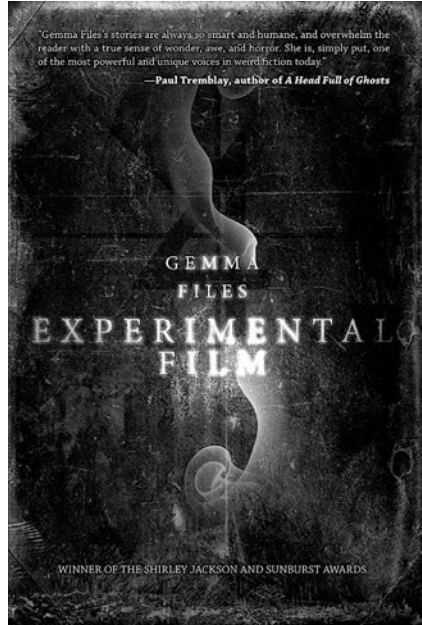
En helt annan sorts myt utspelar sig i "Slick Black Bones and Soft Black Stars". Här landar ett sällskap som kallar sig Läkare för Mänskliga Rättigheter (ett "kriminalantropologiskt team") på ön Carcosa, som uppenbarligen ligger någonstans i Indonesiens närhet. Teamet undersöker resterna av en massaker. En deltagare upptäcker att kropparna har "drygt trehundrafetio [ben] ... och tre gånger den normala mängden brosk". Ett skelett är speciellt anomaliskt – kan det vara öns kung? Berät-

telsen, som skrevs för en antologi med Robert W. Chambers *The King in Yellow* som tema, är en skickligt genomförd pastisch men inte mycket mer.

ÖVERNATURLIG STUMFILM

Files roman *Experimental Film* är delvis en utbrodering av novellen ”each thing i show you is a piece of my death” (publicerad 2009 och samlad i *Dark Is Better*) som Files skrev tillsammans med sin make Stephen J. Barringer. Denna gnistrande och stilfulla berättelse innesluter Files fascination för modern (och äldre) teknik samt dess förmåga att generera sällsamheter. Vi presenteras för Soraya Mousch och Max Holborn, två experimentella filmskapare som har skaffat sig en samling filmer för att sammanfoga dem till ett slags filmcollage. Dock märker de att en naken manskymtar i några av klippens bakgrunder. I ett särskilt motbjudande klipp, som uppenbarligen spelades in på 1920-talet, tar mannen av sig kläderna och skär sedan upp sin egen hals med rakkniv. Handlar det måhända bara om en tidig, imponerande specialeffekt? Men varför tycks filmen sedan snabbas upp och visa hur kroppen ruttar bort? Den nakna mannen börjar sedan dyka upp i filmklipp som Mousch och Holborn redan tidigare har gått igenom – och därefter i andra filmer från de senaste decennierna. Vi är många som upplever filmmediet i sig självt som en form av magi, och dess förmåga att väcka vår fascinerade uppmärksamhet fångas på ett levande sätt i denna berättelse.

Mousch och Holborn förekommer bara i delar av *Experimental Film*, vars fokus i övrigt är nästan helt på en filmkritiker och lärare i Toronto, Lois Cairns, samt människorna i hennes omgivning. Bland dem finns maken Simon och hennes unga autistiska son Clark. Files skildring av pojken, oreglerig och ibland enerverande men alltid älskvärd, är en av romanens triumfer. Men han är inte där bara för att framställa Cairns som en smått tröttkörd

Omslaget till *Experimental Film* (2015).

hustru/mor/karriärkvinna med för många bollar i luften; han kommer att spela en avgörande roll i en av romanens nyckelscener.

Cairns blir fascinerad av Iris Whitcomb, en kvinna i början av 1900-talet som tycks ha varit en hittills okänd pionjär inom kanadensisk film. Hennes filmkarriär, om den kan kallas så, inleddes efter att hennes son Hyatt försvann 1908, varefter hon började tro på spiritism; hon försvann sedan själv 1925 på ett tåg till Toronto. Cairns upptäcker att Iris gjorde ett antal tidiga filmer med specialeffekter som för tankarna till science fiction- och fantasy-pionjären Georges Méliès, och nu har hon för avsikt att gå till botten med mysterierna som omger Iris.

Hennes intresse för Iris beror delvis på en otrevlig och skrupelfri person, Wrob Barney, som tycks ha infogat klipp av Iris filmer i en egen film han gjort. Vissa av klippen förefaller vara baserade på en saga i en privattryckt bok

skrivna av Iris, i synnerhet en berättelse om "Lady Middy", en skugggestalt i slavisk folketro som visar sig i dagens hetta för bönder och antingen underlättar deras arbete eller utdömer våldsamma straff mot dem, beroende på hur de reagerar. När Wrob föreslår Lois att samarbeta på projektet, uppmanar hon honom mer eller mindre att gå och dränka sig – ett beslut som hon kommer att ångra bittert.

Lois anställer en tidigare student, Safie Hewsen, som assistent i sin forskning. Hon undersöker huset där Iris och hennes make Arthur Whitcomb bodde, kallat Vinegar House, men också silvergruvan Quarry Argent som Arthur ägde. Vid ett tillfälle drabbas Lois dock av en mardröm där en kvinna i slöja säger till henne: "Gå inte, Lois" – är det möjligen Iris spöke som varnar henne från att fortsätta arbetet?

Lois får så småningom veta att Iris i själva verket växte upp som ett föräldralöst barn under namnet Giscelia Ezter Wrobl. Hon räddades från sin familj i Östeuropa sedan hennes far Handrij nästan tagit livet av dem alla, eftersom han var övertygad om att världen skulle gå under. I en redogörelse hävdar Giscelia entydigt att hon sett Lady Middy ("Hon kom & jag såg, jag såg. Fortfarande ser jag"). Härvidlag får Lois veta att kvinnans son Hyatt antagligen också var autistisk.

I Vinegar House tycker Lois sig tydligt se Iris spöke. Viktigare för henne är dock misstanken att Wrob Barney söker efter henne och vill sabotera hennes forskning som hämnd för att ha petats från projektet. Under sitt fortsatta arbete får hon veta att Iris efter många år återvände till sin östeuropeiska hemstad och deltog i en mystisk ritual ledd av en figur kallad Kantorka (som "håller minnet av byn vid liv, dess berättelser"). Det var under denna resa som hon fick veta att hon var gravid med Hyatt. Iris led också av "megrim", en gammal benämning på migränhuvudvärk – som Lois också lider av. Hon slås av "hur märkligt det var att mitt eget liv började överensstämma med fru Whitcombs".

S.T. Joshi.

Oroande händelser fortsätter att inträffa. Lois upptäcker en dagbok av Iris i vilken hon anklagar Lady Middy för hennes sons försvinnande. Ännu mer oroväckande är att Lois son Clark får ett anfall. Han har fångat hela händelsen på sin mobiltelefon, och där ses en gestalt som bara kan vara Lady Middy: "Lady Middy stod i ett hörn av Clarks rum med sina vingar över honom, tittade in på honom med spända och omänskliga ögon, skarpa som ögonen hos en hotande hök. *Alla änglar är fruktansvärda*, skriver Rilke. Hon är inget undantag från den regeln."

Så bryter en brand ut på det nationella filmarkivet, där Wrob Barney arbetade innan han blev avskedad. Kan Barney vara skyldig till det? Oavsett vilket, är alla filmer av Iris förstörda, de som arkivets chef Jan Mattheuis på ett besynnerligt sätt upptäckte, och han själv omkommer i lågorna. Lois får också veta att Wrob har lyckats snatta åt sig hennes videor – och arrogant erbjuder han sedan Lois att arbeta åt *honom*.

Lois trotsar erbjudandet och har andra kort att spela ut. Safie har upptäckt att ett medium,

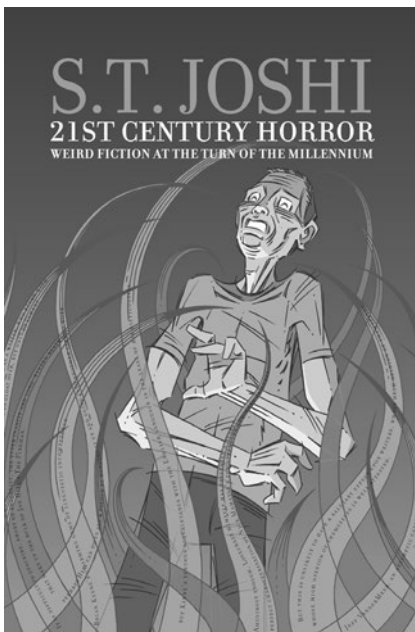
Vasek Sidlo, som Iris anlitate för att ”hjälpa henne att göra den definitiva *Lady Middy*-filmen”, otroligt nog fortfarande lever, om än över hundra år gammal. När Safie och Lois intervjuar honom förklarar han att Iris filmer var ”offergåvor” till Lady Middy – men när gudinnan undvek att klagöra vad som hände hennes son, ändrade sig Iris och ”ville öppna en port för att hitta Henne”. Lois får nu idén att göra sin egen film. Skräckslagen vid tanken på att Lady Middy hemsöker hennes egen son, säger hon: ”Istället för att jag letar upp henne, ska vi förmå Lady Middy att komma till oss.” Hon planerar att ”packa tillbaka vålnaden – *gudinnan* – i dess låda och sedan sätta eld på det förbannade föremålet”.

Det är naturligtvis ett vådligt företag, men Vasek kan vara Lois trumfkort. Han påstår sig ha förmågan att ”präglade bilder på fotografisk film genom viljekraft”. Nu när Lois har tillgång till Iris minnen gör hon en film i vilken

Lady Middy blir fjättrad. De har för avsikt att förstöra den, men Wrob stjälar filmen och skall visa den, vilket kommer att låta Lady Middy fly tillbaka ut i världen. I en spektakulär final lämnar Lady Middy tillfälligtvis skärmen och talar telepatiskt till Lois. Hon har ett oemotståndligt förslag: erbjuder att bota Clark från hans autism och låta Lois och Simon få framgångar utöver deras vildaste drömmar, ifall Lois blott medger att dyrka henne. Men Lois vägrar. Wrob tränger sig sedan på och hävdar att Lady Middy borde ha utvalt *hon* istället. Gudinnan dödar honom på ett fruktansvärt sätt och försvinner sedan.

EN AV 2000-TALET'S FRÄMSTA

Denna utförliga beskrivning av intrigen i *Experimental Film* behövdes för att framhäva romanens utomordentliga djup, komplexitet och rikedom – i karaktärsskildringarna (särskilt av den villrådigas Lois Cairns och den för-

STANDARDEN PÅ DAGENS SKRÄCKLITTERATUR?

Essän om Gemma Files är ett utdrag ur S.T. Joshis kritiska granskning av modern skräcklitteratur, *21ST-CENTURY HORROR: WEIRD FICTION AT THE TURN OF THE MILLENNIUM*, som Timaios Press utgav i en inbunden upplaga våren 2020 med omslag av Nicolas Krizan. Timaios Press är Aleph Bokförlags imprintförlag för engelskspråkig utgivning. 17 titlar har publicerats hittills.

**JUST NU 252 KR INKL. MOMS
& LEVERANS. 233 SID. INBUNDEN.**

Swisha till 0702249385 eller sätt in summan på Aleph Bokförlags bankgiro 151-6178. Joshis bok kan också köpas genom i stort sett all bokhandel online.

WWW.TIMAIOSPRESS.COM

hatlige Wrob Barney), i dess takt och tempo (omväxlande frenetisk och tankfull), i dess lärdom (skildrar utförligt hur silvernitrattfilm används, ett föråldrat medium som är mycket brandfarligt), och i frågorna den ställer – familjemässiga, mytologiska och intellektuella. Lois förkastande av gudinnans lockande förslag bygger på insikten att det ”botemedel” som gudinnan erbjuder, skulle leda till att Clark inte längre vore sig själv: ”Förvisso skulle Hon visa mig något som liknade honom, kanske till och med ge mig något snarlikt honom, det som han skulle ha kunnat vara – men det skulle för alltid vara något falskt, inte mycket mer än en docka bestående av drömmar och döda blommor.” Hennes ihärdiga forskning bär inte bara vittnesbörd om hennes outtröttliga uthållighet trots egna psykiska och fysiska handikapp, utan bygger också på aningen att världens trygghet står på spel. Under Lady Middays makt skulle världen bli

en fruktansvärd plats: ”*Alla gudar skingrar plågor och lidanden av den enda anledning att de själva ska kunna bli dyrkade.*”

Experimental Film måste rankas som en av de främsta skräckromanerna i vårt nya sekel, men bland Files många utmärkta verk är den också bara det mest anmärkningsvärda. Hennes skickliga handhavande med såväl noveller och långnoveller som romaner vittnar gott om hennes mångsidighet; och allt tyder på att hon bara har inlett sitt utforskande av de många teman hon hittills har fört på tal i sina verk. Hennes känsla för trauman och konflikter som drabbar människor av alla kön, läggningar och generationer är föredömlig och uttrycks på en prosa som förvisso ibland förfaller till störande grammatiska och stilistiska fadäser, men på det stora hela är lysande och suggestiv. Att invänta Gemma Files framtida verk är ett av få skäl att upprätthålla intresset för modern skräcklitteratur.

*“Gemma Files: Sex, Myth and Film” (2018).
Övers. av Noah Löfgren.*

Rickard Berghorn

OM SCIENCE FICTION OCH ATT LEVA I FRAMTIDEN

En intervju med Bertil Falk

Bertil Falk (född 1933) är en mycket välkänd profil i svenska fantastik- och deckarkretsar, men han har också gjort sig ett namn utomlands, såväl inom litteratur som på andra områden. Som journalist arbetade han under många år på Kvällsposten och sedan också en period vid TV3:s nyhetsredaktion i London. 1969 återstartade han Jules Verne-Magasinet; 1980 översatte han och utgav Edmond Hamiltons Kapten Frank på svenska, och efter pensioneringen fram till idag har han – förutom att vara redaktör för *DAST Magazine* 1999-2003 – fått ett trettiotal böcker utgivna, såväl skönlitterära som fackmässiga. Han har nu inte hörts av i offentligheten på några år – det förklaras varför i den följande intervjun – men det går ingen större nöd på honom, trots hans höga ålder. Under sommaren 2020 utger Aleph Bokförlag hans storverk *Faktasin: Den svenskspråkiga science fiction-litteraturens historia* i tre band.

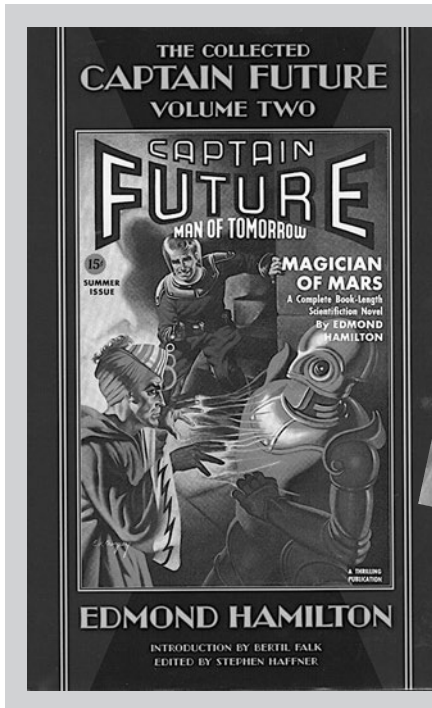
Bertil var i 12-årsåldern när Andra världskriget slutade och hade då redan funnit sf-genren genom Jules Verne-Magasinet, på sin tid världens enda veckotidning för science fiction. Därmed såddes också fröet till hans intresse för svensk sf. Innan *Faktasin* fanns Sam J. Lundwalls *Bibliografi över science fiction och fantasy* som listade alla på den tiden kända böcker inom genrerna som utgivits på svenska, och science fictions historia i Sve-

rige hade berörts av Lundwall, John-Henri Holmberg, Jerry Määttä och andra. Men nu kommer Bertil Falks historik, och fältet expanderar närmast lavinartat – det finns kort sagt oerhört mycket som sällan och aldrig har berörts av tidigare forskare!

Kontrast Magasins redaktör Rickard Berghorn har intervjuat Bertil Falk om *Faktasin* och science fiction-genren i allmänhet. Intervjun gjordes per mail 26 till 29 maj 2020.

G.H. Mellins roman från 1840-talet om ett framtida krig, som väckte stort uppseende och blev startskottet för den svenska s.k. invasionslitteraturen. Fusselbrenners humoristiska framtidsskildring om en resa till Stockholm på 1900-talet, som blev en bestseller i början av 1800-talet. Gabriel Hartmans novell om ett besök inte bara i en avlägsen framtid, utan också i atomernas bebodda värld, skriven redan 1803... Och så vidare. Blev du själv förvånad och fascinerad över hur mycket det fortfarande fanns att upptäcka?

– Absolut! Men låt mig understryka att mycket av det som inte behandlats tidigare ändå fanns noterat och i så måtto kartlagt hos t.ex. Sam J. Lundwall och Jerry Määttä. August Blanchés komedi om Stockholm 1846 och 1946 var en sådan notering, men Määttä avfärdade den som buskis. Jag fann att Blanchés ställ-

T.v. en amerikansk samling med Edmond Hamiltons Captain Future (Kaptan Frank), med Bertil Falks introduktion. Ovan hans svenska utgåva från 1980. T.h. den 10-åriga Bertil sommaren 1943 med JVM i händerna, tillsammans med sysslingen Haddi.

ning i litteraturhistorien som enbart en stockholmsskildrare var ytlig. Han skrev inte bara en sf-komedi. Han var också snubblande nära att uppfinna deckaren. Eftersom både sf och deckaren under min uppväxttid uppfattades som smutslitteratur missade man hans bredd. Det kulturella etablissemanget har varit blind och inte direkt hemfallet åt nyfiket sökande.

Två saker som överraskade mig är att så många finländare skrivit faktasier på svenska. Även antalet kvinnor översteg vad jag förväntade mig.

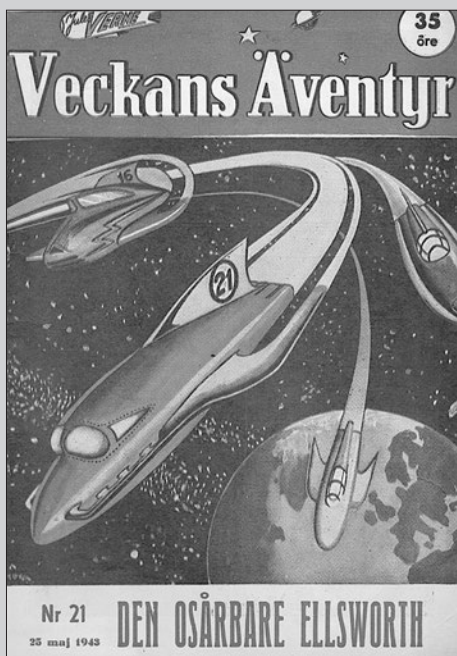
Tror du att det fortfarande återstår mycket mer att rota fram i arkiven och biblioteken?

– Ännu ett absolut!

Vilka upptäckter är du mest stolt över att

ha gjort i den svenska sf-litteraturens historia?

– Svårt att svara på. Linnés allegoriska resa till månen var en stor överraskning. Magnells trådlösa telefon i slutet av 1800-talet likaså. Liksom Fusselbrenners framtida Sverige. Men det är så många fler fynd och vart och ett har varit viktiga bitar i puzzlet. Upptäckten av Anders Celsius synopsis till en planerad (?) rymdopera, som gjordes av andra än mig, är nog det vassaste fyndet. Ossian Elgströms explosiva faktasi tog andan ur mig. Stolthet är inte rätta ordet. Tillfredsställelse är mera av den känsla jag upplevt varje gång jag stött på en ny text. Det har också varit uppfriskan de att ta del av alla de fina texter som t.ex. Denis Lindbohm, Bertil Mårtensson och Erik Ivar Holola presterat från 1950-talet och framåt.

Hur länge arbetade du på *Faktasin*? När påbörjade du arbetet?

– Insamlandet av fakta började vecka 19, 1942, fast det visste jag inte då. Den dagen köpte jag för 35 öre mitt första nummer av Jules Verne-Magasinet i pressbyråkiosken vid Enebybergs station utmed Roslagsbanan, 13 kilometer norr om Stockholm. Den som intet ont anande sålde detta nummer till mig var min egen mamma. När hetsen mot JVM igångsattes av den svenska lärarkåren fick jag uppleva att en lärare i Wasa Realskola tog ifrån mig JVM på den asfalterade skolgården, rullade ihop den och använde den som tillhygge. Min annars så änglalika mamma förbjöd mig att läsa tidningen, som fick gömmas lite varstans, för jag slutade naturligtvis inte att läsa spännande historier om gruvbrytning i asteroidbältet och resor till en försvunnen värld. Jag väntade

länge på att någon skulle ta tag i det här, men inget skedde.

I april 2010 satte jag igång på egen hand och gjorde ett tillbakasvep till min barndom, vilket snart ledde till att jag om somrarna satt på UB i Lund och läste texter från 1600-, 1700- och 1800-talen. Minnesbilder från ett helt livs läsning av faktasier ledde till nya upptäckter. Sakta men säkert och avbrutet av sjukdom tog det några år att få till en struktur och passa in bitar i texten. Upplägget blev så utformat att om det dök upp en ny författare så gick det lätt att passa in henne eller honom i textmassan.

Du har nämnt att det var svårt att hitta en utgivare av det gigantiska manuset för *Faktasin*, över 1200 A4-sidor i original. Vilka var det som sade nej, och varför?

– Jag försökte aldrig att sälja in manuset till något förlag. Vad jag gjorde var två saker. Jag kollade upp om det fanns något förlag där *Faktasin* skulle passa in i utgivningen. Jag fann inget. Jag skickade manuset digitalt till några som jag trodde kunde vara intresserade, däribland till Dig.

Men nu ljuger jag. Om jag inte minns fel skickade jag manuset till något akademiskt förlag i Lund, utan resultat. Fast det var kanske något annat manus. Jag har så mycket krafs i mina datorer. Och minnet sviktar faktiskt ibland.

Jag tror det var BTJ Förlag du nämnde för länge sedan, och att de tyckte manuset var alltför långt för att utges som bok. Men då kan man ju helt enkelt dela upp den i flera band – tänkte jag.

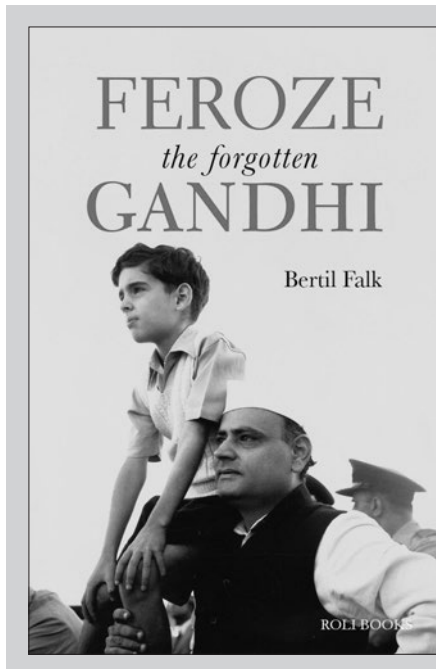
– Nej, det var inte BTJ, troligen Studentlitteratur, men jag har svajigt minne.

Var JVM något som ”alla” barn och unga läste på den tiden, eller uppfattade du dig som ganska ensam om science fiction-intresset?

– Jag kände bara två bröder som läste JVM. Det var hemma hos dem som jag upptäckte tidskriften. De häftiga omslagen och serien Titanen från Krypton¹ var färgglada och spännande på ett helt nytt sätt för mig. Sedan träffade jag ingen annan som läste tidskriften. Det var först i mogen ålder som jag fick klart för mig att upplagan låg på 80 000 i veckan som mest. Så högbörden ha varit 1943, då Sverige var laddat till tänderna och 300 000 man låg inkallade. Totalt under hela kriget låg en miljon svenska män inkallade vid olika tidpunkter. Behovet av förströelse var stort i barackerna.

När fandom skapades på 1950-talet var jag inte delaktig förrän B.O. Ringberg bild-

1 JVM introducerade Stålmannen i Sverige under benämningen ”Titanen från Krypton”.

2016 blev Bertil Falk en celebritet i Indien genom sin banbrytande bok om Feroze Gandhi (1912-1960), frihetskämpen och Indira Gandhis make som raderades ur historien. Ovan ett foto från Outlook India Magazine september 2016. T.h. Bertil Falk med Indira Gandhi 1978. Foto: Katarina Falk.

ade Kapten Frank-sällskapet som gav ut fanzinet Future Fan. Som Kapten Frank-fan gick jag med där. Då fick jag kontakt med andra som läst JVM. Jag kan väl säga att vi alla var lite udda typer med hängivet stora drömmar om kryssning på de eviga rymdhaven. Jag är fortfarande en Kapten Frank-fan och översatte *Kapten Frank och rymdkejsaren* som gavs ut av Pulp Press. Anders Palm, också han lidelsefull Frank-fan, var drivande kraft i det projektet. För tio år sedan blev jag också inbjuden att skriva förordet till en hardcoverutgåva i USA av fyra Kapten Frank-romaner.

Jag har under årens lopp haft väldigt perifer kontakt med fandomrörelsen. Vid de få tillfällen jag talat på cons har det mestadels (med ett undantag) varit 3-4 personer som lyssnat.¹

¹ "Cons" är fannisk slang för "sf-kongresser". De brukar i Sverige sällan ha fler än 100 deltagare, oftast långt färre än så.

Alla andra gick till något alternativt arrangemang, för att rösta i någon av de evigt återkommande omröstningarna, som tycks vara livsviktiga. Jag hade inget att ge fandom men den hade inte heller något att ge mig. Fandom har antagligen betytt mycket rent socialt för många människor av skilda åldrar. Men mitt intresse var för själva genren. Det sociala fann jag på annat håll. Jag vill dock anmärka att fanzines med sf-texter är ett viktigt bidrag till den svenska faktasin.

Nu har jag svarat mer än Du frågade.

Det var ju också du som återstartade JVM i slutet av 60-talet. Var det på grund av nostalgif?

– Jag startade JVM för att det inte längre fanns något Häpna! Eller Galaxy.

Du växte upp under Andra världskriget och har upplevt den explosionsartade tek-

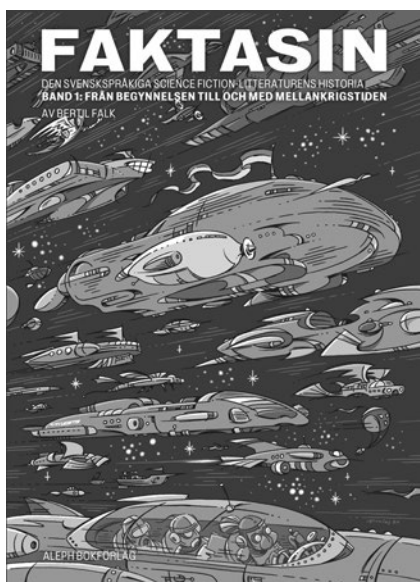
niska utvecklingen sedan dess, inklusive rymdfärder, besök på månen och datorutvecklingen med internet. Har du nu år 2020 känslan av att faktiskt leva i framtiden, i en science fiction-värld?

– Jovisst. Jag har fått uppleva hur JVM:s innehåll förverkligades. Det är som om tillvaron genomgått en explosiv utveckling på alla områden, inte bara vad beträffar rymdfärder. Idag är allting sf av pulpsnitt. JVM:s noveller om gruvprospektering i asteroidbältet håller på att bli verklighet. Det planeras för generationsrymskepp. AI förverkligas på olika sätt, men samtidigt så skjuts framtiden hela tiden på något sätt framåt mot nya svindlande höjder.

Du har slutat att skriva sedan några år tillbaka, efter att *Feroze – the Forgotten Gandhi* utgavs i Indien, där den väckte stor uppmärksamhet och du reste dit för promotionsintervjuer och evenemang. Varför

slutade du skriva? Hur är ditt liv idag, vad gör du till vardags?

– När jag i januari 2018 återkom till Sverige efter ett sista besök i Indien tillsammans med två av mina barnbarn så gick luften ur mig. En känsla av ”det är fullbordat” genomströmmade mig. Mottagandet i Indien var en upplevelse som tog andan ur mig. Så plötsligt ville Aleph i år ge ut *Faktasin*. Nu har Dina frågor fått mig att skriva dessa svar, så jag är väl på sätt och vis tillbaka på banan igen. Har smärre krämpor. Jobbar lite i trädgården i mån av ork, är ganska så nöjd med mitt liv. Sitter i karantän och tittar på tv-serier av blandad kvalitet. Biografin över Feroze Gandhi tog mig nära 40 år att klämma fram. *Faktasin* tog, om jag räknar insamlandet av fakta, dubbelt så lång tid. Båda har en gemensam egenskap. Författaren har i bägge fallen satsat på ett ämne som borde uppmärksammas, men som ingen brydde sig om. Det är ett bra tips!

DEN SVENSKA SF-LITTERATURENS HISTORIA

Bertil Falks storverk FAKTASIN med omslag av Nicolas Krizan. BAND 1: FRÅN BEGYNNELSEN TILL OCH MED MELLANKRIGSTIDEN utkom i juni; del 2 och 3 utkommer i augusti och oktober, sammanlagt nära 1000 sidor unik historik.

BAND 1 KOSTAR 185 KR HÄFTAD OCH 232 KR INBUNDEN INKL. MOMS & LEVERANS. 312 SID. ILLUSTRERAD.

Swisha till 0702249385 eller sätt in summan på Aleph Bokförlags bankgiro 151-6178. Bertil Falks bok kan också köpas genom i stort sett all bokhandel online.

WWW.ALEPHBOK.COM

Tatiana Fajardo

SVART HUMOR OCH GOTISK PSYKOLOGI

En intervju med Patrick McGrath

2015 deltog jag i en bokcirkel för gotisk litteratur, där vi en månad läste romanen *Asylum* (1996) för att därefter diskutera den. Det var så jag upptäckte Patrick McGrath och blev förälskad i hans poetiska prosa och hans opålitliga berättare som påminde om Poe. Jag fortsatte att läsa romaner av honom som *The Grotesque* (1989), *Dr Haggard's Disease* (1993) och *Port Mungo* (2004) och mitt intresse var så starkt att jag bestämde mig för att skriva en analys av gotiken (fastän McGrath själv inte alltid uttryckt gillande för den etiketten) i hans berättelser, hur han utnyttjar olika landskap och i synnerhet hans användning av naturvetenskap och konstnärer i sina verk, till min magisterexamen vid University of Stirling, som har ett arkiv med hans texter. McGrath, som alltid är vänlig och generös med sin tid, hjälpte mig i studierna av hans berättelser, och nu har han också gått med på en intervju för Kontrast Magasin.

I några intervjuer för för ett tag sedan, ansåg du inte att du är en gotisk författare. Hur betraktar du dig själv numera? Känner du att du tillhör den gotiska genren?

– Jag tillhör den gotiska genren. Jag kan inte minnas varför jag sade att jag inte gjorde det. Dock, allt gotiskt tilltalar mig. Jag tror nog att det bar mig emot, att skräck skulle vara det främsta reaktionen jag ville väcka hos mina läsare, jag vill göra så mycket mer än det när

jag fördjupar mig i människors problem och hur livet, och i synnerhet andra människor, kan skada det mänskliga psyken.

Du är mycket väl påläst i gotisk litteratur och i introduktionen till *The New Gothic: A Collection of Contemporary Gothic Fiction*, som du 1991 sammanställde tillsammans med Bradford Morrow, skrev du:

”Vi befinner oss i ett århundrade vars historia uppenbarligen har besudlats värre något föregående av den mänskliga naturens mörkaste driften. Möjligheten att vi står inför en undergång – skapad av människans vetenskap snarare än genom gudomligt ingripande – har omdefinierat vår samtids psykiska värld.”

Hur uppfattar du den gotiska genren 2019? Hur har den gotiska litteraturen utvecklats?

– Jag tror att den långsamma kollapsen av liberalismens system i så många länder, och det sviktande förtroendet för våra regeringar samt en tendens mot extremhögern, ger mig intrycket av ett växande mörker. Jag upplever att fascism, våld och hat är verkliga tendenser i våra samhällen, och under sådana omständigheter har gotiken en förmåga att blomstra. Jag tycker mig se i mina verk att jag rör mig alltmer i riktning mot fascistiska uppslag och personligheter och mindre till individers psykopatologi och privata galenskap.

Har du några funderingar på att fortsätta intrigen i *The Wardrobe Mistress*, din senaste roman? Avslutningen ger intryck av att mer kommer att följa, eftersom Hughie kanske vill söka hämnd för sin broders död.

– Nej, det tror jag inte. Jag förmådde Hughie att lyfta armen till en rejäl Nazi-hälsning, men därvid får det bero – ett varsel om att fascismen inte dör bara för att Edgar Cartridge gjorde det, eller för att Nazityskland ointetgjordes. Den vaknar upp från de döda och fortsätter, som vi ser i Europa och USA idag – och som vi såg i Storbritannien 1946, när kriget justhadeslutat.

Har du funderat på en filmatisering romanen? Texten är extremt visuellt skriven, det är enkelt att föreställa sig vissa av berättelsens scener i en film.

– Jag jobbar redan med en filmatisering. Jag håller med, det är en visuell historia, men

mycket behöver skäras bort och omstruktureras innan det börjar likna ett filmmanus

Vid ett föredrag på Liverpool University 2003, kommenterade du *The Grottesque* på detta sätt:

”*The Grottesque* är en gotisk pastisch mer än någonting annat. Det attraherade mig när jag påbörjade skrivandet, och eftersom det är en sådan mogen genre finns det redan många välutvecklade och utarbetade motiv, bilder och så vidare, att pastischen var mycket enkel, mycket rolig att utarbeta. Min första roman var ett slags uppsluppen och glad pastisch byggd på all slags gotisk standardrekvisita.”

Hur upplever du din senaste roman? Eller till och med den roman du skriver på just nu? Betraktar du också dem som pastischer?
– Det fanns en lekfull, ironisk drift med gotiska uttrycks sätt i *The Grottesque* – den var skriven

PATRICK McGRATH

föddes i London 1950 som son till en överläkare vid mentalsjukhuset Broadmoor Hospital och tillbringade en stor del av uppväxten på jesuitiska skolinternat. Efter studentexamen fick han med hjälp av sin far en befattning vid ett mentalsjukhus i Ontario, Kanada. McGrath blev kvar i Nordamerika och borsedan 1981 i New York, med regelbundna besök i Storbritannien. Han bokdebuterade 1989 med *The Grotesque*, som filmatiserades 1995 med Sting och Alan Bates i huvudrollerna (bilden t.h.). McGrath är gift med den brittiska teaterdirektören och skådespelerskan Maria Aitken. Joyce Carol Oates är en av många som uttryckt beundran för McGraths författarskap.

Av Patrick McGrath finns på svenska *Den groteske* (1991; i orig. *The Grotesque* 1989), *Spindeln* (1992; i orig. *Spider* 1990) och *Till vanvett* (1997; i orig. *Asylum* 1996).

för att roa liksom de flesta berättelserna i *Blood and Water*. Jag trodde att detsamma skulle bli fallet med *Spider*, men när jag började skriva romanen förvandlades den till en seriös berättelse eftersom den handlar om en man som lider av paranoid schizofreni, och det ville jag inte för ett ögonblick behandla lekfullt eller ironiskt. Istället försökte jag gestalta hur det kan vara att drabbas av en sådan sjukdom.

Jag upplevde inte att *The Wardrobe Mistress* var en pastisch. Jag försökte måla upp Londons teaterliv 1946 och visade också hur en pånyttfödd fascistisk rörelse kan se ut. Fastän jag inte skildrade Frederic eller Hilda Bacon helt allvarligt, ville jag också att de skulle ge ett löjligt intryck.

***The Wardrobe Mistress* utspelar sig i Londons teatervärld efter andra världskriget. Denna gång är några av dina karaktärer skådespelare istället för de målare och**

andra slags konstnärer som förekommer i dina tidigare romaner. Vad fick dig att införa skådespelare i din senaste roman?

– Att skriva om skådespelare gav mig möjlighet att behandla frågor om identitet, som alltid har fascinerat mig. Till en början var jag intresserad av inhoppens roll – den som har till uppgift att imitera skådespelaren, som själv ikläder sig identiteten hos en karaktär som skapats på papper av en författare. Jag gillade alla dessa grader och steg bort från vad vi tänker på som äkta mänskligt varande. Därefter införde jag ett fascistiskt tema i teatervärlden, jag vet inte varför – eftersom jag har fascismen i tankarna!

Varför övervägde du att placera handlingen i din nästa roman till Spanien? Dina texter utspelar sig vanligtvis i England eller USA.

– Jag har många år nu tillbringat varje sommar i Spanien och jag tyckte jag borde dra

nytta av det som bakgrund till en roman där. Det är ofta så jag skriver en roman, arbetar utifrån det som finns tillhands. Jag läste lite historia och spanska inbördeskriget 1936-1939 tycktes kunna erbjuda en bra berättelse eller två. Det ger mig också möjlighet att återvända till temat fascism, och en ytterligare fördel är att många brittiska och amerikanska volontärer deltog i kriget. Jag tror inte att jag skulle kunna skriva en roman om spanjorer. Men jag håller på att lära mig språket.

Är Edgar Allan Poe fortfarande den stora inspirationskällan eller beaktar du också andra författare när du skriver? I *The Wardrobe Mistress* kan jag urskilja flera olika källor.

– Jag är inte så säker på att jag kan namnge influenserna. Åtskilliga författare har assimilerats med mitt undermedvetna, eller snarare med min fantasi, och jag ser dem dyka upp i skrivandets flöde utan att jag medvetet efter-

frågat dem. Ibland framträder en författare där i nästan exakt samma ord, och jag brukar behålla det så att läsarna har något att identifiera. Jag läste nyligen om *Wuthering Heights*, och nu förväntar jag mig att när som helst finna stycken av Heathcliff på sidorna. Varje gång han talar om att följa Cathy i graven, så att de aldrig kan skiljas igen, blir jag en smula tårögd. Han gör det minst två gånger. Den idén kommer att följa med till min nya bok, det är jag säker på.

Har du på senare tid märkt att du använder psykiater mindre och konstnärer mer som karaktärer? Om så är fallet, varför?

– De är båda viktiga medlemmar i den ensemble av karaktärer som jag valt ut. Min nya roman har en gammal poet som berättare, men saken är den att han just har skickats till en psykiater vid namn Doris Withers. Jag vet inte riktigt ifall Doris kommer att stanna kvar där, men jag gillar henne hittills.

ÖVERNATURLIGHETER I VÄRLDSKRIGETS EFTERDYNING

THE WARDROBE MISTRESS

Av Patrick McGrath

London: Hutchinson, 2017

Recension av Tatiana McGrath: Engelsmannen Patrick McGrath är en av de allra främsta författarna i modern gotisk litteratur. Hans noveller och tillika romaner är fulla av gotiska symboler och influenser som varje läsare av genren känner igen. Hans första berättelser publicerades på 1980-talet och han har varit finalist till Bram Stoker Award samt mottagit en World Fantasy Special Award. Filmskapare har dessutom visat intresse för hans verk vilket

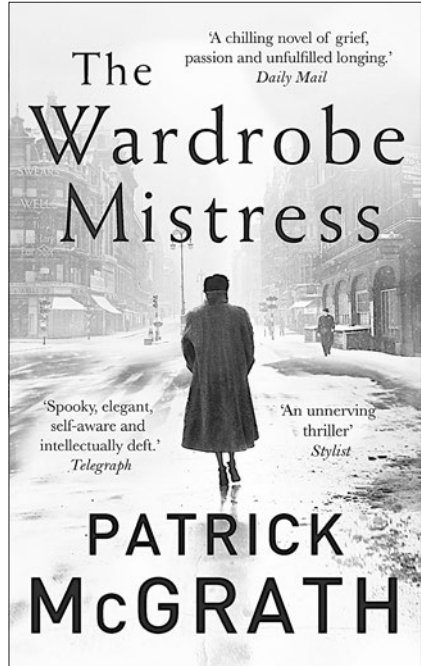
till till romanerna *The Grotesque* (1989), *Asylum* (1996) och *Spider* (1990) har blivit filmatiserade, den sistnämnda 2002 regisserad av David Cronenberg.

2017 publicerade Patrick McGrath sin senaste roman, *The Wardrobe Mistress*. Dess huvudsakliga gotiska ingrediens, och det som huvudsakligen ger texten dess originalitet, är presentationen av dybbuk från judisk folklore. Förekomsten av denna onda ande ger emfas åt andra aspekter av handlingen: Fascismen i London i efterdyningarna av Andra världskriget, hur dramaklassiker som Shakespeares *Trettondagsafton* (1601-1602) och John Web-

sters *The Duchess of Malfi* (1612-1613) jämförs med upplevelserna som huvudpersonerna och Londonborna har i denna tidsperiod; det ger även associationer till stumfilmer i stil med *Doktor Caligaris kabinett* (1920), vilket jag snart går närmare in på. Men hur lyckas McGrath med sådant mästerskap kombinera alla dessa element i en enda roman? Endast en extremt begåvad författare som McGrath lyckas utarbeta alla ingredienser till ett så övertygande resultat. Därför torde hans roman bli angenäm läsning för alla som uppskattar gotik, historia, teater, stumfilmer, psykologiska dramer och till och med svart humor.

Berättelsen börjar på begravningen av den berömda skådespelaren Charlie Grice (med smeknamnet "Gricey") i januari 1947, där läsaren får romanens huvudpersoner presenterade: hans änka Joan som är titelns kostymör ("wardrobe mistress" på engelska), hans dotter Vera (även hon skådespelerska), svärsonen Julius som är teatermanager, och den tyska målarrinnan Gustl som är Julius föregivnasyster. När den judiske skådespelaren Frank Stone (vars professionella namn är Daniel Francis) ersätter Grice efter dennes död och spelar hans roll som Malvolio i *Trettondagsafton*, letar sig gradvis de nyssnämnda elementen in i handlingen.

Berättelsen placerar övernaturligheter i realistiska sammanhang emedan berättarna är spöken, eller "körflickorna" som de kallas i romanen. Trots detta är dybbuken det viktigaste ockulta väsen som McGrath nyttjar, den onda anden i judisk folklore som tros ha tagit skådespelaren Stone i besittning: "But a drink with this threadbare actor in whom dwelled like a dybbuk the spirit of her dead husband?" – "He [Grice] still lived, in a way, in her mind, in this wardrobe, and of course he coexisted with Frank Stone, the two at times discrete entities but often enough a twinned presence, stepping forward and back in ghostly tandem." Detta är värt att notera eftersom Grice innehar en nyckelroll gällande fascismen, och hans ande suger sig fast vid Stone.

Englands situation efter andra världskriget och hur fascismen fortfarande dröjde sig kvar i det brittiska samhället med en politiker som Oswald Mosley och hans anhängare speglas också i romanens teaterstycken. Emedan manliga karaktärer smälter samman i McGraths berättelse, gör de kvinnliga detsamma, tills läsaren uppfattar både Joan och Vera som "the Duchess of Malfi" (hertiginnan av Malfi). Frank Stone har avgörande betydelse i alla relationer som skildras, och han förkroppsligar också sömngångaren Cesare (Conrad Veidt) i stumfilmen *Doktor Caligaris kabinett*:

In fact from his make-up box he gets out the black pencil and touches in his lips and eyes, leaving enough pallor high on the cheeks and brow to suggest the shadow, merely, of the persona that is becoming more himself than himself.

Wienes film kritiserar indirekt fördärvet som följer av en sjuk statsmakt. I filmen läser vi textskylten: ”Det finns andar överallt. De är alltid omkring oss. De har drivit mig från hemmets trygga vrå – från fru och barn.” I romanen skriver McGrath: ”what Mosley intended, was to resuscitate the fascist spirit, raise it from the dead – if ever it *could* die, thought Joan, for perhaps like Gricey it only slept.” Övernaturliga varelser och viss somnambulism förekommer i båda skildringarna, och i Joans ögon överensstämmer den insomnade Gricey med skådepeglaren Stone, vilken hon skänker sin döde makes kläder.

Vidare excellerar McGrath i nyttjandet av andra klassiska idéer från gotisk litteratur, till exempel den antydda incesten mellan far/ dotter (som fanns redan 2002 i *Martha Peake: A Novel of the Revolution*, och 2004 i *Port*

Mungo) och den galna inlåsta kvinnan, som påminner om Charlotte Brontës *Jane Eyre* (1847) och i synnerhet Charlotte Perkins Gillmans ”The Yellow Wallpaper” (1892). Romanens handling är förlagt till ett dekadent London hemsökt av kriget, och spökerierna fortsätter hemma hos Joan, speciellt i garderoben där hennes avlidne makes kläder förvaras; en garderob påminnande om en likkista där hon uppfattar att han fortfarande lever, och plågar henne med sin röst.

Läsare som är vana vid McGraths speciella användning av galenskap, kommer att märka att berättelsen är värd deras uppmärksamhet när han mot slutet av berättelsen presenterar sina Poeaktiga karaktärer tillsammans med en psykiater.

Sammanfattningsvis är detta ett mästerverk skrivet av en utomordentlig berättare.

”Interview with Patrick McGrath” och recensionen originalpubliceras här. Övers. av Noah Löfgren

Scen ur David Cronenbergs film *Spider* (2002) efter Patrick McGraths roman med samma namn.

Kristian Sjöblom

DELTAT

En fascinerande inblick i en tänkt antik värld, vida överlägsen vår i filosofi och matematik. Novellen var ursprungligen avsedd att ingå i Kristian Sjöbloms kommande novellsamling *Apato & Andra berättelser* men ströks av författaren eftersom han tyckte den var alltför mycket inspirerad av Jorge Luis Borges (1899-1986). Uppenbar inspiration är dock inte nödvändigtvis fel, och verkligen inte när den leder till ett utmärkt stycke som detta.

Kristian Sjöblom är litteraturvetare och musiker från Lund, bosatt i Stockholm. Han har tidigare utgivit boken *Murmela* (Söder Reklambyrå 2011) illustrerad av Karin Ohlsson, en humoristisk uppslagsbok med bisarra ord som inte finns men borde existera.

Kaldéerna förutsade många dödsstund, men till sist drabbade döden även dem själva.

– Marcus Aurelius, *Självbetraktelser*

Den Deterministiska Algebrans grundidé är enkel, för att inte säga grov, och hela vetenskapen bygger endast på de sofistikerade tekniker som utvecklats för att tillämpa denna grundidé:

1.) verkligheten är strikt deterministiskt styrd *utan avvikelser*;

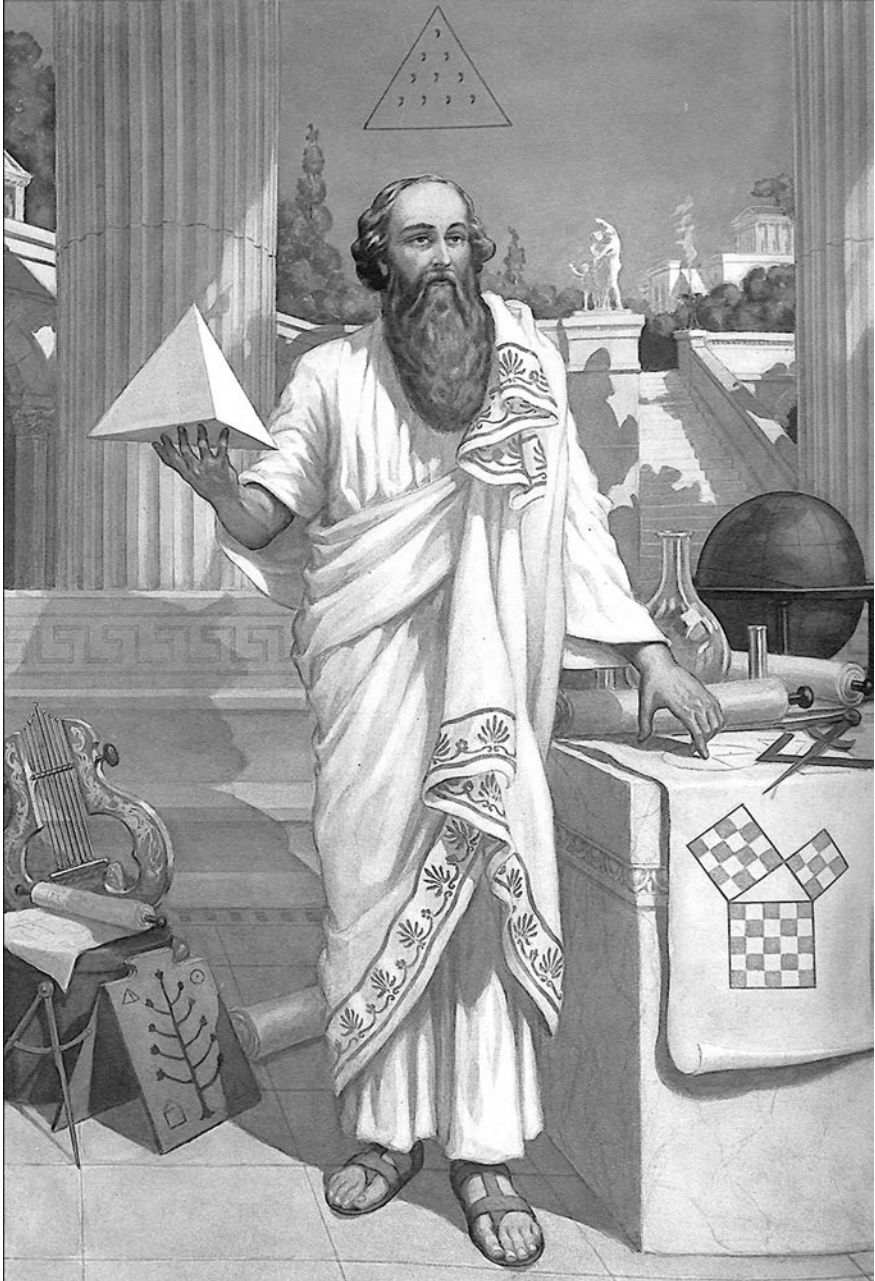
2.) varje given händelse har ett *ändligt* antal konsekvenser;

3.) varje given händelse har ett *ändligt* antal orsaker.

Som visar är det ingenting märkvärdigt med dessa axiom, annat än att de inspirerade en viss Filebos till att bilda *Deltat*, en sammanlutning med syftet att analysera hela världsförloppet kausalt. Som utgångspunkt för sin totala kartläggning av verkligheten valde Deltat sitt eget grundande. Grundandet skulle behandlas som en Nollpunkt, föregången av ett pyramidalt nät av orsaker och följd av ett omvänt pyramidalt nät av konsekvenser.

Hela projektets frågeställning (vilka är orsakerna till Grundandet, vilka kommer Dess konsekvenser att bli?) kan tyckas absurt självcentrerad och reduktionistisk, men deterministerna visste att det inte spelade någon roll vilken Nollpunkt man valde. Efter ett stort, men ändligt antal kausalled skulle man ändå ha kommit i beröring med allt från den falariska koppartjuren till nästa pestepidemi, Herakleitos' världsbrand, Karthagos vitsminkade kybelepräster, psyllernas fälttåg mot ökenvinden, Dinochares' magnetiska tempel, Memnonstodernas klang i gryningen, din födelse och död, Berossos' lära om de kosmiska tids cyklerna och tärningsdyrkarnas fördärliga slump teori.

Deltat avsåg alltså ursprungligen att nysta sig såväl bakåt som framåt i tiden, men redan i inledningsskedet försumrades den retrograda analysen. I denna fas, innan Deltat blivit en mäktig institution i sig, kom medlen utslutande från vidskepliga privatpersoner, som vände sig till Deltat som till en vanligspågumma. Retrograda analyser efterfrågades inte och resurser sänkades för att företa dem i eget intresse.

Pythagoras. Målning av John Augustus Knapp (1853-1938).

I efterhand kan man konstatera att den retrograda analysen ändå inte skulle ha gynnat den Deterministiska Algebrans utveckling. Det var genom jämförelser mellan framtidsförutsägelser och det sedan faktiskt inträffade som man så småningom kunde identifiera störande faktorer och finslipa tekniken. Som ett led i detta flyttade algebraikerna in i så kallade "kausalt isolerade arbetsceller", där deras verksamhet inte riskerade att påverka de yttre skeenden som var ämne för analys.

Med den förfinade tekniken kom också tillströmningen av mecenater, som insåg projektets potential och egenvärde. Antalet algebraiker kvadrerades, en kausalt isolerad kalkylfabrik (en oöverskådlig sammangyttring av hexagonala tegelceller) började breda ut sig utanför staden, och Deltat kunde göra "nätmaskorna finare och pyramidbasen bredare". Det kunde fortfarande hända att förutsägelser slog fel och Deltat drabbades av trovärdighetsproblem. Men Deltat hade vid det laget hunnit bli en så viktig maktfaktor, att Staten gång efter annan gick in och räddade verksamheten. (En lustig ödet's ironi, eftersom Deltat senare – helt i enlighet med sina egna kalkyler – kom att överta Staten.) För att inför allmänheten motivera dessa kostsamma ingripanden, gjorde Staten stor affär av några meningslösa framtidsförutsägelser som faktiskt bekräftats: i ett förfallet förortsbrggeri hade en kruka spruckit av sig själv under en månförmörkelse; en dövmän hade tappat ett järnmynt och återfunnit det på botten av en badhusbassäng; en dödfödd hund hade vaknat till liv efter tre dygn på en soptipp.

Deltat ansökte också om medel till att öppna en retrograd sektor med syftet att blottlägga historien; slutligen skulle man också nå tillbaka till den Yttersta Orsaken. Men utanför Fabrikens murar var man i regel klarsynt nog att inse, att våra traditionella historiska metoder var mer meningsfulla än en sådan urskillningslös rekonstruktion. En fullkomligt monstruös mängd dödtid skulle behöva återskapas

innan man nådde tillbaka till några historiskt intressanta tidpunkter. Ett sådant förfarande vore, som någon uttryckte det, "som att räkna antalet nertrampade sandkorn istället för att se på fotspårens *form*" (ett resonemang som snart skulle förefalla arkaiskt och obegripligt). Den historiska tillförsiktens vårdslösa kompromiss – grundantagandet att det mesta som är värt att bevara för eftervärlden faktiskt också bevaras – var någonting man godtog just för att få glömma gångna årtusendens ackumulerade tristess (varje människas timmar och år av föspild tid och meningslös väntan). Man bedömde att vår fruktan att inte kunna glömma all denna dödtid var större än vår fruktan att inte kunna minnas några enstaka ögonblick av värde. (Senare, när Deltats teknokrati blivit synonym med Universums Ordning, skulle påståendet att Staten en gång bestämt Deltats utveckling komma att låta absurt.)

Man hade utgått från ett fullkomligt automatiskt universum, som alltsedan den Förste Röraren bara fullföljde sin förutbestämda bana. Deltat hade introducerats som en neutral och extern analysator av verkligheten, men visade sig snart själv utgöra en kausal faktor i denna verklighet. Mest påtaglig var kanske Kalkylfabrikens mögelartade utbredning; kvarter för kvarter revs staden för att ge plats åt bikupecellernas slutna tegelfasader, och invånarna drevs ut till provisoriska slumområden.

Men algebraikerna började också inse att själva *vetskapen* om framtiden var en problematisk faktor i kalkylerna. Varje framlagd förutsägelse ägde kausal kraft. Man ställdes allt oftare inför så kallade "kausala cirklar". Till exempel: en man som vänt sig till Deltat fick beskedet att hans vänsterhand skulle vålla hans död; han högg då av den, och förblödde. En annan man fick beskedet: "Du kommer aldrig att bli lycklig", och begick självmord. Deltat visste hela tiden att mannen aldrig skulle bli lycklig *eftersom han skulle hinna begå självmord innan dess*. En tredje man fick beskedet:

”Du kommer att döda din hustru efter att ha fått orakelbeskedet att hon ären varulv.” Mannen gick till oraklet för att få hustruns dubbelnatur bekräftad; oraklet gav det förutspådda beskedet; mannen insåg Deltats ofelbarhet och begick det förutbestämda hustrumordet. Deltat visste redan från början att oraklets besked skulle vara felaktigt, att hustrun inte var någon varulv.

Ett annat notoriskt exempel är den så kallade Tempeltragedin:

A man visste att pöbeln skulle besudla Templet med människoblod (och man visste att offentliggörandet av detta skulle leda till att Statsmakten befäste Templet och nekade pöbeln tillträde);

B man visste att Statsmakten skulle befästa Templet och neka pöbeln tillträde (och man visste att detta, oavsett om man offentliggjorde det eller ej, skulle leda till att pöbeln stormade Templet och därmed besudlade det med människoblod).

Deltat förbehöll sig privilegiet att efter behag offentliggöra endast led *A*, endast led *B*, båda eller inget av dem. Det offentliggjorde led *A*: ”pöbeln kommer att sudla Templet med människoblod”. Det gick som man förutsett: Statsmakten befäste Templet och nekade pöbeln tillträde; pöbeln stormade då Templet och sudlade det med människoblod. Båda förutsägelseerna bekräftades.

Hade Deltat emellertid inte offentliggjort led *A*, hade inte led *B* uppfyllts, och därmed inte heller led *A*. Frågan är då: i vilken ände började kalkylerna? Varifrån kom det första ledet (besudlingen), denna förutsägelse som i slutändan var ett nödvändigt villkor för sin egen uppfyllelse? Det tycks här som om kalkylerna slagit knut på sig själva. Men häri ligger kanske en av Deltats väl hemlighållna tekniker.¹

1 Förespråkare av den fria viljan skulle härav ha dragit slutsatsen att Deltat var medvetet manipulativt och

I efterhand har det hävdats att Tempeltragedin var en produkt av de två ledens isolering från varandra. Det skulle istället ha kunnat heta: ”Pöbeln kommer att sudla Templet med människoblod om Statsmakten nekar den tillträde”, eller: ”Statsmakten bör inte neka pöbeln tillträde till Templet, eftersom detta skulle leda till blodbesudling”. Båda dessa alternativ är emellertid förkastliga ur ett strikt deterministiskt perspektiv; de har överhuvudtaget inte formen av förutsägelser. Den första satsen är modal, och i Deltats universum existerade ingen modalitet, inget *om*, inga alternativa framtider. Statsmakten och pöbeln hade inget val; Deltat hade inget val. Den andra satsen är preskriptiv och förutsätter därmed värderingar, vilket enligt Deltat var någonting förläat. Blodbesudlingen var ingen tragedi i Deltats ögon, bara en följd av tingens naturliga ordning. Det tillkom inte människan att döma Ödet.

Tragedin hade emellertid kunnat undvikas även på Deltats premisser. Man hade, istället för led *A*, kunnat offentliggöra led *B* och *endast* led *B*: ”Statsmakten kommer att befästa templet och neka pöbeln tillträde”. Denna förutsägelse skulle inte ha slagit in, eftersom Statsmakten skulle ha saknat motiv till en sådan handling.² På detta skulle emellertid Deltat ha svarat att det inte stod i dess makt att av-

---

inte alls efterlevde sina uttalat passiva ideal. Det är i och för sig inte heller rimligt att Deltat skulle ha varit omedvetet om den rent metafysiska makt det utövade över människorna. ”Ni kommer att böja er för Vårt krav eftersom Våra prognoser visar det”, löd dess sista, desperata förutsägelse.

2 Deltats kalkyler måste ändå rimligtvis ha inbegripit denna ”stängda möjlighet” (”led *B* och *endast* led *B* offentliggörs – *varken* led *A* *eller* *B* uppfylls”). Deltat måste alltså på något sätt ha erkänt om inte alternativa framtider, så åtminstone något slags hypotetiska ”kasserade framtider”, som bara ägde ett tillfälligt existensberättigande så länge de användes inom en kalkyl, eller ett system av kalkyler.

värja olyckor, bara att förutsäga dem. En förutsägelse var en förutsägelse, inte en varning. Det hade varit förutbestämt att led *A* och *endast* led *A* skulle offentliggöras, liksom det varit förutbestämt att pöbeln skulle sudla Tempel med människoblod.

Kritiker lär ha tolkat detta som om Deltat skulle ha resonerat: "Blodbesudlingen är förutbestämd: det är därför *Vår plikt* att offentliggöra ett visst led och undanhålla ett annat, *för att inte obstruera Ödet.*" Detta är bara ett av många exempel på de folkliga lagrens seglivade föreställning att Deltat, liksom tidigare trollkarlen och prästen, inte var annat än *ett instrument*. Man envisades med att se Fabriken som ett tempel helgat åt Ananke, ödets och nödvändighetens gudinna, och under epidemierna genljöd luften utanför Fabriken av skallror och besvärjelser.

Detta sakernas tillstånd kom inte att vara för evigt. Med tiden svällde Deltat upp till en fullkomligt monstruös koloss; det svalde staten, detsvalde gudarna, detsvalde tänkandet. Från horisont till horisont fanns bara vaxkakan av tegel. Världen (slummen) utanför reducerades till överklig marginalia. Deltat kom att uppta hela den verklighet som utgjorde dess analysområde. Det kom uteslutande att syselsätta sig med beräkningar av sin egen framtid, av sina kalkylers framtid, av sina framtida kalkyler över kalkyler, av förutsägelser om förutsägelser, ersatte universum. Deltat ändrade sin devis från "Deltat frånsäger sig allt ansvar" till "*Ödet*frånsäger sigalltansvar". Denna omformulering, som kan tyckas rent defensiv, signalerade i själva verket en ontologisk revolution: Deltat var inte längre en uttydare av Ödet; Deltat *var* Ödet.

Ur denna genomskinliga mardröm väcktes man av en fullkomligt oförutsedd skandal. Ett fynd hade gjorts utanför Fabriken, utanför Universum. Nyheten spred sig som eld genom tegellabyrinten. En getherde hade hittat en grotta, i grottan en kruka och i krukans Fi-

lebos' testament. Testamentet offentliggjordes, tvärt emot Deltats högljudda förutsägelser. Innehållet löd:

Gubbsjuk och bitter omtöcknade jag mitt sinne med giftiga örter. Hos oraklet drog jag en lott: "Världens ögon är inte dina". Med falskt djupsinne samlade jag sköna ynglingar omkring mig. Svepskälet – en vansinnig plan – var frukten av ett tärningskast.

Till människan testamenterar jag min förmätnhet.

Offentliggörandet av Filebos' testament inenbar dödsstöten för Deltat som organisation, men också för den Deterministiska Algebran som vetenskap. Deskäl som Filebos ursprungligen anförde för Deltats grundande hade inräknats bland Nollpunktens kausala orsaker; då dessa skäl nu visade sig vara svepskäl, insåg man att Deltats förutsägelser hela tiden vilat på ett falskt fundament. Den Deterministiska Algebran var inte mera vetenskap än, exempelvis, astrologi.

Man tvingades till ett par drastiska slutsatser. Den första var av rent vetenskapsteoretisk art. Vetenskapsmän hade redan tidigare hävdad att varje teori var ett provisoriskt instrument som fick utvärderas efter de resultat man kunde uppnå med det, men nu insåg man att dessa resultat aldrig var annat än *ytterligare provisoriska resultat*, et cetera, varför man aldrig kunde nå fram till någon fast punkt utifrån vilken en objektiv utvärdering kunde göras. För inget instrument övergavs så länge man uppnådde nya resultat med det, oavsett vad resultaten var värda.

Den andra slutsatsen var, att *även själva kausalitetsbegreppet var ett sådant instrument*, ett av dessa axiom som ständigt användes för att producera bevis för sitt eget berättigande. Man insåg att kausalitet antagligen inte var annat än en godtycklig mental konstruktion, baserad på den vanemässiga upplevelsen av

succession. Men detta skulle aldrig slutgiltigt kunna avgöras. Kausalitetstron skulle kvarstå som ett av många möjliga tolkningsalternativ, en av många likvärdiga mytologier.

Staden har avfolkats, och av den vidsträckta Kalkylfabriken återstår bara ruiner. Bland dessa vindpinade spillror hukar ännu en snabbt utdöende enklav av algebraiker, sega åldringar med långa smutsiga skägg. Övermagra portioner av getkött och vilda örter muttrar de att någon slarvat med en ofelbar metod, att en korrekt analys av de sista kalkylerna borde ha avslöjat vad som höll på att ske, att Deltats fall var förutbestämt och förutsägbart.

Andra oförfärdiga determinister har gått i landsflykt. Vid främmande hov, i främmande fångelser smädar de ”den nya skepticismen” och framhåller hur till och med den officiella versionen av Fallet är genomsyrad av kausalitetstänkande, just det kausalitetstänkande den avser att utrota. Deltat, citerar de, föll *eftersom* dess fundament visade sig vara falskt;

vi kan inte längre tro på kausaliteten *eftersom* den kanske bara är en mental konstruktion.¹

1 Namnet Deltat har vället en del debatt. Somliga har gjort gällande att det är de kausala förgreningarna i tiden som ska liknas vid ett floddelta. Andra har hävdade att namnet åsyftar Kalkylfabrikens inre struktur, där varje tegelcell förgrenar sig ut i sex andra celler, som var och en i sin tur förgrenar sig i sex celler, etcetera.

Det torde emellertid nu stå utom allt tvivel, att namnet har sitt ursprung i ett folkligt missförstånd. Deterministerna använde en pyramid som symbol för kausalnätet med dess förgreningar. Folk som såg denna liksidiga triangel målad över Fabrikens otaliga ingångar tog den för Δ , d.v.s. bokstaven *delta*. Faktum är att alla de namn Deltat var känt under (”Anakes brödraskap”, ”Eldslågan”, ”Tetraktysen”, för att nämna några) har sin upprinnelse i denna triangel, som alltså omväxlande tolkats som första bokstaven i ”Ananke” (ett latinskt A), symbolen för elementet eld Δ respektive en stiliserad tetraktys $\dots$ (”Vad är oraklet i Delphi? Tetraktysen”, skriver Iamblichus.)

Urverksuniversum: Ett antikt, mekaniskt planetarium.

Rickard Berghorn

FRANKENSTEIN VID SKRIVPULPETEN

Andrew Crosse som författare

Andrew Crosse (1784-1855) var på sin tid en välkänd brittisk vetenskapsman som studerade elektriska fenomen såsom atmosfärisk elektricitet (blixtrar och besläktade fenomen) och hur kristaller och växter utvecklas under stimulering av elektriska strömmar. Några stora genombrott lyckades han egentligen inte åstadkomma, men det kompensterade han genom att lägga sin förmögenhet på spektakulära experiment med blixtrar och urladdningar som ljungade genom luften kring hans herrgård, till ortsbornas förskräckelse. Enligt en bekant till Crosse lär folket i trakten ha trott att han frammanade djävlar och demoner. Den tillbakadragne överklassforskaren var inte särskilt populär hos grannarna.

Han kan beskrivas som en 1800-talets Nicola Tesla, men Andrew Crosse skulle förmodligen ha varit tämligen bortglömd idag ifall det inte vore för hans experiment med ”elkvalster”. Det är en intressant episod i naturvetenskapens historia – inte för att det handlar om god vetenskap, men eftersom det är en bra berättelse och fascinerande kuriosita.

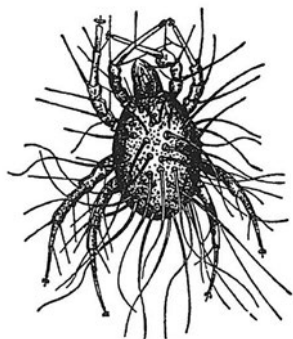
KRISTALLER SOM BLEV SMÅKRYP

Experimentet som Andrew Crosse utförde år 1836 orsakade sensation och moralisk panik i dåtidens England, eftersom det verkade som om han lyckats skapa liv – ett slags mikroskopiska kvalster – i sitt laboratorium, genom att

placera en porös vulkansten i en vätska gjord på bl.a. kaliumkarbonat och pulvriserad flinta som upplöstes i saltsyra, och sedan föra en stadig elektrisk ström genom stenen under flera veckors tid. Avsikten var att studera kristallbildning, men det som först tycktes vara rudimentära kristaller på stenen tog formen av små, närmast mikroskopiska kvalster, som började krypa omkring fritt när deras ben vuxit ut och blivit rörliga.

Nyheten läckte till pressen efter att Crosse hade berättat om sina resultat för en god vän, poeten Robert Southey, och därefter till en tidningsredaktör. Hans änka Cornelia Crosse hävdar i *Memorials of Andrew Crosse, the Electrician* (1857) att samtalet med redaktören skedde av misstag och att det inte var meningen att pressen skulle få veta något. Men att prata för mycket verkar ha varit en ovana som Andrew Crosse led av. Bara några månader tidigare hade han rört upp kontroverser och kritik efter ett av sina få möten med forskarkollegor, som skedde på British Association for the Advancement of Science i Bristol. Där berättade han vidlyftigt om sina experiment, och redogörelser för dem publicerades snart i facktidsskrifter – varvid andra forskare avslöjade att det långt ifrån handlade om några unika eller banbrytande experiment.

Det står dock klart att Crosse avskydde striderna som följde såväl av den tidigare kon-

Crosses "Acarus electricus" enligt en illustration i Henry Minchin Noads "Lectures on Electricity" (1849).

troversen som den nya. Med sina "elkvalster" anklagades Crosse för att gå ateismens ärenden och håna Skaparens verk. Folk skockades med präster för att protestera utanför hans herrgård Fyne Court i Broomfield, Somerset, och vår amatörforskare fick mottaga en strid ström av upprörda och hotfulla brev. I en tidning anklagades han till och med för att genom dessa experiment ha fördärvat skördarna i trakten genom ett utbrott av bladrost – tydligen misstänkte man att kvalstren hade spridit sig och börjat äta grödan.

Franska revolutionens urartade terrorvälde och dess flirtande med ateism var i gott minne vid denna tid, samtidigt som bibelforskare och geologer börjat ifrågasätta pålitligheten av *Bibeln* som urkund. Som motreaktion hade det intellektuella klimatet i England blivit starkt känsligt för allt som kunde användas för att ifrågasätta Gud som universums och livets skapare. Samma mentalitet ledde till spott och spe mot Charles Darwin när han publicerade sin evolutionslära två decennier senare, år 1859, trots att hans farfar Erasmus Darwin (1731-1802) hade klarat sig från sådana konsekvenser när han beskrev en tidigare version av utvecklingsläran i slutet av 1700-talet. Böckerna vari Erasmus Darwin propagerade för arternas utveckling, främst

The Botanic Garden (1791) och *The Temple of Nature* (postumt 1803), hade tvärtom gjort honom till en vetenskaplig celebritet.

De små krypen var med största sannolikhet inget annat än luftburna ägg som förorenat Crosses instrument. Som det nu var övergav han experimenten och talade därefter sällan om kvalstren undan resten av sitt liv.

FRANKENSTEIN?

Denna episod i Andrew Crosses liv är välkänd och mycket har redan skrivits om den. Det är inte omöjligt att Crosses spektakulära experiment med elektricitet på en isolerad herrgård, de upprörda ortsborna, ryktena om att ha skapat liv och så vidare, inspirerade senare tiders versioner av *Frankenstein*, men Mary Shelley publicerade sin roman 1818 långt innan Andrew Crosse hade blivit känd för något av sina experiment. Historierna kring honom påminner mycket mer om 1900-talets blyxtsprakande filmversioner av *Frankenstein*, än om Mary Shelleys unge student som knäpar ihop monstret i sin vindsvåning i en universitetsstad, utan att blyxtar ens omnämns.

Peter Haining hävdade visserligen i sin bok *The Man Who Was Frankenstein* (1979) att Mary Shelley träffade Andrew Crosse 1814 och att han därmed skulle ha stått förebild till Victor Frankenstein, men liksom så mycket annat Haining skrev är påståendet grundlöst och finns inte belagt i källorna.

FÖRFATTAREN ANDREW CROSSE

Änkan Cornelia Crosses biografi över maken, som Timaios Press utgav 2014, är en samling minnesteckningar över hans liv i form av hennes egna hågkomster samt brev och essäer skrivna av Crosse själv och hans vänner. Men en betydande del av boken samlar också ett urval av hans litterära författarskap. Nästan allt är poesi i romantikens anda, med undantag av en märklig, smått surrealistisk novell av snittet proto-science fiction: "An Account of the Island of Elattosis", som skrevs någon gång på

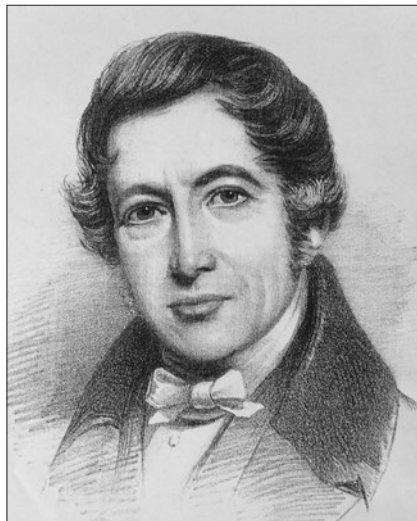
1820-talet. Den är ofullbordad men följer här i översättning efter artikeln.

Crosses dikter och prosa cirkulerade i avskrifter bland hans vänner och bekanta, men han lät aldrig publicera något under sin livstid. Både som författare och forskare var han sig lik: en ädel amatör. Inte heller forskningsresultaten brydde han sig om att publicera, fastän han gärna entusiastiskt redogjorde för dem när han blev tillfrågad. Att vara en amatörförfattare eller amatörforskare betraktades på den tiden som något fint och beundransvärt, och faktum är att de flesta av 1800-talets mest framstående vetenskapsmän faktiskt var amatörer – privatforskare – som verkade utanför universitetens institutioner, och därför inte heller behövde bekymra sig särskilt mycket om att anpassa sig till kollegor, intellektuell konformism och kvävande internkultur: Charles Darwin, Alexander von Humboldt, Benjamin Franklin, André-Marie Ampère, Gregor Mendel, Joseph Priestley, John Dalton med flera. Till och med Albert Einstein var en amatörforskare – som bekant anställd vid ett patentverk – i början av sin vetenskapliga bana, när han lyckades förklara den fotoelektriska effekten (som gav honom nobelpriset 1921) och arbetade fram den speciella relativitetsteorin. Men dessa forskare var förstas ändå noggranna med att publicera sina resultat, till skillnad från Crosse.

TRE ROMANTISKA BANBRYTARE

Den tidigare nämnde Robert Southey var en av Storbritanniens första och främsta romantiska diktare. Cornelia skriver att Crosse också umgicks med Southeys nära vän William Wordsworth, men är inte säker angående Samuel Taylor Coleridge. Southey, Wordsworth och Coleridge bildade en litterär vänkrets, ”the Lake Poets”, som i litteraturhistorien ges äran av att ha inlett den romantiska epoken i engelsklitteratur.

Coleridge (som för övrigt också var starkt intresserad av naturvetenskap) bodde nästan

Andrew Crosse.

granne med Andrew Crosse i en stuga i Netheer Stowey, bara några få kilometer från herrgården Fyne Court. Detta skedde i slutet av 1700-talet då Crosse kunde ha varit högst 16 år. I denna stuga författade Coleridge skräckdikten ”The Rime of the Ancient Mariner”, det opiumdrömda fragmentet ”Kubla Khan” och första delen av den gotiska balladen ”Christabel”. Southey bodde en period i Coleridges stuga medan Wordsworth hyrde en egen bostad i närheten.

Årtiondena efter att trion hade brutit upp från orten återvände de gärna på tillfälliga besök för att återuppliva kära minnen. Det var vid ett av dessa återbesök som Crosse råkade på Southey under en promenad i Quantock Hills, och han entusiastiskt berättade för den förbryllade poeten om experimentet som tycktes ha förvandlat knoppande kristaller till levande kvalster.

DÖDEN OCH TIMGLASET

En dikt av Andrew Crosse, som Cornelia Crosse daterade till slutet av 1810-talet, heter ”To the Bells, Which Ring Out the Old Year and

Ring In the New”. Den är delvis märkligt lik Alfred lord Tennysons ”Ring Out, Wild Bells”¹ från 1850, delvis helt annorlunda. Crosses version saknar Tennysons omkväden och är åtskilligt mörkare i tonen, men bitterljuvheten är densamma liksom temat: Nyårsklockorna hörs klämta in det nya året, låt oss hoppas på en ljusglimt i världens elände under den nya tidens gång.

Som poesi är Tennysons dikt förstås vida överlägsen Crosses haltande versrader, men det finns skäl att undra ifall Tennyson möjligen kan ha läst Crosses dikt och låtit sig inspireras. Tennyson umgicks nämligen med Crosses vän Wordsworth, som Tennyson träffade första gången 1845. Wordsworth beundrade den unge Tennyson och uppmuntrade hans författarskap, och kan mycket väl ha låtit honom läsa Crosses dikt.

Tidens tyranni och tillika hopp var i själva verket ett framstående tema i Andrew Crosses poesi, som det följande lilla urvalet ger ex-

1 Ja, Tennysons dikt är just densamma som på svenska är en väl inrotad tradition i form av ”Nyårsklockan”.

empel på. Det stora temat i hans dikter är dock Döden, vilket också går igen i novellfragmentet som följer.

”The Island of Elattosis” förblev ofullbordad av ett intressant skäl som förklaras i slutkommentaren. ”Elattosis” är ett gammalgrekiskt begrepp för minskning, förminskande, krympande etc. Novellen berättar om en främmande ö där allt levande gradvis krymper bort och försvinner i mikrokosmos istället för att dö. Det kunde ha blivit en mycket intressant och underhållande tankelek ifall Crosse bara funnit en väg runt sitt logiska trångmål, men nu är fragmentet som det är.

KÄLLOR

- Orel, Harold (red): *William Wordsworth: Inter-views and Recollections*. Palgrave 2005. ISBN 978-1-348-52003-9
- Crosse, Cornelia: *Memorials, Scientific and Literary, of Andrew Crosse, the Electrician*. Timaios Press 2014 (orig. 1857). ISBN 978-91-87611-03-2
- Smith, Gavin D: *The Lake Poets*. Amberley 2009. ISBN 978-1-848-68536-9

NOVELLFRAGMENT OCH DIKTER

ELATTOSIS-ÖN

När jag bekvämt lutade mig tillbaka i en behaglig länstol i mitt arbetsrum, inrymt i en avsides del av ett ensligt hus på landet, där en nöjsam brasa brann muntert framför mig allt medan den lilla läspulpetens stearinljus väntade på att tändas, ehuru de djupnande kvällsskuggorna länge hade påmint mig om att mitt arbete hade försumrats – då kunde jag inte undgå att finna kontrasten slående mellan

den bekvämlighet som omgav mig och stormvindarna som tjöt obehagligt därute medan de tilltog och tynade bland träden. Deras diffusa skogsmassor omslöt herrgården och kunde knappt urskiljas genom fönstret; inte blott eftersom natten föll på, utan också på grund av de stora regndroppar som otåligt smattrade mot rutorna, förhindrade att falla till marken av stormens våldsamt. Hur många eländiga stackare, tänkte jag, var just nu utsatta för stormens raseri utan tak över huvudet, utan peng-

ar, utan mat eller något skydd att krypa under, hur många försmäktade under nöd och lidanden av alla upptäckliga slag? Måhända återvände ett fartyg nu från en lång resa fullastad med indiska rikedomar och fylld av passagerare som spänt och suktande önskade hälsa sitt hemland åter, och kolliderade i denna stund med en dold klippa. Istället för att välkomnas älskvärt och gästvänligt, kastas de ner i skräck, rusande vattenvirvlar och förintelse – allt medan jag vilar stillsamt i min stol och ledigt sträcker ut mina ben, och... Stopp där, ropar Förmaningen – i Döden kommer omsider dina ben att sträckas ut, och vare sig man går ner sig i ett lerig dike, drunknar i havet eller tynar bort i en dunsäng med ett halvt tjog läkare vilka med klok uppsyn utbyter mumlande åsikter i ett hörn, är Döden alltjämt Döden, som vi alla måste böja oss för.

Kunde inte något mindre plågsamt tillvägagångssätt ha instiftats för människans förgängelse, tänkte jag, än denna hemska och outsägliga straffdom? Knappt hade den oroliga tanken slagit mig, förrän en tjock dimma med ens fyllde rummet. Vindens tjutande avtog, regnet upphörde att smattra, elden bakom spigallret sprakade inte längre, ej heller rörde sig lågorna. En andlös tystnad sänkte sig över allting och en hemska föraning gav sig tillkänna inom mig.

Då jag kastade en blick mot rummets nedre del upptäckte jag tydligt huvudet på en ärvördig gammal gubbe, vars vita skägg till synes flöt samman med den tjocka dimman som svävade i rummen, men inte förmådde dölja för mina ögon hans majestätiska ehuru stränga ansikte. ”Eländige”, ropade han, ”hur kan du understå dig att ha åsikter om sådant som sker i främmande regioner? På avlägsna ön Elattosis är döden okänd, och trots det är skräck och ångest intet mer främmande för dess invånare, än de är för befolkningen i dina trakter.”

”Hur kan det vara möjligt?” dristade jag mig ödmjukt att yttra.

”Skåda”, ropade han. ”Låt erfarenheten –

det som ingen kan vara likgiltig inför – skaffa dig vetskap.”

Omedelbart sviktade min syn, och jag upplevde mig sjunka ner i ett hav av strömmande vatten som tycktes bubbla i mina öron. Men inom några sekunder, som det verkade, stod jag ensam på en sandstrand i ett landskap som föreföll synnerligen bördigt, där resliga kullar höjde sig över varandra med skogar, ängar och majsålt mellan sig, bort tills hela vyn smälte samman i en mörkblå horisont. Jag hade föga tid att begrunda detta innan en herre, klädd något i stil med en engelsk sjöman, kom fram till mig. Eftersom han såg att jag var en främling välkomnade han mig med artighetsfraser, som till min synnerliga förvåning uttalades på antik grekiska. Jag hade fått en smula kunskaper om detta tungomål inpiskat i mig som gosse, och ehuru jag inte var särdeles skicklig i att tala det gav lärospånen mig ändå möjlighet att inleda ett stapplande samtal med honom, vilket jag gjorde efter någon tvekan.

”Hör upp”, sade jag tämligen bryskt, ty jag hade inte lärt mig särskilt mycket gott uppförande under min tid i England, ”vad tusan heter detta märkvärdiga land?”

”Min vän”, svarade han lugnt, ”det är en ö vid namn Elattosis, och du är den första människan jag någonsin träffat som inte känner till det. Jag antar att du har kommit seglande från någon av öarna fjärran nordväst om denna?”

Detta medgav jag med ett nickning eftersom det föreföll vara det klokaste att göra i stunden, emedan jag var van vid hyckleri i mitt eget land och hade gjort det till en regel att så sällan möjligt framstå som okunnig.

”Min herre”, sade han, ”jag är kapten på ett smärre handelsfartyg och är väl bekant med öarna i nordväst, som kallas Eikosi, vars invånare – det måste jag säga – inte klär sig på ett sätt som särdeles påminner om er; och ändå förstår jag inte från vilken annan trakt du skulle kunna härstamma.”

”Kapten”, återtog jag djärvt, ”jag tillstår att

mina kläder är märkliga, men det är på grund av en vadslagning som jag förlorar om jag använder andra plagg under de kommande tre dagarna, och i slutet av den perioden har jag för avsikt att återgå till klädsnittet i mitt eget land.” Jag kunde inte undvika att reflektera över problemet med en sådan falskhet, som nödvändigtvis skulle yngla av sig i en mängd ytterligare.

Kaptenen betraktade mig helt allvarligt men sade med stor vänlighet: ”Kom, min herre, eftersom du i alla fall är en främling i detta land; och om du kan hålla till godo med en sjömans kosthållning, är det lika så gott att du följer mig hem.” Detta godtog jag gladeligen och tackade för hans gästfrihet, varefter vi gav oss iväg. Efter att ha korsat några fält under promenaden nådde vi en väg, som på ena sidan gränsade till ett öppet landskap eller allmänning, helt täckt av vad som föreföll vara ett slags mossa. När jag böjde mig ner för att undersöka den förvånades jag över att se mossan växa på stjärkar, och exakt likna ekar i miniatyr med samma blad och grenar. Följaktligen satte jag mig på knä med en ficksax i handen, som jag måttade mot ett halvdussin stjärkar i avsikten att klippa av dem.

”Stopp”, ropade kaptenen, ”vad tar du dig till? Det är inte kutym av främmande människor att förstöra timmer på ett herresäte.”

”Timmer!” utropade jag. ”Du kan väl inte påstå att denna buskaktiga mossa är träd?”

Kaptenen skakade på huvudet och svarade inte, men såg ut som om han undrade om jag var galen. Eftersom något misstag tydligen hade skett förpassade jag saxen tillbaka i fickan och vi fortsatte promenaden, tills vi närmade oss ett hus av måttlig storlek. Detta, förklarade min ledsagare, var hans hem. ”Min familj”, sade han, ”är helt ringa. Den består av gammelfar, min sjukliga hustru och två barn. Min hustru är så oerhört sjuk, att jag tvingas använda ett förstoringsglas på sjuttonde gradens styrka, för att kunna se henne; men doktorn ger mig gott hopp om att hon kommer

att återställas till sin ursprungliga storlek. När det gäller min stackars åldriga far är han så reducerad av ålder och ohälsa, att han för närvarande inte överstiger femton tum.”

Härvid blev min förvåning enorm, och jag började befara att jag hamnat i sällskap med en dåre. Vid vår ankomst till kaptenens hus möttes vi av två barn med knubbiga ansikten, som stirrade på mig med stor överraskning.

”Hur mår din mamma, kära du?” sade kaptenen till den äldsta.

”Åh far, hon är mycket bättre. Jag har tittat i glaset där hon hålls och hon har växt till en bondbönas storlek.”

”Himlen vare lovad!” sade den värdige kaptenen. ”Tag henne till mig, John, försiktigt.” John försvann på ett ögonblick, och återvändande strax med ett halvlitersglas i sin hand, var kaptenen ville att jag skulle titta. Min överraskning går inte att beskriva, när jag däri upptäckte en minimal kvinna som inte var högre än en tum, klädd i en otvungen morgonrock. Den älvliknande gestalten vandrade snabbt runt glasets botten.

”Ah, stackars liten!” sade kaptenen. ”Hon är ännu inte tillräckligt stor för att kunna meddela sina önskingar med rösten. Sätt henne säkert på spiselkranen, min pojke, och be sköterskan att släppa ner några korn kokt ris i glaset. Men jag ber om ursäkt, min herre, för min uppenbara försummelse”, sade min värd. ”Vår middag är nog uppdukad, var så god hitåt.” Och jag följde honom in i en del av huset som var enkelt men prydligt möblerad, där vi tog del av kokt fårkött samt mosade rovor och potatis.

* * *

Kommentar (från *Memorials of Andrew Crosse* 1857, nedtecknad av Cornelia Crosse): ”Så långt hade jag nått i min berättelse”, sade Crosse, ”när jag kastade pennan på bordet, eftersom det gick upp för mig hur befängt det var att beskriva en onaturlig situation där död och förgängelse var okänt. Jag kunde helt en-

kelt inte fortsätta när jag själv hade brutit mot mina avsikter och tillät att döden existerade genom det blotta faktum att de förtärde mat; ty även om jag förvandlat dem till vegetarianer hade förgängelsen varit där. Och likadant skulle det vara, om jag så bara lät dem andas luft och inget annat, fylld som den är av osynligt liv. Detta plumpa försök lärde mig en läxa – närmare bestämt hur omöjligt det är att föreställa oss något som befinner sig utanför erfarenhetens tränga sanningsvillkor.”

TO THE BELLS, WHICH RING OUT THE OLD YEAR AND RING IN THE NEW

Ye wanton sounds, that dare invade
With reckless glee the midnight hour,
When all is wrapt in solemn shade,
And Sleep would fain assert her power:

Why burst ye on the stillness round
With flighty taunt and accents new,
Like idle jest careless to wound
When grief demands its homage due?

Is it that your triumphant strains
Laugh that another year is fled,
And that, alas! one less remains
Ere earth shall close upon its dead?

Is it to vaunt that time gone by
Has swept all wintry storms away,
That grief no more shall raise a sigh,
And phantom hopes no more betray

By strange though vain attempt to blind
Us, too well school'd in Nature's lore?
To leave unwept all pain behind,
And view all pleasure placed before?

To tell – what every gale denies
Which strews the blossoms on the plain,
Or when, more wrath, the angry skies
Hurl fierce defiance o'er the main?

Would ye disturb the silent crowds
Whose dust forgotten sleeps below,
And wrench them from their mouldering
shrouds
For this sad world of sin and woe?

Again to rouse the victor's ire,
To wrap new towns in sheets of flame,
Again command the poet's lyre
To hymn those deeds of blood and shame?

Would ye call back to mortal strife
The maniac's scream, the felon's gloom,
The unutterable woes of life,
Again to sink into the tomb?

The bird that wails from its lone dell,
The moon's ray sleeping o'er the luke,
The rippling stream, all form a spell
That mortal music scarce may break.

And yet I still would hail your song,
Which those I loved once heard with glee;
And while its swell the winds prolong,
Would dream of pleasures ne'er to be!

Would dream – alas! poor human dreams,
Like your sweet tones, soon fade in air,
And spring's green buds, and summer gleams,
Must sink in death, however fair!

Still, e'en on earth all is not lost,
Though roses droop, and joys depart;
For sharpest thorns, and fancies crossed
Shall cease alike to yield their smart:

And Happiness, though swift her wing,
Shall drag afar her sister Pain;
For neither shall a paean sing,
Nor boast a solitary reign.

Then sport, ye bells, in thoughtless peal;
For as your notes together blend,
Their echoes thrill with woe and weal,
Linked arm in arm till time shall end!

**THE TYRANT AND
SLAVE HOUR-GLASS**

Come! set the time-glass on the stand,
And let us mark the lessening sand!
Tyrant at top, and slave below,
An hour will change the passing show.
Invert it, and in order due
The slave becomes a tyrant true,
And he that took the sovereign lead
Now bows in turn his abject head;
Each fitted for the double part,
A moving thing without a heart.

THE CHAMBER CLOCK

List to the chamber clock,
As it measures the time with regular knock!
As the pendulum sways from side to side,
It beats to the fall of mortal pride.

Beat! beat! the Spring draws near,
And promises fair for a future year;
The Summer awakes – it glows – it flies,
Then quick gives place to autumnal dyes.

But withering Winter triumphs in turn,
And scowls o'er Nature's funeral urn.
Beat! beat! in the glare of day,
When the dream of life is bright and gay.

Beat! beat! in the calm of night,
When darkness shrouds the waker's sight;
When memory views with unclouded eye
The faces of friends that are long gone by.

Beat! beat! in love or strife –
Every beat is a slice of life,
And when the listener's dead and gone,
Another shall hear the clock beat on!

Frans Oskar Wågman

HARUN AL RASCHIDS MANUSKRIFT

Sherlock Holmes kallas till antiksamlaren lord Redmorelands herresäte för något som kanske är ett brott, kanske inte. Fallet avslöjas vara mycket större än någon kunde ana – och när det blir löst, konfronteras Holmes med en ännu större gåta.

Prästen Frans Oskar Wågman (1849-1913) skrev under pseudonymen Sture Stig en rad förnämliga Sherlock Holmes-parodier i två böcker: *Sherlock Holmes i ny belysning* (1908) och *Nya Sherlock Holmes-berättelser* (1910), idag högt värderade bland såväl deckarkritiker som samlare.

Dock är det märkligt att novellerna knappt har utgivits på nytt sedan de först publicerades; enda något sånär ordentliga utgivningen skedde 1976 med ett tunt urval från Lindqvist förlag, *Sherlock Holmes' andra sida*. Resten har varit en novell i Frank Hellers antologi *All världens detektivhistorier* (1945) samt två häften i mycket små upplagor. Aleph Bokförlag utgav dock nyligen en illustrerad 54-sidig bok med två noveller, *Prinsessan av Bandalore* (2018), och vi hoppas kunna utge samtliga noveller vad det lider. En hake med att nypublicera Wågmans parodier har sannolikt varit copyrightfrågan, men karaktären Sherlock Holmes är i "public domain" sedan år 2000, 70 år efter sir Arthur Conan Doyles död.

I Wågmans stämningsfulla och skickligt skrivna parodier blir författarens alter ego Sture Stig bekant med dr Watson under en semester i England – och det visar sig att den gode doktorn är hjärtligt trött på den okänslige och självupptagne Holmes. Dr Watson berättar öppen hjärtigt för Sture Stig om Sherlock Holmes mindre smickrande fall, bland dem hur han flera gånger blivit grundlurad av professor Moriarty och andra skurkar. I denna novell går han nästan under på grund av en oväntad vidskeplighet.

– Watson! Har ni lust till en lantlig utflykt?

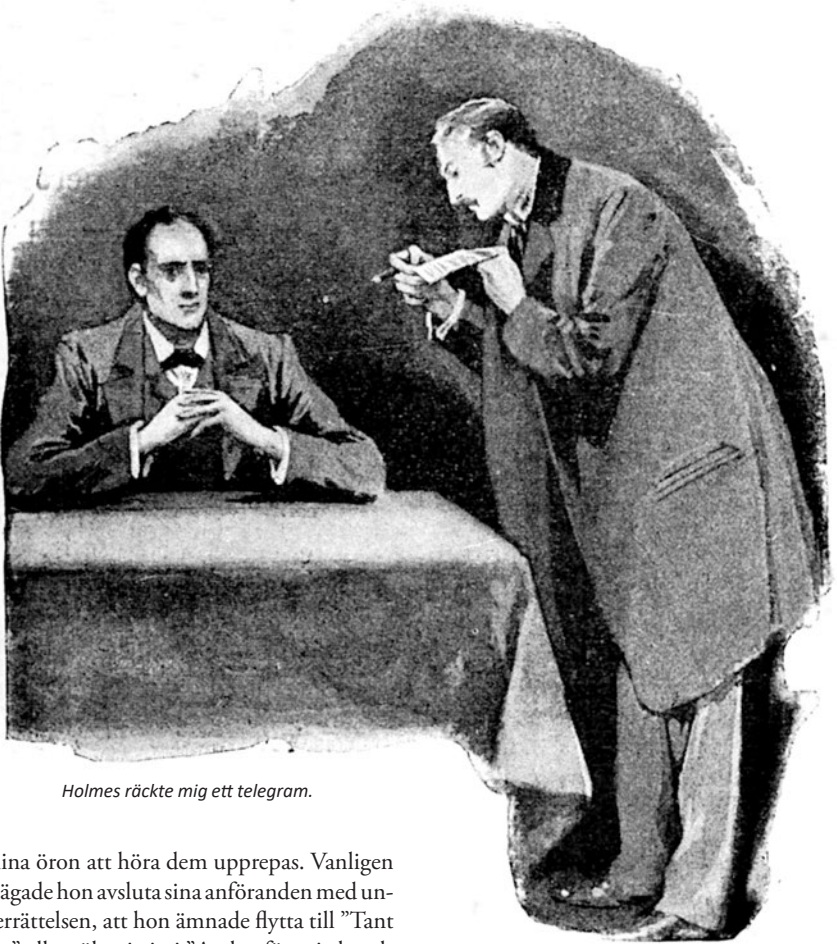
Så sporde min vän Sherlock Holmes, i det han en vacker sommardag trädde in i mitt mottagningsrum.

Om jag hade lust? I hög grad. Och tid? I ännu högre grad.

Men det fanns en hållhake: mrs Watson. Mitt besök hos sir Josua Redvick hade fått opåräknade följder. På obekanta vägar hade mrs Watson fått kännedom om den roll jag spe-

lat,¹ och underrättelsen hade därtill bibringats henne i en mycket överdriven form, till följd varav hon alltsomoftast lät mig veta hennes tanke såväl om mitt uppförande som om min karaktär, stundom också om mina medicinska talanger, och hennes uttalanden var inte av den smickrande art, att det kittlade i

1 Novellen "En komedi på landsbygden", där Watson spelade fästman till en ung flicka. – *Red. Anm.*

Holmes räckte mig ett telegram.

mina öron att höra dem upprepas. Vanligen plägade hon avsluta sina anföranden med underrättelsen, att hon ämnade flytta till "Tant Do" eller söka sig in i "Asylen för misshandlade hustrur", men någon flyttning blev aldrig av; tvärtom inställde hon sina forna täta resor till bekanta och släppte mig inte gärna ur sikte ens för en halvtimme, såvida inte praktiken nödvändigt krävde det, och då måste jag efter varje utflykt avge noggrann redogörelse för patientens ålder, stånd, hemvist, utseende och framför allt kön. Jag hade alltså att motse, att den föreslagna lustfärden skulle medföra en del husliga förvecklingar och överlade med migsjäl, om debet uppvägde kredit; nöjet, obehaget.

Min vän såg min tvehägsenhet. – Mrs Watson lägger väl inga hinder i vägen? – sporde han menlöst, men jag varnade i hans öga den glimt av satir, vilken ungarlen ägnar varje gift man, som är uppfylld av den ädla känslan av sin plikt att ta hänsyn till hustruns åsikter och känslor. Denna glimt harmade mig och avgjorde mitt beslut. – Visst inte. Hur kan ni tro något sådant? Jag följer. Vart bär det? Och i vad ändamål?

Holmes räckte mig ett telegram. Jag läste: "Mr Holmes, Baker Street 221 B. London.

Hans härlighet lord Redmooreland anmodar er ofördröjligen besöka hans slott Burgham Castle i och för en viktig konsultation. Telefrafsvar. Stripers.”

Vi skulle alltså gästa huvudmannen för en av Storbritanniens uräldsta ätter. Jag skulle sitta vid hans bord och kanhända få kasta en blick i hans ryktbara museum, vars skatter något annat öga än ägarens endast undantagsvis tilläts beskåda.

Jag förbigår avskedet från Mrs Watson – min ämbetsbroder Goodwich lovade mig per telefon att ägna hennes nerver den omsorg, deras uppskakade tillstånd krävde – liksom jag förbigår järnvägsresan. Min skildring begynner i det ögonblick vi, jag och min vän, steg ur vagnen, som hämtat oss vid stationen, och hade framför oss slottet Burgham Castles fasad.

Slottet, uppfört vid olika tider och i olika stilar, var inte vidare storslaget; det gjorde också ett dystert intryck av ödslighet och bristande omvårdnad. Omedelbart efter ankomsten infördes vi i biblioteket, ett stort, mörkt rum med ändlösa rader av böcker uppställda på svartnade hyllor av ek.

I rummet fann sig två män; den ene var en spenslig herre vid pass fyrtio år i en dräkt av halvt prästerlig snitt med ett blekt ansikte, vars mest utmärkande drag utgjordes av en ovanligt lång och fyllig näsa samt ett orubbligt lugn; den andre, vilken med händerna på ryggen stod lutad mot den ansevärdiga, med heraldiska ornament utsirade marmorkaminen, visade gestalten av en jätte med stora utstående vattenblå ögon och ett skägg i rödaste färgton böljande ned på bröstet, där det mer än till hälften dolde ett inte över hövan rent skjortbröst. ”Det böljande” tycktes för övrigt vara i mannens smak, ty dräktens olika persedlar ägde en rymlighet, som kom den att falla i en hop mera fantastiska än estetiskt tilltalande veck och rynkor.

Då ingen av de innevarande gjorde min av att öppna konversationen, tog min vän till ordet:

– Jag är Sherlock Holmes. Man har anmodat mig resa hit för konsultation.

Jätten vid spisen utstötte några oartikulerade ljud, närmast liknande en björns brummande, varpå herrn med den fylliga näsan yttrade:

– Hans härlighet är mycket tillfreds, att ni kommit, sir. Det var jag, som avsånde telegrammet. Jag är Stripers.

Holmes vände sig mot jätten med en djup bugning. – Det är alltså hans härlighet själv, som jag har äran göra min ödmjuka reverens.

Åter hördes brummandet, denna gång som om det kommit ur den stora spisens innandömen.

Detta var alltså lord Redmooreland, en av Englands yppersta ädlingar. Hur sällsamt ödets lotter falla! En givmild natur hade övert hans härlighet slösat sina gåvor i rikaste mått, men tydligen förnekat honom en av de yppersta: talets ädla gåva. Jag kände ett verkligt deltagande för denne olycklige lyckans gunstling – men förhastat.

Ty just som mr Stripers börjat att tilltala min vän – Hans härlighet önskar... – avbröts han av ett nytt brummande, vari jag tyckte mig urskilja orden: – ”Den andra karlen, vad vill han?” – Lorden var inte stum.

Holmes skyndade att presentera mig, mylord nickade en smula och sade nästan tydligt: – Tala, Stripers!

Denne begynte: – Hans härlighet önskar... – men avbröts ånyo av en brunning, vars innehåll tolken tydde sålunda: – Hans härlighet önskar, att herrarna sätter sig.

Min vän och jag bugade, men gjorde den blygsamma invändningen: – Inte före er, mylord!

Nytt brummande. Denna gång var björnen retad och tycktes färdig till anfall. Stripers uttolkade: – Hans härlighet är van att se sina önskningsuppfyllda.

Äntligen kom mr Stripers till ordet utan att avbrytas: – Hans härlighet önskar höra er mening, mr Holmes, angående en händelse, som denna morgon timat här i slottet.

– Var god och ge närmare detaljer – sade min vän.

– Ben Perkins, andre betjänten har sitt rum i nedre våningens stora korridor nära porten till borggården. Han vaknade i morse vid ett gällt skrik från sagda korridor, kastade över sig ett par klädesplagg och gick ut för att se, vad som stod på. Som han är tämligen till åren och litet trög i vändningarna, dröjde det ett par minuter, innan han kom ut. Till sin förfäran fann han mrs Blondly liggande avsvimmad och med ett otäckt, blödande sår i pannan, gjorde larm och satte huset i rörelse.

– Vem är mrs Blondly?

– Vår hushållerska, sir.

– Ålder, karaktär, antecedentia?¹

– Ett par och fyrtio, mycket stadgad och hedervärd, har innehaft sin plats i tretton år; kom hit som nybliven änka efter hans ärevördighet mr Blondly, kyrkoherdens adjunkt här i socknen.

– Var har hon sitt rum?

– I lilla korridoren, som löper vinkelrätt mot den stora, tredje dörren från trädgårdsporten.

– Var fanns hon liggande?

– Just där båda korridorerna möts, tätt vid väggen.

– Hur såg såret ut?

– Som tillfogat med ett trubbigt instrument.

– Tiden?

– Vid pass klockan halv fem i morse.

– Hon var naturligtvis i nattdräkt?

– I nattdräkt? Nej, hon var fullt klädd. Mrs Blondly lägger alltid mycken vikt vid det korrekta och prydliga.

– Vad har hon berättat om saken?

– Ingenting alls. Till följd av skrämseln och slaget var hon vid uppvaknandet ur sin svimning så medtagen och nervös, att läkaren, den vi hämtat, förklarade, att hon måste lämnas i ro några timmar. Men polisinspektör Broomefrån Crapton, som mylord hitkallat, innan

han kom på tanken att telegrafera till er, håller just på att förhöra henne.

– Ah, en polisinspektör är här! Gott. Hurdan karl är Ben?

– En trotjänare, sir, trög men absolut hederlig.

– Vilka personer utgör hushållet?

– Mylords kammartjänare, två betjänter, kokerskan samt två huspigor, där är det hela, utom mylord själv, mig och mrs Blondly.

– Mylord är inte gift?

Mylord hade hittills stått vid kaminen lika orörlig och likgiltig som en av de vildmän, vilka utgjorde sköldhållarna i hans vapen. Till min överraskning var det han, som nu gav svar och det så tydligt, att vi uppfattade hälften av hans ord – den övriga hälften kunde vi lätt gissa oss till.

– Gift? Jag vill ha fred i mitt hus.

Min aktning för mylord växte; han var tydligen en man med erfarenhet av livet. Mera överraskande var det tillägg han efter en stunds paus gjorde.

– Jag är Englands förnämste adelsman; ingen kan uppvisa så många anor som jag; det är min stolthet. Gift skulle jag haft en son; han skulle haft flera anor än jag. Gifter mig inte.

Vad kunde vi svara härtill? En stunds förlägenhet uppstod, den Holmes avbröt med frågan:

– Har man någon misstanke om förövaren av våldet?

– Ingen – svarade Stripers.

– Inget skäl att misstro husfolket?

– Inget.

– Har något blivit stulet?

– Såvitt vi kan finna, ingenting.

– Men varför har man då tillkallat mig?

– Jag har ju sagt det: jag vill ha fred i mitt hus.

Det var björnen från spiseln, vilken lät höra sig.

Mr Stripers uttydde närmare det korta talets mening.

– Hanshärlighet vet, att ni är världens skickligaste detektiv; ni utreder på en timme en

1 Antecedentia: föregående liv. – *Red. ann.*

sak, som sysselsätter den officiella polisen i en månad. Morgonens tilldragelse har stört ordningen i huset och hans härlighets studier. Innan han erhåller klarhet i saken, kan han inte med det nödvändiga lugnet återta de djupgående undersökningar, varmed han är sysselsatt, undersökningar, sir, som gäller inget mindre än att utröna, huruvida den nyupptäckta, dyrbara tiara, med vilket fynd hans härlighet ökat sitt museum, tillhört en medisk härskare eller suttit på den siste babylonerkungen Assurbanipals huvud. Se där orsaken, varför ni kallats hit.

– Inga vidare upplysningar i saken? Jaså, inga. Nåväl, med hans härlighets tillåtelse vill jag gå att anställa några undersökningar, vilkas resultat jag skall ha äran i sinom tid meddela.

Min vän och jag lämnade biblioteket. Vi hade knappt kommit ned i korridoren, då en liten karl med robust utseende trädde oss till mötes. Typen var välbekant, det var den officiella polismannens.

– Mr Holmes, förstår jag – sade han på ett godlynt, bullrande sätt. – Jaså, ser den store Sherlock Holmes så ut? Roligt se er, sir. Och er också, doktor, ty det är naturligtvis ni. Oåtskiljaktiga som de siamesiska tvillingarna, ha ha ha! Men ni kunde sparat er resas besvär, mr Holmes. Ni kommer för sent, sir. Jag, polisinspektör Broome från Crapton, har redan rätt ut härvan.

– Verkligen? – sade min vän.

– Ja, verkligen. Annat folk än ni har också ögon och hjärna. Ni kan vända om. Allt är klart. Jag skall visa er det.

Sträckande upp sig i stolt, militärisk hållning ställde sig inspektören mitt framför oss.

– Här har begåtts ett försök till inbrottsstöld mellan klockan tre och fem i morse. Det har blivit förekommet genom mrs Blondlys vaksamhet och mod. Gärningsmannen är en lantstrykare, grov, trasig, försupen. Jag skall beskriva händelsen i detalj för er, mr Holmes. Kom bara med!

Han förde oss ut på gårdsplanen till den om-

givande skyddshäcken samt vidare till varje plats, den han under sin demonstration utpekade som scen för tilldragelserna.

– Se här vid häcken spår av en fot; den har varit naken – vagabonden saknar skor. Spåren leder från häcken till slottet, desyns inte på gårdsplanen, men återfinns här på sandgången. De är gjorda efter klockan tre, ty vid denna tid började det regna och spåren är gjorda i fuktig mark, som ni ser. På tröskeln till stora slottsdörren finner ni åter avtryck; de är otydliga, men igenkänns i alla fall på den ytterst vanskapliga stortån. De märks inte i korridoren – här är också alltför mörkt – men öppnar jag denna dörr, som leder till matsalen, så har ni på mattan märket efter samma smutsiga fot och samma förvridna tå. Silvret på buffetten stack tjuven i ögonen, han gick fram och ämnade lägga vantarna därpå, men han gjorde det inte. Varför inte? Han upptäckte portvinskaraffen på buffetthyllan, slog i ett glas och drack. Hur vet jag det? Ni ser här på glasets kant sitter fastklibbad ett rött skäggrå. Just som han tömt glaset, hör han steg i korridoren, blir rädd och rusar ut – han hade inte tid att sätta proppen i karaffen, som ni ser – möter en kvinna, mrs Blondly, som hört salsdörren öppnas och sprungit ur sin säng för att se, vad som är på färde. Med ett trubbigt tillhygge slår han henne till marken, och hon svimmar av – så har hon själv beskrivit det för mig – boven rusar ut samma väg han kommit, hoppar över häcken – ni kan se spåren, som leder *ifrån* huset lika väl som de, vilka leder *dit* – och är ute på landsvägen utan att upptäckas.

Det var tydligt, att mr Broome med beundran åhörde sin egen skildring. När denna avslutats, mätte han våra obetydligheter med överlägsenhetens medlidsamma blickar, medan Holmes stod tyst och liksom överväldigad av så mycket skarpsinne såg ned på golvmattan – vi befann oss nämligen i matsalen, vars dörr vi lämnat öppen.

När mr Broome njutit nog av sin triumf, tog han åter till ordet.

– Där har ni affären, mr Holmes, affären till punkt och pricka. Mrs Blondly hann naturligtvis inte iakttä karlens utseende, men jag kan beskriva honom för er. Jag har kallat honom en vagabond; vet ni varför? Ni såg märkena efter hans fötter: aldrig i kristenheten finner ni maken till dylika vanskapliga elefant-hovar utom hos gamla Englands lösdrivare-skrå; de blir sådana genom att oupphörligt trampa vägarna. I övrigt var karlen smutsig – märkena på glaset vittnar därom – lång – han lade proppen till karaffen på bufféns *översta* hylla, sir – han hade ett rött stripigt skägg – stråt på glaset skvallrade därom. Det var en ruskig figur, en sannskyldig förbryartyp, och därtill en feg –

Mr Broomes' skildring fick här ett lika hastigt som överraskande slut. En röst utifrån korridoren avbröt honom nämligen med ett dundrande: – Ni åsna där, tig med ert sladder!

Orden var fullt tydliga, ehuru tonfallet ägde släktttycke med björnens brummande. Inom ett ögonblick trädde också mylord och mr Stripers in i salen. Och åter talade den förre:

– Jag har hört, vad ni sagt – stod i korridoren och hörde alltsamman. Ni är en åsna, sir. Fotspåren är *mina*, sir, och det var *jag*, som drack av portvinet.

Det var ett långt tal av hans härlighet, men harmen gör ofta en man vältalig. Emellertid tystnade han, och hans tolk, Stripers fick avge närmare förklaring.

– Hans härlighet menar, mr Broome, att ni begått ett misstag; ni har låtit föra er bakom ljuset av missvisande fakta. Mylord genomgår nämligen för närvarande en Kneipp-kur, vartill hör, att han varje morgon barfota tar en promenad i det daggiga gräset. Därav förklaras fotspåren. Som morgonen var sval och mylord upprörd av händelsen med Mrs Blondly, gick han direkt från promenaden in i matsalen och drack ett glas vin.

Arme inspektör Broome! Så plötsligt störad från årans höga tinnar, stod han där som förstenad, en bild av förödmjukelse och blyg-

sel. Jag kände medlidande med honom, men Holmes vred om dolken i såret.

– Jag kunde genast sagt er, Broome, att karlen aldrig kommit in från landsvägen; om han hoppat över häcken, hade i spåren hälarne varit djupare intryckta än den övriga foten. Och med er uppfattning av saken, hur vill ni förklara, att Mrs Blondly kom ut i korridoren fullt klädd? – Med er tillåtelse, mylord, skri-der nu jag till mina små undersökningar.

Medan han utförde dessa, serverades mig en god lunch i biblioteket. Mr Stripers tjänstgjorde som värd och sällskap. Under mitt samtal med honom erfor jag, att han förr varit mylordskolkamrat i Eton, men av obekant orsak övergivit studierna, samt till slut hamnat på Burgham Castle såsom mylordssällskap och förtroge samt språkrör och tolk i allt, som rörde den yttre världen.

Efter en stund avbröts vårt samspråk av Sherlock Holmes' hastiga inträde. – Mr Stripers – sade han kort – hur många drängar har trädgårdsmästaren?

– Tre utom underträdgårdsmästaren.

– Har någon av dem idag lämnat sin tjänst?

– Inte såvitt jag vet. Vi kan ju fråga trädgårdsmästaren. Varför vill ni veta detta?

– Bekymra er inte därom, sir – genmälde min vän tvärt – och prata inte heller med trädgårdsmästaren om saken. Jag tycker om att sköta mitt eget på egen hand.

Holmes gick lika hastigt som han kommit. Jag såg, att mr Stripers var både förundrad och stött över hans kärva yttranden, men jag visste, att min vän var stora upptäckter på spåren, när han visade detta lynne, och jag ursäktade honom inför mr Stripers. Samtalet flöt därpå in på Sherlock Holmes' underbara begåvning, och jag berättade åtskilliga episoder ur våra gemensamma äventyr. Jag höll ännu på härmed, då efter en god timme Holmes åter trädde in.

– Mr Stripers, kan ni händelsevis skaffa mig ett fotografi av er underträdgårdsmästare Audley O'Reille?

– Det tror jag knappt, att jag kan – blev svaret. O'Reille umgås högst obetydligt med tjäna i huset, så att de har nog inte fått hans kort, men kanske trädgårdsmästaren –

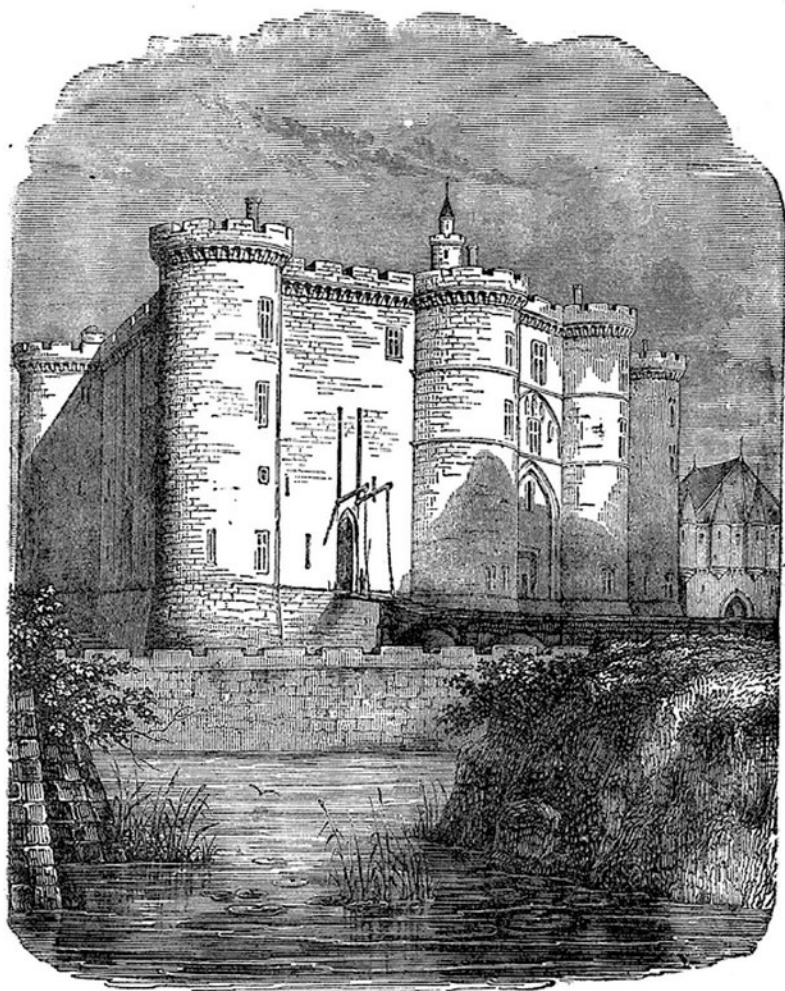
– Nej, jag har frågat honom.

– Då vet jag ingen råd – fast vänta! Kanske har mrs Blondly hans porträtt. Han är ju hennes systerson.

– Är O'Reille hennes systerson?

– Det är han. Eget nog visste de inget om släktskapen, förrän Audley vistats här en tid – det hade inte varit bra mellan systrarna under många år. Men omsider tog släktkänslan utsin rätt – blodet är alltid tjockare än vattnet. Mr Holmes, det rinner mig i minnet, att jag sett O'Reille's porträtt på kaminfrisen i mrs Blondlys förmak.

– Hon ligger i sin säng i sovrummet innan-

Burgham Castle.

för förmaket, det vet jag säkert. Mr Stripers, kan ni skaffa mig i händer O'Reille's porträtt utan att mrs Blondly vet om det?

Stripers satt tveksam. – Det vore kanske inte att handla som en gentleman. Har det att göra med er undersökning?

– Mycket. Kanske beror gåtans lösning därpå.

Stripers betänkte sig. Omsider sade han: – Då skall jag göra det – för mylord's skull. Jag kan gå in och höra efter mrs Blondlys tillstånd – andra huspigan är därinne, så att brottet mot det passande väl inte är så farligt; på återvägen tar jag med mig fotografiet.

Han gick. Holmes vandrade i tankar av och an i biblioteket. Jag vågade inte störa honom; det är i dylika ögonblick hans genialiska hjärna framförder sina mest lysande idéer.

Efter en kort stund återvände Stripers och lämnade min vän ett fotografi. Holmes betraktade den länge, omsider formades hans läppar till en låg vissling – det säkra tecknet att han gjort en upptäckt av betydelse. Han lade fotografien på bordet. – Öppna museet mr Stripers! – sade han kort och befallande.

– Museet? – Stripers anletsdrag nästan stelnade av häpnad. – Omöjligt! Inom dess dörrar får ingen inträde utan hans härlighets särskilda tillstånd och i hans sällskap, och han ger aldrig tillåtelse utom i synnerligen sällsynta undantagsfall.

Holmes brydde sig inte om den andres upprörda tillstånd. – Var är mylord? Jag vill träffa honom!

Stripers ville invända, att mylord befann sig i sitt arbetsrum och inte fick störas, men den fastnade på hans tunga. Han insåg, att mot denna oceremoniösa, befallande människa var motstånd omöjligt och motsägelse en dårskap. – Jag skall hämta hit hans härlighet – sade han och gick.

Snart infann sig både han och mylord. Den senare var mer än någonsin en brummande, retad björn. – Ni vill in i mitt museum? Vad vill ni där? Ni kommer inte att sticka näsan dit in, så mycket ni vet det.

Holmes drog lugnt upp sitt ur. – Tåget från Crapton – sade han – avgår ju fem och fyrtiotre eller hur, Watson? Jag tror vi har god tid att hinna med det till London?

Mylord såg på honom så förvånad, som en människa kan se ut. – Vad menar ni? – brummade han.

– Ers härlighet – svarade min vän med en vördnad, vilken dock inte lämnade kvar ens en skymt av tvivel om fastheten i hans beslut – jag menar, att antingen för jag till slut den sak, jag åtagit mig, eller också lämnar jag den helt och hållet. Mr Stripers, får jag besvära er att ombestyrta en vagn till stationen?

Lord Redmooreland var inte van att mötas av motstånd mot sina önsknings; hans ögon stirrade runda och frågande på min vän. Så utbrast han plötsligt:

– Stripers, hämta nyckeln till museet. Den ligger i min sekretär, tredje lådan till höger.

Holmes bugade sig, men Stripers sade:

– Mylord, det är idag den femtonde.

– Ah, ni har rätt – sade lorden. – Nå, så hämta nyckeln hos mrs Blondly.

Vid dessa ord kom jag att iaktta min väns ansikte och såg där ett drag, som måste visa sig i en stövares uppsyn, då han vädrar haren.

– Förvarar mrs Blondly nyckeln till museet?

Stripers gav svaret:

– Nej, hans härlighet har den i eget förvar. Men en gång i månaden och alltid på samma datum, den femtonde, städar mrs Blondly rummen – mylord betror det inte åt någon annan. Som hon måste göra städningen tidigt på morgonen för att inte hindra mylord i hans studier därinne, får hon nyckeln kvällen förut. Hon fick den också igår afton.

– Hon har aldrig missbrukat detta förtroende, förmodar jag?

– Aldrig. Varför frågar ni så?

– Åh, det bara föll mig in.

– Mrs Blondly är en redbar person, mr Holmes, och värd fullt förtroende.

Med denna dolda förebräelse gick mr Stri-

pers att hämta nyckeln. Vid återkomsten syntes han riktigt upplivad.

– Ni sökte kasta skugga på mrs Blondlys redbarhet, mr Holmes, men jag kan visa er orätmätigheten därav. Vet ni, var hon förvarade nyckeln? I sin barm, sir, mellan kroppen och linnen, sir. Där hade den hela tiden legat gömd, trots hennes svaghet, sade mig huspigan.

Min vän mottog tillrättavisningen stillatigande men med ett småleende. I mrs Blondlys kläder skulle jag inte tyckt om detta småleende; det var inget ursäktande leende, inget förläget leende, det var en detektivs olycksbådande leende.

– Med ert nåds tillåtelse går vi nu till museet – sade därpå Sherlock Holmes.

Stripers låste upp dörren till Burgham Castles helgedom, och mylord gjorde min av att träda in, men hejdades av min vän.

– Om förlåtelse, mylord, men det är av vikt, att inte ett dammkorn rubbas, innan jag gjort min undersökning – och så stort var det imponerande inflytande, som Holmes utövade, att mylord liksom vi andra stannade på tröskeln, medan han ensam inträdde i rummet.

Detta var uppfyllt av höga skåp och långa bord, fyllda med glasmontrar, i vilka museets dyrbarheter förvarades. Montrarna var överhöjda med skyddande täckelser av blå kalikå, varpå ett tunt dammlager låg utbrett.

– När besökte ert härlighet sist detta rum? – sporde Holmes plötsligt.

– I fredags.

– Således för fyra dagar sedan. Och ingen har ägt tillträde sedan dess?

– Ingen – svarade lorden på sitt tvärhuggna vis, och Stripers tillade:

– Som ni ser, har inte heller mrs Blondly varit här. Hon har inte hunnit damma idag, såsom naturligt är, då olyckan träffade henne tidigt i morse.

– Mina herrar, ingenting hindrar vidare ert inträde – förkunnade nu min vän, och vi steg in. Med verklig spänning avvakade jag den stund, då museets härligheter skulle avslöjas

för mina ögon, men därav blev intet. Holmes hade stannat vid ett bordshörn, lyfte varsamt undan omhöljet och avtäckte en på ett underlag av ebenholtz stående glaslåda, vari låg ett gullnat, av fukt fläckat pergament, fullsatt med besynnerliga skrivtecken. Efter ett par minuters iakttagelser vände sig min vän till mylord:

– Detta pergament är en antikvarisk dyrbarhet, antar jag.

– En av de dyrbaraste skatterna i mitt museum.

– Vad ger det ett sådant värde?

– Det är en handling av sällsyntaste slag och bekant i hela den lärda världen: kalifen Harun al Raschids dödsdom över sin ryktbare visir Dchiafar. Inget bibliotek, inget museum kan uppvisa ett motstycke, och handlingen är äkta, absolut äkta.

Det var intelltätt i den talande i detta ögonblick igenkänna den brummande björnen; orden föll snabba och klara med en nästan öm underton. Mylords själ hade åtminstone en vekpunkt: museet och dess skatter.

Jag kastade ögonen på det dyrbara pergamentet, vars märkvärdighet jag hört omtalas i tidningarna, men hann inte göra någon närmare iakttagelse, ty Holmes vände sig till mylord:

– Jag tackar ert härlighet för upplysningen och är färdig att, när ni önskar, uttala min mening om de händelser, som denna morgon timat i Burgham Castle.

Var undersökningen redan slutad? Alla stod vi förvånade däröver, mylord själv mest.

– Är ni på det klara med saken, sir? – sporde han med en släng av sin gamla brumning. – Inte på falskt spår som den där åsnan från Crapton?

– Ers härlighet skall själv döma, sedan jag avlagt min redogörelse – svarade min vän med värdighet.

– Nå, tala då.

– Redogörelsen blir lång nog, och vi kan finna en bättre plats därför än denna.

Vi begav oss till biblioteket. Dit inkom-

na vände sig Holmes till mr Stripers: – Vill ni vara god, sir, och sända ett bud till mrs Blondly med anmodan att infinna sig här.

Alla hörde vi denna framställning med undran, och Stripers gav vår stämning uttryck.

– Mrs Blondly? Vad skulle hon göra här? Och hon är ju sängliggande!

– Hon är nödvändig för min redogörelse. Var god och gör, som jag sagt.

Stripers såg tveksam på mylord; denne skakade på huvudet:

– Mr Holmes, ju mindre man har med kvinnor att göra, dess bättre. Men ni måste få er vilja fram, jag vet det. Stripers, låt kalla hit hushållerskan.

Stripers sände med huspigian till mrs Blondly på mylords befallning. Budet återkom inom kort med anmälan, att mrs Blondlys tillstånd hindrade henne att efterkomma mylords anmodan.

– Lucy, min snälla flicka – sade Holmes vänligt – hälsa mrs Blondly från mig, att hon kommer hit. Framför budskapet ordagrant, och säg, att det avser hennes eget bästa.

– Ni tror då, att hushållerskan skall komma? – sporde Stripers, sedan flickan avlägsnat sig.

– Jag är säker därpå.

Stripers log misstroget och ryckte på axlarna, då i detsamma Lucy inträdde och tillkännagav, att mrs Blondly skulle infinna sig, så fort hon hunnit klä sig.

Vi häpnade.

– Jag befallde och hon kom inte, ni ber, och hon kommer – brummade lorden, och Stripers sade:

– Är ni då en trollkarl, mr Holmes?

Tio minuter senare stod hushållerskan i biblioteket. Hon bar en bindel om pannan, men syntes i övrigt vara en stark och rask kvinna, som bar sina fyrtio år med mycken heder och ännu ägde ett rätt tilltalande utseende. Det övergångna våldet tycktes emellertid ha skakat hennes sinne lika mycket som hennes fysik, och hon höll på att digna ned, när hon trätt inom dörren. Men min vän Holmes förekom

Harun al Rashid.

en dylik kasus, i det han sköt fram åt henne en bekväm stol.

– Var god och sitt ned mrs Blondly – hans härlighet tillåter det – sade han i sin allra vänligaste ton. – Ni får ursäkta, att jag besvärat er att komma hit. Men ni vet, att jag fått den fatala händelsen i morse att reda ut och kan behöva en eller annan upplysning av er. Och nu, mina herrar, skall jag skrida till min redogörelse.

Lord Redmooreland intog sin favoritställning vid kaminen, vi andra satte oss i en halvrandel kring Sherlock Holmes, som begynte.

– För två månader sedan blev platsen som underträdgårdsmästare här vid slottet ledig. Den besattes med en ung man, Audley O'Reille på grund av hans goda betyg och vinnan-

de yttre. Hans uppförande jävade inte heller dessa vackra vitsord. Om än inte särdeles skicklig i sitt yrke, så var han villig, ödmjuk, arbetsam, avskydde spritdrycker, sökte föga sällskap, men var hövlig, ja artig mot alla.

Jagsade, att han inte sökte sällskap, det varen sanning med modifikation. Det fanns här på slottet ett fruntimmer av bättre stånd, oklanderligt rykte och mogen ålder. Tillfälligheten förde honom och henne tillsammans, och hon erfor, att hon ännu hade ett varmt hjärta i sin barn. Mången afton efter arbetets slut vandrade de två tillsammans i Burgham Castles lummiga parker och om söndagskvällarna intog unge Audley O'Reille sitt té i mrs Blondlys förmak. Vem kunde tadla detta? Han var ju hennessysterson.

Vi lyssnade alla uppmärksamt, ehuru vi undrade, vart Holmes ville komma med dessa detaljer. Men plötsligt drogs vårt intresse från honom till hushållerskan, som brast ut i ett nästan hysteriskt känsloutbrott.

– O, mr Holmes, varför säger ni så där? Ni vet, att han *inte* var min systerson.

– Ja, jag vet det.

– Vi sade så bara för att få vara tillsammans utan skvaller... vi höll så mycket av varandra.

– Lugna er, mrs Blondly – tröstade henne min vän. – Det var ju bara en fiktion, och världen är full av dylika, i stat, i kyrka, i familjerna.

– Allt gick ärbart och hederligt till – snyftade hushållerskan. – Vi inte ens kysstes... utom två gånger.

– Jag tror er, mrs Blondly; jag är övertygad, att allt gick hederligt till.

Var tog min vän Holmes sin makt över människorna? Där satt nu denna kvinna, som såg honom för första gången, och biktade sig för honom, för honom allena, som om lorden, Stripers och jag inte funnits till.

– Jag var så ensam, mr Holmes. Och så var Audley så olik salig John, min avlidne man, det var detta, som drog mig till honom.

Kvinnosinne, vem rannsakar dig? Du har djupheter utgrundligare än oceanens. Tusen

gångar har jag hört kvinnor säga, det de fattat tycke för A emedan han liknat B, den de förut älskat, men här grundades tycket på olikheten? Kanske hade likväl jordmänen varit lika fruktbar om likheten med salig Blondly varit förvillande stor.

Det var jag, som gjorde för mig själv denna anmärkning; Holmes återupptog mrs Blondlys yttrande som en naturlig sak, såsom något vanligt och regelrätt. – Och så fann ni förströelse i hans samtal – tillade han förklarande – han hade så mycket att tala om London och Londonlivet, och var för övrigt en väluppfostrad och försynt man. Hans enda fel var hans envishet.

– Han var inte envis i allmänhet, sir, utan mycket snäll och foglig; det var bara i en enda sak han var envis. – Mrs Blondly nästan glömdes sin sorg i iveren att ta sin hjärteväns försvar.

– Men i den saken var han det desto mera – sade min vän. – Han rent av tröttade ut er med sina önskingar att få se museet.

– Det är sant, sir, och jag sade honom det. Men... – hon ryckte plötsligt till, som om ett spöke rest sig framför hennes ögon – hur i all världen kan ni veta detta, sir?

Mylord och mr Stripers tycktes även se en skymt av samma spöke. För mig åter var ingenting, som kom från Sherlock Holmes oväntat, och han själv fortsatte obesvärat: – Ni motstod emellertid alla hans böner, det gjorde ni, mrs Blondly. Först i förgår lovade ni honom att få se museet idag på morgonen... det är den femtonde och ni hade nyckeln för att städa.

– Nej, mr Holmes, jag lovade ingenting, vid Gud, ingenting, ehuru han bad mig så innerligt. Men nog nämnde jag, att jag skulle ha nyckeln i förvar idag, det gjorde jag.

– Och så kom han idag på morgonen, vid pass klockan fyra, tror jag, och väckte er genom att kasta sand på er fönsterruta. Ni var missnöjd därmed, men ert hjärta var för vekt, ni steg upp och klädde er samt släppte in honom genom dörren till lilla korridoren.

Will Cruyk i sitt rätta jag.

– Jag var fullt klädd, mr Holmes, så sant jag är en hederlig kvinna.

– Visst var ni det, det vet jag ju, och det kan de, som fann er i korridoren, intyga.

– Nåväl, unge O'Reille förnyade sina böner, och i en svag stund – vem har inte sådana, helst en kvinna med ömt sinne? – förde ni honom in i museet.

– Jag gjorde det, sir, och i evighet får jag ångra det och blygas däröver – snyftade hushållerskan. – Men han var så vacker, där han stod nytvättad och morgonfrisk.

– Ni lyfte lätt på omhöljerna och visade honom dyrbarheterna. Men han fick inte röra vid något.

– Det fick han inte.

– Då han ville lyfta en glaslåda från desse ebentholtsplatta och ta ut pergamentet, som låg däri, skyndade ni fram, grep honom i armen och tvang honom att släppa lådan, varpå ni i en hastig vändning skuffade honom ut genom dörren, den ni säkert låste.

– Nej, sir, ni gör honom orätt och mig också. Jag behövde inte skuffa honom, han gick ändå så snällt sin väg. Och skulle jag haft hjärta att bära hand på honom? Nej, jag hotade att skrika på hjälp, om han rörde något, och då gick han, varpå jag låste dörren.

– Och stoppade nyckeln i barmen.

– Inte strax. Det var först när vi kommit in i lilla korridoren, och han så enträget begärde få nyckeln. Då gömde jag den, där ingen gentleman skulle vilja ta den.

– Men han försökte det ändå?

– Han var ursinnig, sir, han visste inte, vad han gjorde. Idén att se museet hade alldeles förhäxat honom. Hade han varit sigsjälv, hade han aldrig gjort, vad han gjorde, han var alltid annars så nobel och försynt.

– Under striden, då ni försvarade nyckeln, gav han er ett slag, så att ni föll framstupa mot väggens framskjutande list och fick det stygga såret?

– Jag tror, att det gick så till. Med avsikt gjorde han det inte, det är säkert, han ville inte skada mig, vi höll så mycket av varandra.

– Mrs Blondly – sade Holmes högtidligt – ni har begått ett svårt fel, då ni svikit er husbondes förtroende och tvärt emot hans förbudsläppt in den unge O'Reille i museet. Men ni har en ursäkt: ni hade förgapat er i en ung mans bruna ögon och rödkindade anlete; sådant har bragt förnämre och mera snillrika kvinnor än er i långt djupare fall. Men ni har på samma gång visat er som en trogen tjänarinna: ni övervann er svaghet och kämpade tappert för er plikt, ni föll sårad, men föll på pliktens ärofulla bana, mrs Blondly. Och ni har åt hans härlighet räddat hans dyrbaraste klenod, Harun al Raschids pergament, som var avsett att

stjålas bort. Att få detta i sina händer var Will Cruycks plan, därför tog han tjänst här och därför innästlade han sig i ert förtroende. Ty Will Cruyk var karlens rätta namn, namnet på en av vår tids djärvaste och mest förslagna brottslingar, det yppersta verktyget åt alla missdådarens furste, en viss professor, vars namn jag inte här vill nämna. O'Reille var blott en signatur, ett *nom de guerre*.

Mrs Blondly var nära att svimma. – Min Gud! Audley en bedragare, en brottsling! Jag olyckliga kvinna! Vad skall man säga om mig? Vad skall bli mitt öde?

– Sansa er, mrs Blondly! – sade Holmes vänligt. – För er i grunden trogna pliktuppfyllelse skall hans härlighet säkert förlåta ert fel, eller hur mylord?

I andlös spänning hade vi åhört samtalet, som kastat ett så klart och oväntat ljus över morgonens tilldragelser. Intrycket var så starkt, att ingen lade märke till min väns vädjan till lordens goda hjärta. Från kaminen kom endast ett undrande, hetsigt brummande: – Stjåla mitt pergament! – och från mrs Blondlys plats ett hjärtslitande: – O, jag får blygas till döds!

Holmes reste sig. – Mrs Blondly, vad ni felat, skall bli en hemlighet gömd inom den krets som här hört er öppna och redliga bekännelse. Hans härlighet skall behålla er i sin tjänst – ni har mitt ord därpå – och han skall aldrig kunna få en, som trognare vakar över hans tillhörigheter än ni härefter. Känslan för den ovärdige skall ni snart kunna slita ur ert bröst. Bege er nu till ert rum, ni behöver stillhet och ro – och tillåt mig ledsaga er dit. – Med en gentlemans hela artighet bjöd han henne sin arm, varefter båda lämnade rummet.

Därinne rädde tystnad, tills min vän återkommit. – Min beräkning var riktig – sade han. – Hela betjäningen var samlad i korridoren, man såg mig vördnadsfullt ledsaga mrs Blondly, något som skall avväpna alla misstankar och smädelsor mot henne.

– Men hur i all världen visste ni, hur allt gått

till? – sporde Stripers. – Ni beskrev ju allt, som om ni varit ett närvarande vittne.

– Ja, hur visste ni? – instämde lorden från kaminen. – Hur visste ni, ni trollkarl där?

– Saken är enkel nog, mylord. Naturligtvis förbigår jag en del detaljer och håller mig till huvudsaken. Man kände blott en enda person, som hade del i saken, hushållerskan, hon blev därför utgångspunkten för mina undersökningar. Jag såg sand på hennes fönsterbleck naturligtvis ditkastad av en person, som i hemlighet ville väcka hennes uppmärksamhet; denne var en man – genom mitt förstoringsglas såg jag på den utskjutande stenfoten under hennes fönster märkena av hans stövelklackar; de har fem stift, som sitter i kors; den mannen hade stigit upp på stenfoten för att tala med henne, och han var trädgårdsarbetare – nere under fönstret är en rabatt med rosor, och jag såg de färska märkena efter en trädgårdskratta i den lösa mullen; krattan hade karlen tagit med sig och rest mot väggen för att ha en förevändning för sin därvaro, ifall någon fått se honom. De fem karaktäristiska stiften hade lämnat sina märken flerstädes: på tröskeln till trädgårdsporten, inne i lilla korridoren, på det ställe, där hushållerskan fallit, vid dörren till museet – kalkstenen, varmed golvet är belagt, är av lös art och har en mycket skvallrande tunga. Mannen med stiften hade alltså varit inne i huset och det var också säkerligen han, som av en eller annan orsak tillfogat mrs Blondly hennes sår. Hur hade han kommit in? Inte med våld – dörren visade inte minsta spår därav – inte genom att dyrka upp låset – nyckeln satt i innanför. Någon hade alltså låst upp för honom, och vem om inte den, som med honom hade gemensamma hemligheter och till honom stod i det förtroliga förhållande att han vågade väcka hennes uppmärksamhet med sandkastning mot fönsterrutan, mrs Blondly? Vad förtrolighet rädde dem emellan? Vad utgjorde dess grund? Ett av de två: brottsliga anläggningar eller kärlek – det är det ena eller andra med i spelet, när

en man och en kvinna har hemligheter med varandra.

Hushållerskan kände jag av er beskrivning, mr Stripers; återstod alltså att lära känna trädgårdsmannen med de fem stiften i klackarna. Som ni minns, mr Stripers, frågade jag er, om någon av trädgårdsdrängarna idag lämnat sin tjänst – det var nämligen inte otroligt, att, om något brott varit avsett och misslyckats, gärningsmannen skulle ta sin Mats ur skolan och bege sig av på grund av fruktan för upptäckt samt farhåga, att mrs Blondly skulle skvallra. Mycket riktigt. Tio minuters samtal med trädgårdsmästaren underrättade mig, att han var mycket ledsen och om grunden därtill: hans unge, behaglige, flitige och stadgade biträde O'Reille hade tidigt på förmiddagen beggett sig sin väg med sina tillhörigheter inpackade i en kappsäck. Jag kunde våga femtio mot ett, att denne O'Reille var just min vän med de fem stiften. Hur såg han ut? Några och tjuugo år gammal, bruna ögon och trevligt ansikte. Trädgårdsmästare har öga för vad som är vackert, men jag vågade inte lita på en karls omdöme i förevarande fall, utan drog oförmärkt upp temat för trädgårdsmästarhustrun, för mejerinnan, för huspiggen Lucy; alltid samma omdöme: karlen var en vacker, städad pojke, bara alltför skygg och förnäm, men så var han ju också hushållerskans systerson och sålunda av bättre familj än tjänarna i övrigt. Jag bekänner, att detta släktskapsband ett ögonblick förbryllade mig; det gjorde min teori om ”kärlek och brott” osäker och haltande. Det var då, jag kom till mr Stripers och begärde O'Reille's porträtt. Med ens var alla mina tvivel lösta; O'Reille var inte mrs Blondlys systerson utan den skurken Will Cruyk; hans viselse här avsåg en planlagd förbrytelse av stor betydelse – Will sysslar aldrig med småsaker – bandet mellan honom och hushållerskan var å hennes sida kärlek å hans avsikten att begagna henne som redskap för brottets utförande; men i det avgörande ögonblicket hade mrs Blondly svikit hans hopp; det hade kom-

mit till en strid, och han hade slagit henne till marken.

Vad kunde brottet gälla? Tydligt något, som inte annorstädes stod att finna, det vill säga något av museets innehåll. Detta bekräftades även av märkena efter de fem klackstiften vid museidörren och därav, att händelsen inträffat just den femtonde, den enda dag i månaden, då hushållerskan hade nyckeln till museet i sin vård. En blick på rummet och föremålen däri ställde för mina ögon hela den där utspelade scenen. En kvinnlig hand hade avhöljt täckelset över en del av föremålen – ingen karl skulle hanterat det så varligt, att det lätta dammlagret kvarlåg nästan orubbat, och jag såg dessutom i dammet avtrycket av en kvinnas finare fingrar. Men med täckelset över lådan med pergamentet var förhållandet annorlunda; därpå syntes märken efter både mans- och kvinnohänder, och dammet låg samlat i oregelbundna massor; manshanden hade också gripit om glaslådan och lyft den från underlaget, men nödgats hastigt sätta ned den igen, detta framgick därav att lådans kant på ena sidan inte var insatt i underlagets fördjupning. De rätta och oregelbundna fotspåren i dammet på golvet, en del med de oss bekanta fem stiftmärkena, antydde antingen strid eller brådska.

Härmed var mig klart, vilket av museets föremål Will fått i uppdrag att bemäktiga sig; det dyrbara pergamentet, allt det andra saknade för honom värde.

– Men, min bästa Holmes – tillät jag mig invända – är det sannolikt, att Will helt godmodigt lät sig föras ut ur rummet, då han var sitt rov så nära för att sedan börja en kamp om nyckeln till den stängda dörren?

– Även jag har gjort mig den frågan, Watson, och funnit förklaringen. Will vågade inte börja en kamp med den för övrigt rätt kraftiga kvinnan inne i det av lösa föremål uppfyllda rummet – något av dessa kunde ha slagits i golvet och gjort buller. Han föredrog att genom medgörlighet insöva mrs Blondly i säkerhet,

Inom några minuter hade Holmes skrivelsen i sina händer.

för att, då hon intet ont anade, kasta sig över henne och bemäktiga sig nyckeln.

Holmes tystnade. Även vi andra satt en stund i tystnad under det djupa intrycket av vår beundran för hans överlägsna skarpsinne. Stripers var den förste, som gav uttryck åt vår gemensamma känsla:

– Förunderligt! Det liknar en saga. Och ändå så enkelt och påtagligt. Ett verkligt Columbi-ägg!

Även mylord gav sina innersta tankar uttryck:

– Ni har förfelat er kallelse, mr Holmes, ni är inte skapad till detektiv.

Holmes såg upp överraskad, Stripers och jag stirrade på mylord med häpnad. Ett dylikt om-döme i denna stund, efter de prov min vän nyss visat! Hur stod det till i hans härlighets hjärna?

Mylord uthärdade lugnt våra blickar. – Ni skulle ägnat era gåvor åt arkeologin, sir. Vilka upptäckter ni skulle gjort! Ni hade konstruerat upp det gamla Babylon levande inför våra ögon.

Min vän kunde känna sin äregirighets högsta krav tillfredsställda; i mylords ögon fanns ingen högre förtjänst än att vara en framstående arkeolog, utom naturligtvis att äga de flesta anorna bland Englands adel.

– Ers härlighet överskattar alldeles min förtjänst – sade Holmes blygsamt. – Den är alldeles inte så stor som ni behagar anse den. I den här saken till exempel kvarstår ännu en viktig och för mig olöslig gåta.

– Men ni har ju förklarat allt – invände Stripers.

– Visst inte. Själva huvudknuten är olöst. För vad ändamål ville Cruyk stjäla just pergamentet med Dschiaffars dödsdom? Vem stod bakom honom såsom ursprunglig upphovsman? Se där omständigheter, som för mig ligger i det fördolda.

– Will ämnade väl sälja pergamentet såsom en raritet – förmodade jag.

– Ingen hade velat köpa det, ingen skulle vågat visa sig såsom dess ägare. Det finns ju blott ett exemplar därav, och hela den lärda världen vet, att detta tillhör Burgham Castle's museum. Om det varit en mindre unik sak, men Dschiaffars dödsdom! Mylord, mr Stripers, kan ni inte upptänka någon ledtråd?

Båda de tilltalade skakade på huvudet. En stunds allmän lystnad rädde. Plötsligt utbrast mylord:

– Den där slaktaren, Stripers, slaktaren – Stripers såg frågande på hans härlighet.

– Slaktaren, som skrev för ett halvår sedan. Stripers satt lika förstående.

– Slaktaren eller bryggaren, amerikanen, Burdhill eller Drudhill eller vad han hette. – Mylord hade blivit nästan exalterad.

Mr Stripers anlete klarnade.

– Ah, mylord, ni menar bryggaren från St Louis, Curvill, tror jag var hans namn. Men

han kan inte ha med saken att göra; han är ju miljonär.

– Rikedom och moral är inte identiska begrepp, mr Stripers – sade min vän. – Brott och miljoner, helst amerikanska, kan väl passa ihop. Var god och låt mig veta, vad det är med den där Curvill, mylord.

– Stripers skall säga er det, sir. Tala, Stripers!

– Någon gång i våras anlände ett brev – började Stripers, men avbröts av min vän Holmes:

– Är det ett brev? Finns det kvar? Låt mig hellre se *corpus delicti* själv än få en resumé därav.

– Alla brev till mylord förvaras nog; jag skall hämta det ifrågavarande.

Stripers skred från ord till handling, och inom några minuter hade Holmes i sina händer följande skrivelse.

Mylord Redmooreland! Hedervärde sir!

Jag är säker på, att ni hört mig omtalas; åtminstone har ni sett mina etiketter med den blå noshörningen, som genom näsborrarna sprutar ett Niagara av öl i tre gyllne fastascher. Noshörningens öl är världsberömt, allt fint folk dricker det. Noshörningen, det är jag det, sir. Jag är den rikaste bryggaren i St: Louis, det vill säga den tätaste karlen i sta'n. Stratch, fläskpackaren påstår, att han är fem miljoner tyngre, men det är lögn, mylord; han ljuger så fort, som en häst travar, ehuru han annars är en bra karl och min gode vän, fast vi spelar varandra alla puts vi kan hitta på.

Jag nämner att jag är miljonär, men inte för att skryta. Jag hatar skryt och skäms inte för, att min farfar – han hette Kurzweil, men jag har amerikaniserat det till Curvill – kom hit till landet från Neu Strelitz som en trashank utan skjortan på kroppen. Jag skriver därom bara för att visa, att jag kan honorera mina förbindelser vid sikt.

I fredasse bjöd jag på lunch i Union Hotel – 25 dollars kuvertet, Schatå Lafitt à 18 d. buteljen. Vi var ett tjugetal, alla fullviktiga karlar utom professor Ward, som är fattig som en skå-

prätta – 5 tusen om året – men jag har bjudit honom, ty jag högaktar vetenskap och konst – vad vore livet utan bildning, sir? Jag prenumererar på Scientifics Works – har 39 volymer i guldsnitt på hyllan i mitt bibliotek och dessutom en del andra böcker – och jag har statyer, vita i salongen och svarta i hallen – man måste laga att de passar till väggarnas färg, sir, annars blir det ingen harmoni, och harmoni måste det vara.

Under lunchen kom jag att säga, att man kan få allt för pengar. Somliga av de närvarande opererade sig, professorn mest. Jag bad dem säga, vad som inte kunde fås. Någon sade: – Ett gott samvete – men däri låg ju ingen reson; det kunde man ju inte pröva. Då sade professorn: – Lord Redmoorelands pergament med Harun al Raschids dödsdom över sin visir. Slår vad, att jag skall ha den inom sex månader – svarade jag. – Topp sade Stratch – 50 000. – Topp sade jag – 50 000. – Och vi skrev upp vadet i våra anteckningsböcker.

Så står saken, mylord, och nu får ni lov att hjälpa mig. Stratch måste bli kuggad. Jag ber att få köpa pergamentet. Mitt bud är 50 000 dollars. För den summan tänker jag, att jag kunde få ett helt hästlass gamla pergament från Newyork, men jag är en gentleman, sir, och ingen smulgråt, inte heller är vadet någon affär utan en rolighet och en hederssak; för resten är det ju Stratch som får lossa på pungen.

Jag antar, mylord, att ni slår till, varför jag ber er med omgående skicka hit det gamla kalvskinnet väl assurerat. Jag skrattar så, att jag hoppar, vid tanken på Stratches uppsyn, när jag rullar upp pergamentet inför hans långa näsa.

Tecknar med all högaktning

D. Josef Curvill.

P.S. Jag tar mig friheten bifoga priskurant å mina ölsorter och rekommenderar särskilt min portersort: Curvills best brown stout.

Holmes lade brevet på bordet.

– Svaret? frågade han kort.

Björnen lät höra sitt ilsknaste brummande:
– Snusade till karlen.

Min vän satt några minuter i djupa tankar; därefter tog han till ordet:

– Mottag, ers härlighet, min komplimang; ni har funnit ordet till den gåta, jag inte kunde lösa. Saken är utan tvivel den, att den där Curvill satt sig i sinnet att vinna sitt vad, vad medel han än måste använda. Han har satt sig i förbindelse med en person, den jag väl känner, den största skurk men den snillrikaste människa i såväl nya som gamla världen, och denna person har sänt hit sin hejduk Will Cruyk att stjäla pergamentet.

Mylord skrattade.

– Men han har fått en lång näsa, sir. Den där Curvill får punga ut med sitt vad.

Min vän förblev allvarsam, ovanligt allvarsam.

– Var inte viss därpå, mylord. Om den person jag åsyftat, har sin hand med i spelet, låter han inte avskräcka sig av ett misslyckat försök att nå sitt mål, han har hundratals utvägar i beredskap, och kanske är redan i denna stund ett nytt attentat i görningen. Först sedan tiden för vadet löpt ut, kan ni vara trygg för ert dyrbara pergament; det äger då inget värde för bryggaren i S:t Louis och följaktligen inte heller för Moriarty—så heter skurken jag åsyftat.

– Skulle de våga...? – inföll lorden.

– Moriarty vågar allt, ers härlighet; för att åtkomma pergamentet skulle han inte akta ert liv mer än ett ruttet lingon.

Mylord stod både förvånad och förfärad.

– Vad vill ni, jag skall göra, mr Holmes? Råd mig!

– Enligt min åsikt finns blott ett medel att sätta både ert liv och er skatt i säkerhet: att föra pergamentet till London och deponera det i Bank of Englands säkra kassavalv, tills tiden för vadet utlöpt. Därefter kan ni lugnt lägga det i ert museum.

Mylord blev nästan livlig.

– Ni är mitt museums skyddsängel, mr Holmes, *tutor ærarii*, sir. Ert råd måste följas

redan denna dag. Ni skall föra pergamentet till London och deponera det, som ni sagt. Jag törs inte lämna det i andra händer än era. Och depositionsbeviset skall ni förvara – här skulle man stjäla det. Vill ni åta er uppdraget, sir?

– Gärna, ers härlighet, för att vara er till tjänst, och jag skall återföra det till er – låt mig se: Curvills brev är daterat den 10 mars, vadet ingicks fredagen förut, det vill säga den 8 mars; sex månader senare är alltså den 8 september, vi har idag den 15 augusti – alltså om tjugofem dagar har ni åter erskatt, mylord.

Ett par timmar senare satt min vän och jag på tåget, som brusade fram mot London. I Holmes bröstficka låg pergamentet väl förvarat i ett fodral av järnbleck och förseglat med mylordens vapensigill.

Min vän var vid sitt yppersta lynne.

– Detta är den mest briljanta undersökning, jag utfört. Märk, Watson, att man inte ens visste, om ett brott varit i görningen, och jag har uppsparat dess trådar ända till S:t Louis och Florens där Moriarty för tillfället slagit sig ned. Mina gåvor och själskrafter befinner sig på sin höjdpunkt, doktor.

Följande morgon deponerade Holmes i min närvaro pergamentet i Bank of England. Pergamentets historia var slut – trodde vi, men tiden skulle lära oss annat.

På nära två veckor hörde jag sedermera inte av min vän Holmes; detta föranledde mig att göra honom ett besök.

Ovillkorligen stannade jag utanför hans dörr utan att kunna öppna den. Därigenom trängde ljud, som nästan isade blodet i mina ådror: det var fioltoner, två långt utdragna och därpå en kort, avhuggen, i oupphörligt upprepande; alltid samma not, samma rytm. Jag har hört sista akten i Don Juan, Damnation de Faust samt en hel mängd demonisk musik, men vad jag nu hörde, övergick allt i entonig hemskhet. Till sist bemannade jag mig och trädde in.

Vid bordet satt Holmes med fiolen i knät

och stråken i hand. Sist jag såg honom, hade han liknat en triumfator, nu såg han ut som en bruten cessionant;¹ huvudet låg sänkt mot bröstet, anletsdragen var utmärklade, blicken var halvt brusten.

– Käre vän, hur står det till? – frågade jag helt förskräckt. Han svarade inte, endast nickade förstrött. Jag tog hans hand för att känna på hans puls och på samma gång få slut på den gräsliga musiken.

– Er puls är ojämn, feberaktig; er fysik är i olag; ni har överansträngt er! sade jag i läkarton.

– Min fysik? svarade han matt. – Ni läkare, varför hänför ni allt till kroppen? Vad är kroppen? Ett stoft, ett sken, ett intet. Men, Watson, känner ni anden?

– Min bästa vän...

– Ni är en tvivlare, Watson, en materialist.

– Jag förstår inte...

– Naturligtvis inte. Andens hemlighetsfulla manifestationer är och blir er en gåta. Ni är läkare – det är nog.

– Men säg mig då...

– Jag har varit en tvivlare liksom ni. Men hur sade Hamlet, Watson? ”Det finns mycket mellan himmel och jord, varom vår filosofi inte drömmer.” Jag vet att så är.

Min vän hade under samtalet upphetsat sig till en alltjämt stigande exaltering. Nu återgick han till sitt förra tillstånd av matt lugn.

– Bra att ni kom, min vän. Jag får då ta avsked av er. Min tid är kort – härnere.

Jag var utom mig av häpnad och oro.

– Vad säger ni? Hyser ni dödstankar?

– Jag har sett mig själv – var Holmes' svar i högtidlig, gravlik ton.

– Sett er själv?

– Ja, och det två gånger.

Jag satt där, ett levande frågetecken.

– Min gamle förtrogne, mina stordåds skildrare, ni bör och skall få veta allt. Sätt er ned och hör på mig. Efter återkomsten från Burgham

Castle har jag varit upptagen av en mycket svår grannlaga undersökning. Tidningarna har sagt er, att arvprinsen av Abyssia slagit sig ned i London för att studera engelska förhållanden; han var en tid ett mönster för unga män, och hans guvernör, överste Glower, hade en sinekur.² Men för tre veckor sedan försvann prinsen helt plötsligt; man sökte honom överallt men förgäves. Var han mördad eller bortrövad eller dolde han sig? Ingen kunde ana svaret. Då anlidade man mig. Jag uppdagade, att han blivit snärjd i en vacker, men brottslig kvinnas garn, och att han i hennes sällskap besökte hemliga spelhus; men alla försök att fånga honom misslyckades.

Så stod saken, då jag i måndags skyndade fram genom folkträngseln utanför börser. Jag tänkte på ingenting, kom att se upp, och på fem stegs avstånd såg jag *mig själv*, Watson, *mig själv* komma rakt emot mig. Det var ingen person lik mig, det var jag själv. Synen varade bara ett ögonblick, sedan blev gestalten eller anden eller vad ni vill kalla den, förblandad i trängseln, men jag hade sett mig själv.

Jag smålog. – En inbillning, en hallucination. Ni var upphetsad, överansträngd.

– Nej jag var lugn; min själ var då vid full vigör. Jag sade till mig själv, just vad ni nu sagt, och jag logsom ni nu gör. – Men jag hade orätt, som ni nu har.

– Hur så?

– Jag har sett synen än en gång. Jag satt här i min sal i förgår och rökte efter frukosten. Då hör jag dörren bakom mig knarra, jag ser upp och i den öppnade dörren står – åter *jag själv* – mitt anlete, min gestalt, mina åtbörder, min dräkt! Jag ser mig blicka mig omkring i rummet, långsamt vända mig om, försvinna och tillsluta dörren.

– Hm. Besynnerligt! Hur förklarar ni själv saken?

– Vet ni, vad *secondsight* är? Man ser sin ande,

1 Bankrutt person. – *Red. anm.*

2 Arbete som ger god inkomst utan mycket att göra; latmanssyssla. – *Red. anm.*

– Den mest briljanta undersökning jag utfört. Man visste inte ens om något brott hade begåtts, och jag spårade dess trådar ända till Moriarty!

sitt andra jag. Det är vad jag gjort. Vet ni vad det betyder? Det är dödsbud, sir. Två gånger kan man på detta sätt kallas, tredje gången kommer döden själv. Mitt slut är nära, jag vet det, jag känner det.

– Ni gör mig alltmer häpen.

– Min ande är redan på flykt, den håller på att lösa sig ur stofthyddans band. Hör på! Jag hade fått trovärdig underrättelse, att prinsen igår afton skulle infinna sig i Commermans spelhåla. Där ville jag gripa honom, posterade i dess närhet sex tillförlitliga medhjälpare med noggranna instruktioner bland andra att inte under några villkor lämna sin post. Klockan elva skulle jag själv anlända, och vi skulle gripa verket an.

De la Noy uppträdde på aftonen i Albert Hall. Under min väntan på det utsatta klockslaget beslöt jag mig bevista konserten. Salen

var full av folk, värmen var olidlig, musiken tråkig, jag föll i djupa tankar.

Efter konsertens slut omkring klockan tio begav jag mig till Brixton Road, där spelhuset är beläget. Döm om min häpnad, när jag fann samtliga mina agenter borta! Hela min plan var strandad; ensam kunde jag inte intränga i spelhålan, det hade varit att onyttigt sätta mitt liv på spel. Men min häpnad skulle bli ännu större.

Jag visste, att Davy Snyder, min skickligaste agent, jämte ett par andra plägade ta sitt whisky och vatten på en restauration vid Terrassen. Jag för dit, fann dem och förebrädde dem deras orderbrott. Gissa deras svar! ”Ni kom ju själv och befälde oss gå bort!” Alla hade de sett och talat vid mig, till alla hade jag gett samma befällning, alla intygade de, att klockan var tjugofem minuter över nio. De är är-

liga människor, mig trogna och tillgivna, de har svurit på sanningen av sina uppgifter, och hänvisa till sina kamraters vittnesbörd. Watson! Det ges inget tvivel om verkliga förhållandet: medan min kropp satt halvdömd i Albert Hall, befann sig mitt andra jag, min ande, iklädd en liknelse av min kroppshydda vid Brixton Road. Så löst är redan sambandet mellan min andliga och min materiella varelse.

Vad kunde jag svara härpå, vad skulle jag tänka härom? Jag visste det inte. Min väns själs-tillstånd ingav mig djupt bekymmer. Inte att hans förstånd var vad man i vanlig mening kallar rubbat – han talade om allt detta fullkomligt lugnt och klart – men hade inte den övermänskliga ansträngning, för vilken hans hjärna så ofta varit utsatt, övat ett menligt inflytande på hans själsjämvikt?

Hans skarpsinne var emellertid lika genomträngande som vanligt; han läste mina tankar.

– Mitt förstånd är klart, doktor, mitt inre är i fullkomligaste jämvikt; jag är inte vidskeplig, inget offer för inbillningens fantasispel. Men jag är en troende, jag tror på andens frigörelse ur materiens fångsel. Ni är en tvivlare, Watson, därför skall ni aldrig fatta dessa tillvarons djupheter. Jag är kallad, jag skall snart gå bort; jag har fått bud och anden är till hälften frigjord. Det vållar mig ingen oro eller fasa. Men hör på, min vän, en tjänst måste ni göra mig: ta i ert förvar depositionsbeviset på lord Redmoorelands dyrbara pergament, och i händelse av min plötsliga bortgång lämna det i mylordes egna händer.

Naturligtvis kunde jag inte vägra min vän denna lilla tjänst. Jag mottog depositionsbeviset, inlade det i min plånbok och tog avsked, då jag tydligen förstod, att Holmes önskade bli ensam med sina tankar och betraktelser. Med hänsyn till hans själstillstånd beslöt jag emellertid att snarast göra honom ett nytt besök och, om så var av nöden, ägna honom mitt kalls omsorger.

Jag hann dock inte utföra min avsikt, ty redan följande förmiddag inträdde Holmes hos

mig. Det var just min mottagningstid och, ovanligt nog, hade jag tre patienter i väntrummet.

– Doktor, sade min vän brådsakande – förlåt att jag upptar er dyrbara tid.

Jag kastade på honom en prövande läkarblick. Lyckligtvis syntes han återställd från gårdagens hypokondriska nedslagenhet, om jag än kunde i hans sätt upptäcka en smula nervös oro. Måhända hade han stärkt sig med någon stimulerande dryck, ty hans kinder var mindre bleka än vanligt, hans rörelser hastigare, hans uttal tjockare och mindre exakt.

– Ni stör mig aldrig – sade jag. – Sitt ned.

– Har inte tid, doktor; jag har kommit bara för den där pergamentsaffären.

– Ah, ni har ångrat er! Ni vill ha igen depositionsbeviset?

– Depositionsbeviset? – Han såg frågande på mig.

– Ja, depositionsbeviset av Bank of England, som jag igår fick i förvar.

– Javisst, Watson. Ni får ursäkta, att jag idag är litet disträ. Vakad natten igenom – affären Abyssia, förstår ni.

Min väns distraktion väckte min undran. Hade han glömt, att han dagen förut gett mig depositionsbeviset? Dock, Holmes har alltid sina underliga sidor, och jag sade blott:

– Hur går den affären?

– Ypperligt, min vän. Men jag har brått; beviset, doktor! Jag vill befria er från ansvaret därför.

– Det är mig kärt. Se här är det. – Jag tog fram det ur mitt kassaskåp och gav honom det.

– Tack, Watson! Ni har gjort mig en stor tjänst. Men jag vill intelängre uppta er tid, och har själv bråttom.

Han gick. Jag var glad att se honom så rask till kropp och själ och inte mindre över att vara kvitt ansvaret såsom bevisets vårdare. Tänk om det blivit stulet!

Detta besök ägde rum lördagen den 29 augusti. Måndagen och tisdagen i följande vecka tittade jag in i Baker Street n:r 221 B, båda da-

garna utan att finna min vän hemma, och torsdagen var jag upptagen av en resa, från vilken jag återkom först sent på aftonen.

Onsdagen den 2 september satt jag vid mitt frukostbord, efter vanan ögnande i min morgontidning. Jag var trött efter föregående dags ansträngningar och gäspade väldeligen över de innehållslösa tidningsspaltarna, då jag med ens däri varseblev något, som kom mig att rusa upp från stolen och som en galning springa omkring i rummet. Under rubriken ”Senaste nyheter” stod tryckt med feta stilar:

*Sensationellt nytt!!!
Den bekante privatdetektiven
Sherlock Holmes avslöjad.
Han är en tjuv i stort!!
Brottslingen häktad!*

Mitt uppträdande var så bullersamt, att Mrs Watson rusade in halvklädd.

– Vad är det, Watson? Är elden lös? Är det tjuvar? Har drottningen blivit mördad?

Min tunga var förlamad. Jag kunde endast peka på tidningen. Mrs Watson föll i hysterisk gråt.

– Varför svarar du inte? Har du blivit stum? Jag olyckliga, han har blivit stum! Har jag inte alltid sagt dig, att din smak för whisky och tobak skulle ta en ända med förskräckelse? Jag arme! Min man är stum!

Äntligen lyckades jag få fram ett ord:

– Läs! – sade jag och räckte henne tidningen, i det jag med fingret anvisade henne stället.

– Varför talade du inte, då du kan tala? – yttrade hon förebrående, och började därpå läsa högt: ”... engelska consols är sedan i fredags i stigande.”

– Inte där – där! – åter utpekade jag stället.

– Jaså där! ”Ställningen i Transvaal är i det hela oförändrad...”

Jag var nästan förtvivlad.

– Så begagnar då ögonen, människa! – utbrast jag med hetta. – Där-där-där!

Min hustru brast ut i en ny störtsjö av tårar.

– Han kallar mig människa! Han är ett odjur, han är galen! Vad skall jag ta mig till? Watson, all är slut emellan oss! Jag flyttar till tant Do.

Hennes hysteriska anfall återkallade mig till mig själv.

– Älskling, förlåt mig! Jag är inte galen, men jag är upprörd. Något oförklarligt och olyckligt har träffat min vän Sherlock Holmes.

Mrs Watsons tårar upphörde med ens.

– Ingenting annat – sade hon lugnt.

– Ingenting annat – upprepade jag i förebrående ton.

– Han förtjänar en näsbränna, den otrevlige herrn.

Åter vaknade min otålighet.

– Men så läs då, vad som hänt. Där, där, där!

Nu hittade äntligen Mrs Watson det rätta stället och läste högt och entonigt:

”Vem har inte hört omtalas privatdetektiven Holmes? Hans vän, doktor Watson, har i en mängd böcker gjort en dundrande reklam för vad han kallar sin väns ’underbara gåvor’. Många, särdeles bland vår förtjänstfulla detektivkår, har dock haft en viss misstro till mannen, hans skrytsamhet, hans övermod, hans godtycklighet.

Misstron har besannats i vida högre grad än någon kunnat ana. Men krukan går så länge efter vatten, till dess hon spricker. Sent igår afton häktades Sherlock Holmes av den framstående detektiven Mr Gregson såsom tjuv och kanske förfalskare.

Efter de upplysningar vi förskaffat oss från trovärdigt håll lär saken förhålla sig på följande sätt: På uppdrag av hans härlighet lord R., en bekant arkeolog och samlare, hade Holmes i Bank of England deponerat ett unikt och i högsta måtto dyrbart manuskript och skulle tills vidare förvara beviset om depositionen, men har sistlidna lördag uttagit manuskriptet ur banken samt förskingrat det, på vad sätt är obekant, då Holmes på förhårdade brottslingars vanliga vis enständigt nekar att ha uttagit

depositionen, ehuru bankens tjänstemän intygat detta och kan förete beviset. Troligen har han sålt manuskriptet för högt pris till någon oredlig amatörsamlare.

Brottet uppträcktes av en tillfällighet. Mylords sekreterare, mr Stripers, kom den 1 september ned till London för att avsluta lordens månadsräkning med Bank of England, varvid depositionen händelsevis kom på tal och då det avslöjades. Mr Stripers avfordrade Holmes förklaring, men denne kunde inte ge någon dylik, han var oskyldig, depositionsbeviset fanns hos hans vän doktor Watson, en uppgift, vilken genast kunde konstateras som falsk, då beviset fanns i bankens ägo. På lord R:s telegrafiska angivelse blev Holmes häktad.

För dagen vill vi blott uttrycka vår djupa avsky över brottslingens hyckleri att ge sig sken av verksamhet i rättvisans tjänst samt vår frätande sorg över den moraliska depravation, som alltmer syns genomtränga breda lager av av vårt folk. Gamla England! Vad har blivit av din uråldriga redlighet, fordom vår ära och stolthet?"

Hon slutade. Jag stod tillintetgjord av förvåning och smärta; men mrs Watson yttrade:

– Just en skön figur, din vän Holmes! Nåja, jag har alltid misstänkt något dylikt. Han var så hemlighetsfull och så oartig. Och så drog han dig med sig ut på nattliga expeditioner, ingen vet vart.

Jag hann inte ge det indignerade svar, som låg på mina läppar, då en konstapel infann sig med kallelse till inställelse inför polisdomaren följande dag torsdagen den 3 september, klockan elva.

Mrs Watson blev utom sig.

– Ämnar de häkta dig också, min älskade? – utbrast hon i exaltation. – Tänker de sätta dig i ett underjordiskt valv, låta dig uppåtas av råttor, dö av törst med en vattenkruka utom räckhåll? Säg, att de inte får göra det! Säg, att jag försvarar dig som tigrinnan sina ungar! Jag har naglar, Watson, riktiga moderna klor. De skall akta sig. Men säg mig nu – jag är ju din förtrog-

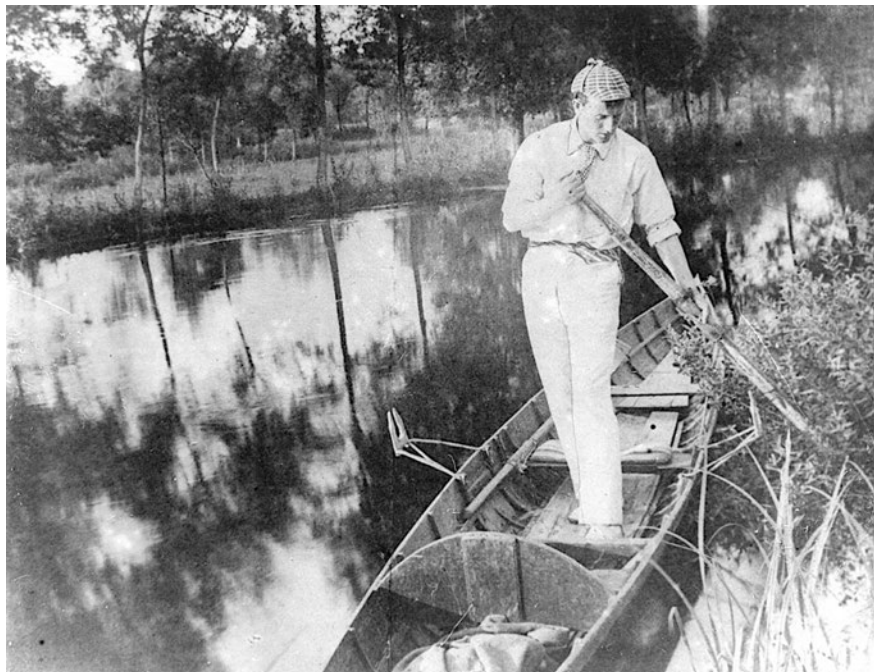
na maka – har den där Holmes förlett dig att stjäla? Kanske till och med råna och mörda? Var det sådant ni hade förer på era hemlighetsfulla expeditioner? O, jag ser på din uppsyn, att det var så. Bekänn allt, Watson, för mig, för din hustru! Lätta ditt samvete! Nej, låt bli mig, rör mig inte! Säg ingenting; jag vågar ingenting höra. O, så förskräckligt! Jag vill bort härifrån. Jag vill till tant Do. Eller hellre till hemmet för misshandlade hustrur! För mig dit, Watson, är du snäll! Så skulle detta bli slutet på vår lycka och lönen för min gränslösa kärlek!

Hela dagen gick åt vid bemödandet att lugna mrs Watsons oroliga nerver. Först fram på natten lyckades jag övertyga henne, att jag var kallad inför polisen som vittne, inte som anklagad, men det lyckades då så fullkomligt, att hon i avskedets stund slöt mig i sina armar med orden: – Gå, min högt älskade, gå att riderligt kämpa för din vän! Slå ned hans falska belackare! Han var en stor man och en god man, en ära för gamla England. Kring sådana spinner alltid avunden sina nät. Riv sönder dem, och kom åter att mottaga segerlönen av din makas hand!

I Scotland Yard infördes jag i polisdomarens ämbetsrum, där jag fann före mig lord Redmooreland, mr Stripers, polisinspektör Gregson, tjänstemännen i Bank of England Errand och Grill; domaren själv hade ännu inte infunnit sig. Vid min hälsning vände mylord sig bort med ett ilsket brummande, mr Stripers bugade sig kallt, bankherrarna likaså. Endast Gregson sade förtroligt: – Fördömt obehaglig affär, det här, doktor. Vem skulle trott något sådant? Jag kommer att sakna honom, sir; klippskt huvud, men fördömt högfärdig.

Nu infördes Holmes mellan ett par konstaplar. Han var lika nedbruten och själsfrånvarande som aftonen den sextonde, då jag besökte honom. När jag räckte honom min hand, smålog han matt och yttrade:

– Annat, det här, än drömmen om Banda-lore! Jag har fört så många hit, och nu är jag här. Ödets ironi, Watson! Ni begriper väl, att

En stilig Sherlock Holmes (alternativt hans dubbelgångare) på sällsynt foto från 1892.

jag är oskyldig? Men vad mer? Min kraft är förbi, min ande är på flykt, alltsedan jag såg mig själv. Min tid är kort, jag har fått bud, två bud, doktor. Vad mer om jag dör i en cell eller i min säng vid Baker Street?

Domaren trädde in, undersökningen började. Mylord konstaterade med några ord fakta rörande Harun al Raschids manuskript och hänvisade i övrigt till mr Stripers, vilken avgav en klar och detaljerad berättelse i fråga om depositionens uttagande i huvudsaklig överensstämmelse med tidningarnas framställning. Mr Errand var den tjänsteman, som utlämnat depositionen och mr Grill hans kontrollant; båda kände mycket väl Sherlock Holmes yttre och vitsordade, att han var den person, som insatt och uttagit depositionen. Inte heller mitt vittnesmål förbättrade min väns ställning; jag måste ju erkänna, att han lördagen den 29 augusti i nervöst och oroligt tillstånd hos mig av-

hämtat depositionsbeviset, som han dagen förut lämnat mig i förvar.

– Mr Holmes – utlät sig domaren – som ni hör, går vittnesmålen starkt emot er. Vad har ni att anföra till ert försvar?

– Ingenting annat än att jag är oskyldig – genmälde min vän matt. – Jag har aldrig uttagit depositionen ur banken, och Watson missar sig, jag har aldrig hämtat beviset hos honom.

– Holmes, ni borde inse, att detta system av absolut förnekande av konstaterade fakta, är ändamålslost. Var det inte bäst att avge en uppriktig bekännelse? De tjänster ni gjort rättvisan, skulle i så fall räknas er till godo. Var har ni gjort av pergamentet?

– Ja, ni skurk där, var har ni gjort av pergamentet? – ljöd mylords vrede brummande.

– Inga förolämpande ord, mylord – förmanade domaren. – Även brottslingen står un-

der lagens skydd. Mr Holmes, ni som rett ut så många trassliga härvor, red ut er egen.

Holmes skakade dystert och likgiltigt på huvudet.

– Jag förstår inte, sir. Mitt huvud är förvirrat, mina gåvor är borta. Jag är oskyldig, ett offer för en sällsam sammanstötning av händelser.

– Kan ni förneka sanningen av er vän doktor Watsons, av mr Grills och mr Errands vittnesmål?

– Jag förnekar ingenting. Allt är mig gåtor. För övrigt är allt mig likgiltigt, sir.

– Då fruktar jag det värsta för er räkning, och er halstarrighet förbättrar inte er sak. Mina herrar, förhöret är slutat för dagen. Konstaplar, för bort—

Han fick inte fullborda sin mening; en vaktmästare kom in och lämnade honom brädskande ett par visitkort; sedan han läst namnen därpå, sade han till budet:

– Låt gentemännen stiga in, och ni, Holmes stannar, medan vi hör vad de har att andraga.

Domaren bugade sig förnadsfullt vid de båda herrarnas inträde. I den ene igenkände jag överste Glower och i den andre ingen ringare person än Englands utrikesminister.

Den senare tog till ordet: – Herr domare, tidningarna har gett oss underrättelse om det missöde, som träffat mr Holmes, och min förbindelse till honom för verksamt och diskret bistånd vid flera viktiga tillfällen har förmått mig att skynda hit för att skänka honom allt understöd, som jag förstår. Min vän, överste Glower, har åtföljt mig i samma avsikt.

– Ers härlighets ingripande är lika berömvärt som behövt – sade domaren förbindligt. – Vad upplysning kan ni ge?

– Såvitt jag rätt förstått tidningarnas uppgifter, anklagas mr Holmes för att lördagen den 29 augusti på förmiddagen ha ur Bank of England uttagit en lord Redmooreland tillhörig deposition?

– Fullkomligt riktigt, mylord.

– Kan man uppe det klockslag, då detta skulle ha skett?

Mr Errand kunde det. – Det var mellan elva och tolv. Klockan tolv till ett har jag ledighet för att inta min lunch, och jag minns fullt säkert, att depositionen uttogs före, men inte synnerligen långt före lunchen. – Mr Grill vitsordade sin kamrats framställning.

Även jag tillfrågades om tiden, när jag utlämnat depositionsbeviset. Min mottagningstid är halv elva till ett; den hade nyss begynt, när Holmes infann sig; han hade således lämnat och medtagit beviset någon stund mellan halv elva och trekvart i elva.

– Det syns således – sade ministern – att vi kan konstatera att mr Holmes' besök hos doktorn och i banken ägt rum under tiden klockan halv elva till tolv lördagen den 29. Det är mig ett nöje att här kunna meddela, att samma dag klockan 10.45 till klockan 12.15 mr Holmes uppehöll sig i mitt kabinett i och för konsultation rörande en hög utländsk persons angelägenheter. Mr Glower var närvarande och kan intyga sanningen, likaså min kabinetssekreterare samt ministeriets vaktmästare. Jag är alldeles säker på tidsuppgifterna, ty före sammanträdet med mr Holmes hade jag en överläggning med spanske ambassadören och efteråt ministerråd.

Holmes lyfte på huvudet. – Riktigt, mylord. Nu erinrar jag mig det; jag har alldeles glömt det. Min stackars hjärna är så i olag.

– Ett alibi! utropade Gregson.

– Mina herrar – sade domaren – detta är mycket överraskande och mycket mystiskt. Hur skall jag begripa detta? Mr Errand och mr Grill har sett Holmes i banken klockan elva till tolv, men mylord och överste Glower har överlagt med honom i ministerhotellet vid samma tid. Detta övergår mitt förstånd.

Det övergick allas vårt förstånd. Om blott Sherlock Holmes varit sig själv, hur lätt hade inte han utrett alltsammans. Men det var han inte. Han hade sett sitt andra jag, och var endast en skugga av vad han varit.

Ett buller av hastiga steg utifrån korridoren avbröt den spänningsfulla tystnaden, som upp-

stått i rummet; en dörr öppnades och ett vessleliknande ansikte tittade in. – Herr polisdomare – utropade mannen med det smala ansiktet brådskande, men hejdade sig plötsligt; en bild av förvåning stod han mållös och orörlig på tröskeln stirrande på min vän Holmes.

– Vad vill ni, Lestrade? – sporde domaren otåligt.

– Gud i himlen! – utbrast den berömde detektiven Lestrade – ty mannen i dörren var han. – Är jag galen eller vad är det? Sherlock Holmes här!

Domaren var än mera onådig. – Ni uppför er besynnerligt, Lestrade, ni förvånar mig med ert beteende. Anmäl vad ni har att säga och avlägsna ersedan.

Men Lestrade hade inte öra för sin förmans ord.

– Sherlock Holmes här! Och jag lämnade honom för ett ögonblick sedan nere i vakt-rummet!

– Är ni drucken mitt på förmiddagen, sir?

– Nej, sannerligen inte, herr domare. Jag har knappt ätit eller druckit på arton timmar.

– Förklara då, vad som är på färde.

– Just därför har jag kommit hit, herr domare, direkt från tåget utan att ta en bit mat eller smaka en droppe. Jag får anmäla, att jag lyckats gripa den brottslige Sherlock Holmes. – Gripit Sherlock Holmes? Han sitter ju här.

Lestrade skakade på huvudet. – Jag förstår inte ett jota av detta, men så sant jag lever, jag har gripit Sherlock Holmes igår natt i Southampton.

– Här måste föreligga ett besynnerligt *quid pro quo* – sade domaren fundersamt. – Lestrade, avlägg er rapport.

Detektiven berättade: – När angivelsen om Holmes' brott vid middagstiden den 1 september ingått, föll mig genast i sinnet det gagn för rättvisan och den heder för mig själv, som skulle bli följden, om jag lyckades gripa brottslingen. Jag antog som givet, att han inte stannat kvar i sin bostad, knappt i London. Emel-

lertid blev jag villrådig. Jag hade satt mina spioner i rörelse, och deras uppgifter var stridiga; en hade sett honom, ehuru förklädd, på Brixton Road, en annan samtidigt i närheten av Londonbron; en tredje hade sett honom lösa biljett till Dover. Det sista syntes mig sannolikt; jag beslöt följa detta spår.

Ingen Sherlock Holmes hade begagnat ångbåt från Dover, ingen fanns i staden. Jag måste vända om efter en fruktlös undersökning. Då fick jag en ingivelse från höjden, steg av i Ashford och gjorde mina spaningar. De kröntes med framgång. En person, som måste vara Holmes, hade i Ashford bytt tåg och rest till Hastings.

Jag vill inte trötta herr domaren med detaljeringen av mina spaningar. Holmes visade sig som en slug räv, fullföljde aldrig sin väg rakt fram, utan vek oupphörligen av in på krokvägar, men jag förlorade aldrig spåret. Och igår kväll fick jag honom fast i Southampton, just som han höll på att flytta sin kappsäck över på en atlantångare. Jag förde honom hit med det tidiga morgontåget och har honom under bevakning därnere.

– Därnere, sir? Han sitter ju här – sade domaren.

Lestrade skakade på huvudet. – Om jag begriper –

Mylord ministern kom den förvirrade rättvisan till hjälp. – Vore det inte bäst att låta mr Lestrade hämta hit upp sin fånge?

Domarens ansikte ljusnade. – Ni har rätt, mylord, rätt som alltid. Lestrade, hämta upp karlen!

De få minuter inspektören var borta, var stunder av intensiv spänning. Äntligen öppnades dörren, allas våra ögon öppnades på vid gavel med ett fånigt stirrande. Holmes sprang upp, förfärad utropande: – Mitt andra jag! Vad skall detta betyda?

Inne i rummet stod gentemot varandra två exemplar av Sherlock Holmes, lika i varje detalj, i anletsdrag, gestalt och rörelser, ett under utan motstycke. Våra blickar vandrade från

det ena exemplaret till det andra, ovissa, förvånade, undrande.

– Vem är ni? – sporde slutligen domaren den sistkomna.

– Sherlock Holmes är mitt namn; tvivelsutan är det er bekant, herr polisdomare – svrade den tilltalade bekymmerslöst.

– Heter ni Sherlock Holmes? – upprepade rättvisans skipare.

– Utan tvivel, sir.

Domaren vände sig till den andre. – Men vem är då ni?

Min vän ryckte på axlarna. – Herr domare, ni har ju själv nyss konstaterat, att jag är Sherlock Holmes.

Domaren vände sig åter till den nyinträdande.

– Ni är då Sherlock Holmes?

– Jag har ju sagt er det, sir.

– Vem är då den andre?

– Hur skall jag veta det? Var så god och fråga honom.

– Vad är ert yrke?

– Privatdetektiv av något yrkte.

– Er hemvist?

– N:r 221 B Baker Street.

– Kan ni beskriva bostaden?

– Naturligtvis. Väningen består av ett större mottagningsrum samt två mindre, varav det ena förr beboddes av min vän doktor Watson. Mottagningsrummet har en något trasig matta med åtskilliga brända hål – jag har ovanan att knacka ur min pipa mot bordskanten, som också bär märke därefter – av de fyra länstolarna är en lite halt på högra frambenet –

– Nog, sir, nog. – Domaren skakade rådvill på huvudet. Men jag kunde inte längre hålla mig tyst. – Han därborta är *inte* Sherlock Holmes; han har rena händer, men min väns fingrar är fulla av fläckar efter hanteringen av syror.

Även Gregson utbrast: – Ju mer jag ser på karlen, desto mer blir jag övertygad, att han inte är Sherlock Holmes.

Lestrade sände kamraten en arg blick. – Det

säger ni bara av avundsjuka, emedan jag och inte ni lyckades knipa honom.

– Tyst, Lestrade, eller jag visar ut er – dundrade domaren, som fann en lämplig anledning att ge luft åt den föregående, som situationen berett honom.

Åter trädde ministern emellan. – Tillåter ni, herr domare, att jag gör mannen några frågor?

– Mer än gärna, mylord.

Ministern vände sig till den sistkomne:

– Var var ni lördagen den 29 förmiddagen?

– Var jag var? Flerstädes. Tyvärr tillåter mitt yrke mig inte att oavbrutet sitta i min länstol.

– Var ni hos mig?

– Ja, det var jag, sir.

– Varför sade ni det inte strax?

– Jag tänkte, att ni för er egen skull inte var angelägen att ropa ut det på gatan. Man tvättrar helst sitt smutsiga linne inomhus.

– I vems sällskap kom ni till mig?

– Mitt yrke manar mig att undvika alla indiskretioner. Halva England skulle dåna av blygsel om jag började prata bredvid munnen.

– Minns ni varom vi talade?

– Mycket väl.

– Hur stor var lösepenningen?

– Lösepenningen? Det har jag verkligen glömt. Jag har så mycket i huvudet, sir. Var det 5 pund eller bara 3 shilling eller en halv miljon? Något ditåt var det.

– Vad skulle mannen från Aldershot göra?

– Nej, hör nu, sir. Ni är varken domare eller detektiv, märker jag; därtill är ni alltför slug. Nåväl, sir, ni har satt mig på det hala, och jag är ingen karl, som vill krångla och göra folk onödigt förtret – att slingra sig tjäna inte heller till annat än att skaffa sig några månaders längre innesittande. Nåväl, gentlemän, jag skall pressa fram sanningen, sade bonden, mjölka oxen: där är Sherlock Holmes och här är Jo Stangerton, föredetta premiäraktör vid Levis och Starkes' ambulerande teatersällskap, för närvarande litet av varje, allt som det faller sig, kung, när jag har 5 shilling i fickan, narr, när pungen är läns.

Ett plötsligt ljus gick upp för domaren.

– Jo Stangerton! Ni har begagnat er likhet med mr Holmes för att agera hans person och tillägna er pergamentet?

– Ni slår huvudet på spiken, sir! Tänk, att ni kunde gissa det!

– Det var åt honom jag lämnade depositionsbeviset! – utropade jag.

– Watson! Det var ingen *second sight*! Det var en varelse av kött och blod jag såg – viskade Holmes till mig, under det hans ansikte strålade av extatisk glädje.

– Jag har ändå gripit tjuven! – triumferade Lestrade.

– Men ni blev dragen vid näsan, när ni trodde er följa mr Holmes' spår – inföll Gregson.

– Utsling, var har ni mitt pergament? – trängde genom sorlet lordens brumning.

Stangerton vände sig artigt bugande mot den sistnämnde: – Mylord Redmooreland förstår jag. Beklagat att inte kunna stå till tjänst med upplysning. Ser ni, jag är bara en simpel arbetare, som lämnar arbetsprodukten till arbetsgivaren. Hansköter distributionen.

– Vem är denne? – sporde domaren.

– En god husbonde, sir, och en som har alltför långa armar, för att jag skulle våga kompromettera honom; hellre tog jag tre år i trampkvarnen.

– Vart har pergamentet tagit vägen?

– Det vet han ensam. Jag lydde order och lämnade det åt en av hans gossar, som väntade utanför banken och gjorde det överenskomna tecknet. Sedan har jag inte sett av varken paket eller gosse.

Det är överflödigt att skildra rannsakingens vidare förlopp. Resultatet inhämtas av följande urklipp ur Londontidningen:

Sensationellt!

Oskulden segrar alltid!!

Mr Sherlock Holmes' upprättelse.

En svindelhistoria utan like!!!

Det är oss en glädje att kunna meddela våra läsare, det den obehagliga affär, vari vår beröm-

de vi kan gärna säga världsberömd privatdetektiv mr Sherlock Holmes inblandats, blivit utredd på ett sätt, som lagt i dagen hans fullkomliga oskuld och oförvitlighet. Varje förnuftig människa måste också på förhand inse, att ett brott, begånget av denne i den engelska rättvisans annaler så frejdade och oförglömlige man, måste ha varit en abnormitet, att inte säga en omöjlighet. Vi har också, inte ens ett ögonblick, ägnat tilltro åt det absurda, för honom menliga ryktet.

Begagnande sig av en förvånansvärd yttre likhet med mr Holmes, ytterligare förstärkt med en exceptionell hämningsförmåga, har en förfallen f.d. skådespelare Jo Stangerton, som i Amerika och Irland flera gånger varit i konflikt med rättvisan, lyckats få i sina händer det förut omtalade depositionsbeviset och tillägna sig det dyrbara manuskript, som lord R. deponerat i Bank of England. Förtjänsten av skurkens gripande tillkommer vår utmärkte detektiv mr Lestrade, för närvarande den förnämste i sitt yrke inom Englands gränser.

Det förmåles, att bakom förövaren av brottet står såsom huvudperson en viss lärd herre, vars räkning med rättvisan är lika stor som ouppgjord men vars namn vi av hänsyn till tryckfrihetslagen inte vill nämna.

Det stulna föremålet har inte kunnat återskaffas; ägaren, lord R., gör sålunda en ansenlig och beklaglig förlust.

Min vän Holmes erhöll sålunda den upprättelse, han hade skäl att vänta. Händelserna hade emellertid i så hög grad skakat hans nerver att han på en månad måste avstå från arbete och vila sig i Nizza.

Återkommen därifrån kry och stärkt, sade han till mig:

– Egentligen är jag tacksam emot den där Jo Stangerton. Han har för alltid befriat mig från den vidskepliga tron på *second sight*, vilken ridit mig som en mara och hotade att kväva mig. Men i alla fall, Watson, blir historien om Harun al Raschids pergament en av de besynner-

ligaste ni fått att uppteckna. Folk lär knappast tro, att den är sanning.

En dag i oktober visade Holmes mig två skrivelser. Den ena innehöll blott följande rader:

Mr Holmes! Ni är en hederlig karl! Jag vill säga er denna min tanke. Kom och gästa Burgham Castle och bese mitt museum med dess där befintliga dyrbara skatt: Harun al Raschids pergament!

Arthur, lord Redmooreland.

Innehållet häri förklarades närmare genom det andra brevet. Det lydde:

Mylord Redmooreland! Ärade sir!

Ni svarade oförskämt på mitt brev i april, ja oförskämt är just rätta ordet. Men trodde ni att ni kunde stuka mig, sir, så trodde ni galet. Jag har inga anor, sir – min farfar kom hit till landet som en tiggare utan skjorta på kroppen – men jag är en gentleman, sir, fri amerikansk medborgare och har pengar nog att köpa ett av era engelska grevskap. Vad jag satt mig i sinnet, det utför jag, och jag hade satt mig i sinnet att få i händer ert gamla pergament – Stratch skulle inte ha triumfen att hångrina mig mitt i synen. Fick jag inte köpa ert pergament, så kunde jag låna det. Det har jag gjort; en vän till mig har

haft bestyret med det genom en vän och väns vänner. Pengar har det kostat, men dem får Stratch betala. Nu återsändes pergamentet med tack för lånet. Professor Ward har lagt in det, så att det är oskadat – han begriper dylika saker bättre än ni och jag. Hoppas att ni inte är arg på mig för det lilla putset, jag spelat er. Ser ni, det är inte värt att ge sig till att knäcka nötter med en yankee-gentleman.

Kan ni föreställa er, hur ljusblågrön Stratch blev när jag visade honom pergamentet, och professorn förklarade det för äkta? Ännu värker min mage så mycket har jag skrattat därät.

Er förbundne

D. Josef Curvill.

P.S. Som hyra för pergamentet sänder jag under er adress ett fat ”Curvills original best brown stout” och rekommenderar mig i benägen åtanke vid förefallande behov.

– Watson – sade Holmes, sedan jag återlämnat breven till honom – jag tror, att vi varit medspelande i en ny upplaga av Shakespeares komedi: ”När slutet är gott, är allting gott”. – Jag tror så med – sade jag högt. Inom mig tilllade jag: – Och jag önskade kunna spela huvudrollen i en ny upplaga av ”Så tuktas en argbigga”.

”Harun al Raschids manuskript.” Från Sherlock Holmes i ny belysning (1908)

Priserna gäller sommarhalvåret 2020. Betala till Aleph Bokförlags bankgiro 151-6178, eller swisha summan till 0702249385. Ange mailadress för leveransinformation. Böckerna finns också i bokhandeln, men dyrare. Du kan i allmänhet få **rabatt** vid beställningar av tre böcker eller fler. Skriv till info@alephbok.com och nämn vilka böcker som önskas. Vi kontaktar dig med summan att betala.

NYA BÖCKER

Faktasin: Den svenskspråkiga science fiction-litteraturens historia. Band 1 av Bertil Falk. Ett illustrerat storverk, det första i sitt slag – utges i tre band 2020. Häftad 185 kr. Inbunden 232 kr.

Kosmofobi av H.P. Lovecraft. Mästarens samlade skräck- och fantasy-dikter på original och i svensk tolkning, med presentationer av Martin Andersson och Robert M. Price. Den inbundna upplagan är illustrerad av Niklas Almlöf. Häftad 149 kr. Inbunden 216 kr.

Mannen som lekte med verkligheten av Anders Mathlein. Hejdlös parodi på deckare och thrillers, skriven av en svensk nestor i rysargenren. Häftad 159 kr. Inbunden 229 kr.

Necronomicon i Sverige. Vilka avtryck har gjorts i den svenska historien av Necronomicon och anhänget av kosmiska gudomligheter? Första boken i serien "Necronomicon i Norden". Häftad 118 kr. Inbunden 179 kr.

ANTOLOGIER

Berättelser i svart. Nio sällsamheter av W.H. Hodgson, Robert W. Chambers, Edgar Allan Poe, Johan Theorin m.fl. Häftad 139 kr. Inbunden 203 kr.

Främmande folk och förtrollade skogar. Nio trolska berättelser mellan konstsaaga och fantasy av Arthur Machen, E.T.A. Hoffmann, greve Eric Stenbock, W.B. Yeats med flera klassiker. Häftad 149 kr. Inbunden 208 kr.

I dödens lustgård. Åtta svenska sällsamheter – sällan utgivna, ofta nyupptäckta klassiker.

Likkistförsäljaren. Sju rysliga noveller av Arthur Conan Doyle, E.T.A. Hoffmann, Richard Middleton m.fl. Häftad 144 kr. Inbunden 211 kr.

Nattens paradiset. Elva svenska sällsamheter – sällan utgivna, i många fall nyupptäckta klassiker. Häftad 143 kr. Inbunden 210 kr.

På slaget tretton. Tretton berättelser från världen bortom midnatt, av H.P. Lovecraft, Gustav Meyrink, William Hope Hodgson m.fl. Häftad 172 kr. Inbunden 213 kr.

Skuggor vid aftonlampan. 30 kända och okända skräckklassiker, ej översatta till svenska i modern tid. Robert W. Chambers, J. Sheridan Le Fanu, Arthur Conan Doyle, Edith Nesbit, Charles Dickens m.fl. Häftad 180 kr. Inbunden 225 kr.

Skymningstankar och nattvaker. Tio svenska sällsamheter. Häftad 146 kr. Inbunden 214 kr.

Syner i natten: Ett skräckgalleri. Omfångsrik samling skräcknoveller av Arthur Machen, Edgar Allan Poe, Washington Irving, Ambrose Bierce m.fl. Häftad 177 kr. Inbunden 222 kr.

FAKTA

Fantasins urskogar. Litteraturhistorisk mosaik över de fantastiska genrens första rotskott och pionjärer. Häftad 139 kr. Inbunden 207 kr.

Studier i svart. Artiklar och essäer om liv, död och existentiella frågor i fantastiken. Häftad 136 kr. Inbunden 203 kr.

FÖRFATTARE

Berghorn, Rickard: Demonus. Demon på jakt i 1890-talets Stockholm. Illustrerad av Nicolas Krizan. Häftad 111 kr. Inbunden 175 kr.

Hodgson, William Hope: Rösten i mörkret. Sex surrealistiska berättelser av en mästare på visionär skräck. Häftad 139 kr. Inbunden 208 kr.

Hoffmann, E.T.A.: Falu gruva. Illustrerad utgåva av klassiker. Häftad 111 kr. Inbunden 175 kr.

Hoffmann, E.T.A.: Två fantasistycken. En kortroman och en novell av fantasins och sällsamheternas mästare. Häftad 135 kr. Inbunden 199 kr.

Le Fanu, Sheridan: Grönt te. Historiens första okulta deckare, äntligen på svenska. Illustrerad av Nicolas Krizan och med efterord av Sven Christer Swahn. Häftad 119 kr. Inbunden 175 kr.

Ljungstedt, Aurora: Mord och andeväsen. Kriminell och övernaturligt i unik svensk 1800-talsblandning. Häftad 155 kr. Inbunden 224 kr.

Ljungstedt, Aurora: Hin Ondes hus. Gotiskt förväxlingsdrama om förbjuden frukt och glömda synder. Häftad 152 kr. Inbunden 219 kr.

Lovecraft, Howard Phillips: Sökandet efter det drömda Kadath. Illustrerad utgåva i storformat av Lovecrafts roman, en febrig skräckfantasy. Jens Heimdahl har tecknat och skrivit gedigna för- och efterord. Häftad 168 kr. Inbunden 247 kr.

Stoker, Bram: Mörkrets makter. Unik version av Dracula, utgiven i Sverige 1899 och dubbelt så lång som originalet. Häftad 179 kr. Inbunden 266 kr.

Wägman, F.O.: Prinsessan av Bandalore. Mästerliga Sherlock Holmes-parodier. Häftad 111 kr. Inbunden 175 kr.